YÖN

HAFTALIK GAZETE

KIBRIS PAZARLIKLARI

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL

WHAT IS PRICE?

Yıl : 5 - Sayı : 182 23 EYLÜL 1966 125 kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Bir Kıbrıslı Mücahit konuşuyor

RUMLAŞTIRILAN 80 BİN TÜRK!

Sayın Sunay'la Demirel, Kıbrıs problemi diye bir problemimiz olduğunu biliyorlardır üç yıldan beri. Üç yıldır hapisiz, üç yıldır açız, üç yıldır silâh elde, dağ başlarında uykusuzuz, üç yıldır ölmek korkusu ile öldürmek zorunluğundayız.

Sayın Sunay'la Demirel yine biliyorlardır ki aynı ırktan, aynı milletteniz... Ecdadımızın, imparatorluk devrinde Kıbrıs'ın zaptı sonrası adaya yerleştirilen Anadolu'lu kendi ecdadları olduklarını da biliyorlardır.

Eoka'nın nüvesi ve Enosis ideali yeni değildir. Bu idealin en az. 30 - 40 yıllık mazisi vardır; belki de elli veya daha çok. Acıdır, fakat gerçektir de: Biz, 1950 sonrasıdır ki ancak, Anavatan hükûmetinin ilgisini üzerimize çekebildik. Menderes Hükûmetinin — DP'nin iyi veya kötü olduğu bir yana — değerli yardımlarını gördüğümüz inkâr edilmez bir gerçektir. Londra ve Zürih anlaşmalarını Menderes'e borçluyduk denebilir. Gönül isterdi ki, böyle ilgi bugüne dek devamedegelsin; olmadı: Bugün, Türkçemizde, Türkiye'de bilinmiyen, Yunancadan bozma Rumca kelimeler vardır... Bugün, Baf köylerindeki Türk'ler Rumca konuşmaktadırlar günlük yaşamalarında Merkeze ancak 20 kilometre uzakta olan Akıncılar köyünde —ki Kıbrıs'ın en büyük Türk köyüdür ve tek Rum ailesine bile normal zamanda da rastlanmazdı— hiç Türkçe konuşamıyanlara, hatta Türkçe «su» bile diyemiyenlere rastlanır. Rumca konuşurlar. Bunun sebebi malûmdur: Anavatan hükûmetinin ilgisizliği. Bugün bize kurşun sıkanlar arasında eskiden Türk olanlar da var. Bunun da sebebi aynıdır: İlgisizlik. Bugün 120 bin Türk var adada günden güne eksilen. 50 yıl öncesini alın: Okulsuz Türk köylerindeki Türk gençlerine Rumlar tarafından kız adanarak, hayvan adanarak, toprak adanarak, mal ve para adanarak köyler halinde, kitle ki tle hıristiyan olmaları sağlanmış; sonradan bunlar Rum okullarında okutulmuş ve Rum'larla evlendirilmiş ve milliyetlerini kaybederek tamamen Rum'laşmışlardır. Sayın Sunay ve Demirel yine bilmektedirler belki, bunların sayıları oldukça da kabarıktır: Bu sayı 80 bindir.

Bu arada, Türkiye Hükûmeitnden sadece ilgisizlik gören Türk halkı, yine kitleler halinde çeşitli yerlere ve —çoğunluk Londra ve civarına olmak üzere— İngiltere'ye göç etmişlerdir. Bu durum karşısında, Yunanistan ise, birçok Yunanlıyı Kıbrıs'a yerleştirmiş: Kıbrıs haricindeki Rum'lara, İngiliz hükûmeti ile anlaşarak iş sahaları açmış ve geniş imkânlar koparmıştır; böylelikle de onların tekrar adaya dönmelerini sağlamıştır. Türkler adayı boşaltırken, Rum'lar ise boşalan yerleri doldurmuşlardır hep. Bize, bunun için azınlık hakları tanımak istiyorlar yalnız.

Cumhuriyetin kuruluşu olayları biliniyordur elbet sayın Cumhurbaşkanımız ve Başbakanımız tarafından. Aramızda bulunarak ıstırabımızı yaşayan Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı mensupları başta sayın Turgut Sunalp olmak üzere onu takib eden Necdet Uruğ ve sonrası alay komutanları ıstırabımızı yakından anlıyabilenlerdir. Ama, ilgisizlik devam etmiştir: En basit örnek, ölümlerinden iki ay önce bir karşılaşmamızda «Türk malları kalitesiz» diye Rum semtinden ticaret yapan bir doktorumuzun eşi ve çocukları banyo küvetinde hunharca öldürüldükten sonra evlerine girişimizde karşılaştığımız manzaradır: Kapıyı açar - açmaz karşıda gördüğümüz meşrubat kasasındaki dolu ve boş şişelerin üzerindeki marka, bir Türk firmasının acentliğini yaptığı Bel - Kola değil, her hakkımızı isteyişimizde ayağımıza köstek olan Amerika'nın, acenteliğini Lantis Rum şirketinin yaptığı Coca - Cola'ydı. Halbuki, o zamanlar, Kıbrıs Türkleri arasında bir «Türkten Türk'e» kampanyası devam edegelmekteydi. Yine acıdır ki, Kaymaklı düştüğü gün vuruşarak bizlere kadar gelebilen, karısının ve çocuklarının akibetinden bihaber bir arkadaşımıza, üzüntüsüne yürekler parçalayıcı bir üzüntü daha katarak, «Kapanmış yollar. Nolacah bizim mallar?.. Pikap falan sipariş vermiştik Urum'lara.. nolacah?...» diye soranlar çıkmıştır görevliler arasından. Hepsi demiyorum, genellikle çok yardımlarını gördük, ama olmuştur böyleleri de.

ENOSİSE RAZI OLUNUYOR?

Kıbrıs olaylarına, Türkiye'li gençlik, takdir edilir bir tepki göstermiştir. Günlerce çeşitli mitingler düzenlemiş. «Ordu Kıbrıs'a» diye parolalar bağırmışlardır. Buna rağmen üzücüdür. CHP iktidarı o zaman gerekeni yapmaktan kaçınmış ve o denli bir sükûnet ve sabır göstermiştir ki, bu bazı çevreleri yeni bir ihtilâlden veya kabinenin düşmesinden korkutmuştur. Patrikhane Türkiye'yi içten yıkmıya çalışırken, bizle dost olduğunu iddia eden Amerika da Türklüğe dıştan en büyük darbeyi indirmiş, müdahale kararına hep engel olmuş, koca İnönü'yü bir mektupla durdurmuştur.

Aaramızdan son değişmede ayrılan bir başçavuş arkadaşım vardı. 1963 olaylarında bulunmadığı ve durumumuzu göremediği için; «Yahu, velveleye verdiniz ortalığı. Ne var ki?» diyordu 1963 olaylarında adada bulunan arkadaşlarının itirazlarına rağmen. Bu ve bu gibi maalesef dâvâmızı anlıyamıyan veya bizim anlatamadıklarımız, dönüşte de belki aynı şekilde konuşmakta ve adada herşeyin süt-liman olduğuna inandırmaktadırlar çevrelerini. Kardeş gençliğin tepkisinin birdenbire nedense kesilmesindeki en önemli sebep te budur sanırım. Ama, Kıbrıs'lı Türkler olarak, Sayın Sunay ve Demireli adaya davet ediyoruz. Gelsinler, durumumuzu yakından görsünler ve kararlarını ancak o zaman versinler!

Plaza raporu aleyhimize oldu... Birleşmiş Milletlerde biz haksız görüldük. Çünkü, Rum heyetleri propaganda gezileri yaparak haksız davalarına dostumuz olan devletleri bile inandırırken, bizler, haklı davamızı savunmasını bilemedik.

Başarısızlığa uğrayan görüşmeler... Devem ettiği söylenen ikili gizli görüşmeler...

Sonuç nedir? Parolamız «Ya taksim, ya ölüm» ken, ağızların birdenbire değiştiğini görüyoruz: Bir bakan, «Taksim şart değil» derken, en yetkili resmî ağız, geçenlerde bir Atina gazetesinin muhabirine verdiği beyanatta «Rum'larla yanyana da yaşıyabiliriz, yeter ki haklarımızı garanti etsinler» diyor.

Bizim haklarımız, Kıbrıs Cumhuriyetinin kurululu olduğu tarihte de garanti altında değil miydi, Türkiye — İngiltere — Yunanistan tarafından Zürih ve Londra andlaşmalarınca!... Yüzde 70-30 hakkımız yok muydu o zaman? Hani bu garantiye sadakat ki, başka bir garantiye de güvenilebilsin. Bir başka yetkilimizin kaleminden çıkan bir özel mektupta, silah taşıyan bir arkadaş hakkındaki satırlar daha da üzücü olmuştur okunduğu zaman. «Tabanca ticareti ve izinsiz silâh taşımak Kıbrıs Cumhuriyeti kanunlarına göre bir suç olup cezası ağırdır» deniyor.

Biz silâhlıyız. Mücahitiz. Mücahitin silâh taşıması da Kıbrıs Cumhuriyeti kanunlarına göre yasaktır; hatta mücahitlik yapmak da yasaktır. Biz silâhı elden bırakalım, vaz mı geçelim haklarımızı korumaktan Biz Kıbrıs cumhuriyeti diye bir cumhuriyet tanımıyoruz ki... Anavatan tanıyor onu. Aslında, bugün Kıbrıs'ta bir Kıbrıs Türk hükûmeti ve bir Kıbrıs Rum hükûmeti olmak üzere iki tamamen ayrı idare vardır. Rum hükûûmetinin görevine son verdiği savunma bakanımız Osman Örek, çıktığı Avrupa gezisinde bazı devletlerce bir savunma bakanı olarak tanınmakta ve resmî bir bakan olarak kabul edilmektedir, bilmiyor. Papaz hükûmetinin görevine son verdiği bir bakanı bizim gibi Avrupa devletlerinin de bakan olarak tanıması, Avrupa devletlerinin bile bir ayrı Türk hükûmetinin varlığını kabul etiğini, etmiyenlerin yakında edeceğini gösterirken, biz, Türkiye hükûmetinin de bunu tatbik sahasına koyma çabalarımızda bize yardımcı olmasını beklerdik.

Tüm Kıbrıs Türkü olarak, bizim, bu demeç ve beyanatlardan anladığımız şudur: Ikili görüşmelerin, Kıbrıs Türkünce beklenmiyen bir sonuç vermek üzere olduğu ve hatta belki de vermiş olduğu ve halka yavaşça bunun kabul ettirilmiye çalışıldığıdır. Bu sonuç belki de bir şartlı Enosis'tir.

AMERIKAN OYUNLARI

Amerika, bu ikili görüşmelere de burnunu sokmuştur. Biz, bütün kötülüklerine rağmen Amerika'yı hâlâ dost biliyoruz. Rusya, tezimizi desteklemediğini, Enosis'e karşı olduğunu söylerken, Amerika buna ait en küçük bir şey hissettirmiyor, fakat sadece Amerika olduğu için, bizim ölüm-kalım dâvâmıza karıştırılıyor. Biz hayvan mıyız ki!. Bizim mukadderatımızı tayin edecek bir andlaşmaya nasıl olur da Anavatan bize danışmak lüzumunu bile hissetmeden, mukadderatı tayin edilecek Kıbrıs Türkünü hiçe sayarcasına olanlardan habersiz olmamız yanında Amerika gibi bir istenmiyen devleti işine karıştırır- Türkiye'de, vatan topraklarımızdan, «Amerika hayranlığı» ndan faydalanarak 32 milyon metrekarelik bir sahayı kendi zimmetine geçirmiye muvaffak olan Amerika, Türkiye'nin bu yumuşak tutumu ve bu «körükörüne Amerika hayranlığı» karşısında, ne yapsa, hiçbir şey kaybetmiyeceğini bildiği için Türkiye'ye değil, darıltmaktan korktuğu Yunanistan'a yardım edecektir, Yunanistan'ı destekliyecektir Kıbrıs dâvasında.

Sayın Sunay'la Demirel ve AP iktidarına değil yalnız, tüm olarak bütün Türk kardeş gençliğe sesleniyoruz Kıbrıs'tan: Biz satılmak istemiyoruz. Anlamını ne şekilde alırsanız alın, ister şartlı, ister şartsız Enosis olsun, ister azınlık hakları, ister çoğunluk hakları fakat bizleri Kıbrıs Rumunun veya Yunanistan'ın insafına terkeden herhangi bir anlaşmaya karşıyız. Bunun yanında, hayvanlara değer biçilircesine her şahsa belli tazminatlar verilerek Kıbrıs'ı terketmemizi gerektiren herhangi bir anlaşmaya da karşıyız. Bu Amerikan oyununa kurban gitmek, «Amerikan hayranlığına» satılmaktır, dolara satılmak olmazsa.

Sayın Sunay'la Demirel şunu bilsinler istiyoruz; Türk gençliğinin yanı sıra: Biz Anavatandan ilgi bekliyoruz. Ilgisizlik değil. 80 bin kaybettik, Rum'laşmalarından ötürü... 90 bin kaybettik, bu topraklara kan akıtıp döğüşerek...

Işte Batı Trakya! Türk'türler, ama «Türk değil, Müslüman Yunanlıdırlar».

120 bin daha mı olsun?... Kendimizi Vietnam'ın talihsiz halkı gibi yakmamız mı gerek, Türkiye basınının, Türkiye radyolarının, Türkiye gençliğinin ve hükûmetinin ilgisini çekmek için?

Biz, satılmak değil; Türk gençliğinin, Türk ordusunun tepkisini, hükûmetin desteğini bekliyoruz. Kıbrıs Türk'ü, kaybeder Türk'lüğünü, yok olur Yunanistan'ın insafında... Ne şekilde garanti verilirse verilsin, Yunanistan'ın insafında, bir şartlı Enosis, veya adadan sürülmek yok etmektir 120 bini daha.

Bu, son 120 bindir.

Eren ARI - Kıbrıs

KÖY ENSTİTÛLERİ

Falih Rıfkı Atay, Pazar Konuşmasında yazıyor:

Köy Enstitülerinin komünistlik söylentisi kimden çıktı bilir misiniz? Meclisteki bir çiftlik sahibinden. Gezip geldikten sonra: «Ya hu orada yetişeni biz nasıl kullanırız?» diyordu.

PAPİRÜS ABONELERİNE

«Papirüs» Dergisi yazıhanesi, Eser Han'da çıkan bir yangın sonucunda yanmıştır. Yanan eşyalar arasında abone defterleri de bulunmaktadır. Dergileri düzenli bir şekilde gönderebilmemiz için sayın abonelerimizin isim ve adreslerini, (P.K. 627 — Karaköy/ İSTANBUL) adresine bildirmelerini önemle rica ederiz.

PAPİRÜS

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

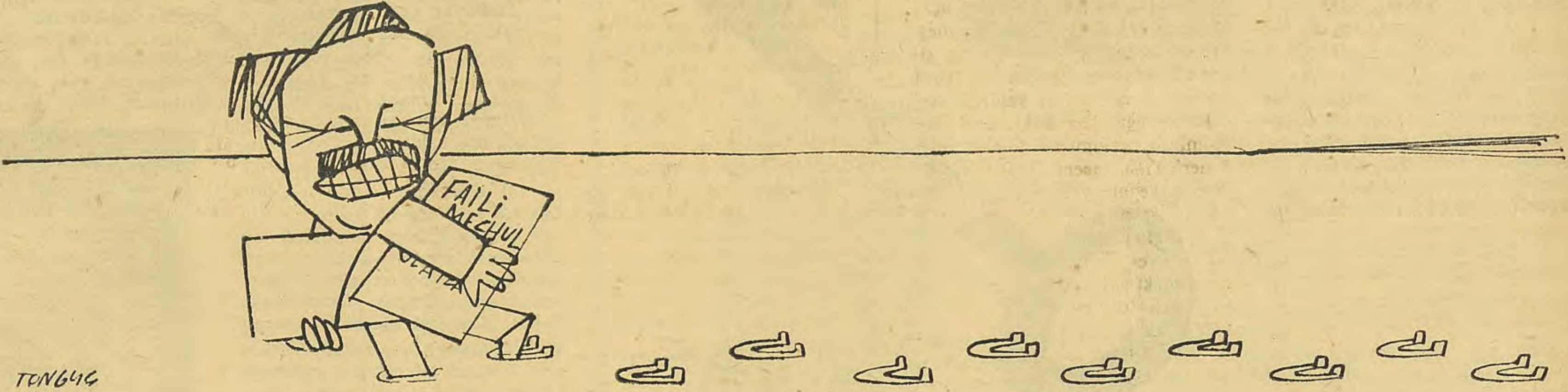
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer Sokak No: 16/8, Yenişehir — ANKARA. Teleon: 176989 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sokak No. 32. Cağaloğlu — İstanbul. Telefon: 229570 — Posta Kutusu: 512 İSTANBUL.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L.'dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

KARDA YÜRÜR. İZİNİ BELLİ ETMEZ...

BAKIŞ

SINIF MÜCADELESİ, SOSYALİZM VE MİLLİYETÇİLİK

Türkiyede en büyük küfür sayılan ve savcıları yerlerinden hoplatan deyimlerden biri de «sınıf mücadelesi» dır. Ülkemizde «sosyalizme evet, sınıf mücadelesine hayır» diyen ve yine de sosyalist olduğuna inanan iyi niyetli kişilerin sayısı az değildir. Halbuki Moliere'in kırk yıldır «nesir» konuştuğunu öğrenince pek şaşıran kibarlık meraklısı zengin tüccarı Mösyö Jourdain örneği, sınıf mücadelesinin göbeğinde yaşamaktayız: «Türkiyede ağa yoktur» gerekçesiyle toprak reformuna karşı çıkan yetkili, büyük toprak sahipleri yararına ve fakir köylü aleyhine bir sınıf mücadelesi yürütmektedir. «Büyük toprak sahiplerinin arazileri parçalanır, verim düşer ve aç kalırız» diyen uzman bilerek ya da bilmeyerek -, ağaların hizmetinde bir sınıf mücadelesinin sözcülüğünü yapmaktadır. «Özgürlüğün teminatı özel teşebbüstür; özel teşebbüssüz demokrasi olmaz. Kalkınma da ancak özel teşebbüsle mümkündür» propagandası da kapitalist sınıf çıkarına sürdürülen bir sınıf mücadelesinin ideolojik görüntüsüdür. Ünlü 141 ve 142 maddeler, hâkim sınıfın düzenini koruma amacını gütmektedirler. Toplum hayatının neresine bakarsanız bakınız, bazen en mâsum biçimde, bazen de eli sopalı saldırılar hâlinde sınıf mücadelesinin «türlü çeşitli» belirtileri ile karşılaşacaksınız.

Bu mücadele, yalnız millî plânda kalmayıp Wall Street'e kadar uzanmaktadır. Wall Street, beynelmilelci kapitalist sınıfın çıkar savaşının genel karargâhıdır. Üçüncü Dünyanın komprador-ağa ittifakı, ideologları, avukatları, uzmanları ve politikacıları ile birlikte, Wall Street genel karargâhının emrindedir. Komprador-ağa iktidarı, çok iyi anlamıştır ki, temeli çok zayıf ve dar olan egemenlik ve refahı, ancak Sam Amca'nın koltuğunda güven altındadır. Sam Amca'nın çıkarı, onun da çıkarıdır. Bunun içindir ki, ağa-komprador ittifakı, millî çıkara karşı yabancı çıkarı savunmakta ve milletlerarası kapitalizmin hizmetkârlığını yapmaktadır.

İttifakın, kökü dışarda kapitalizmin dümen suyunda yürüttüğü yoğun sınıf mücadelesinin, her gün çeşitli belirtilerine tanık olmaktayız: Bağımsızlık mı? Bağımsızlık istemek, Türkiyeyi koruyucu Amerikanın kollarından koparıp Rusyanın kollarına atmak demektir. Bağımsızlıktan söz edenler, Pekin ya da Moskova uşaklarıdır. Milliyetçilik mi? Sam Amca başımızdan giderse pusuda bekleyenler Türk milletini yok ederler. Kendi gücümüzle kalkınmak mı? Amerikan cömertliği olmasa, açlıktan ölür gideriz. Millî petrol mü? Yabancı şirketler olmasa, petrolsüz kalırız. Yabancı sermaye soygunu mu? Yabancı sermayesiz kalkınılmaz. Ruslar bile yabancı sermaye peşindeler. Atatürkçülük mü? Atatürkçülük, Batılılaşma demektir. Batıya sıkı sıkıya bağlıyız.

Bütün bunlar, Wall Street hizmetindeki sınıf mücadelesinin ideolojik plânda her gün rastlanan çeşitli belirtileridir. «Ben Amerika'nın adayıyım» diye sahneye çıkan bir politikacının kendini zirvede bulması, CIA'nın vatanseverleri tasfiye plânının Amerikan Elçisinin sözleriyle çürütülmeye kalkışılması, en yüksek tirajlı bir gazetenin bir deprem felâketini müşfik Amerikalı çavuş tablosuyla okuyucuya sunması, bu sınıf mücadelesinin yüz kızartıcı örnekleridir.

Komprador-ağa ittifakının merhametsiz savaşına karşı, emekten yana güçlerin giriştikleri mücadele de hiç şüphesiz bir sınıf mücadelesidir. Çabalar, ağa-komprador egemenliğine son vermeye yönelmiştir. Ama bu, aynı zamanda, kökü dışarıda gayri millî unsurlara karşı yürütülen millî bir mücadeledir.

Amaç, her şeyden önce, ilerlemenin ilk ve vazgeçilmez şartı olarak, ekonomik ve politik bağımsızlığı gerçekleştirmektir. Bu maksatla, emperyalizm ile olan bağımlılık ilişkileri koparılırken, içerde emperyalizmin «beşinci kol»unu teşkil eden gayri millî unsurlar, zararsız kılınacaktır. Bu yapılmadıkça, emperyalizm, bir ara gider gibi davransa bile, içerde beslediği «Truva atı» sâyesinde, eskisinden daha güçlü geri gelecektir.

Bu noktada milliyetçi mücadele ile sosyal mücadele tamamen birleşmektedir. Gerçekten antiemperyalist hareket, işçisi, köylüsü, aydını, gençliği, esnafı ve millî sanayicisi ile birlikte, milletçe yürütülen millî bir mücadeledir. Ama sömürge kapitalizminin ve emperyalizminin iki büyük dayanağını tasfiye eden bu milliyetçi hareket, içerde kapitalist gelişme temellerini son derece daraltarak, köklü sosyal ve ekonomik reformlara yönelmiş halkçı ve devletçi bir gidişe açıldığı için, aynı zamanda, sosyal bir mücadeledir. Köklü reformlara yönelmiş halkçı ve devletçi politika, kütlelerin devlet üzerindeki ağırlığını arttırdığı ve üretim güçlerini hızla geliştirdiği ölçüde — çeşitli zigzaglar yapsa dahi—, az çok uzun bir süre sonra, kaçınılmaz biçimde sosyalizme ulaşacaktır.

Milliyetçi mücadele ile sosyalizm arasındaki bu çok sıkı bağ açıktır ve günümüzde, bunun aksini iddia eden sosyalist düşünür, sanırız ki, pek yoktur. Tartışmalar, daha çok bu milliyetçi mücadelenin öncülüğü noktasında toplanmaktadır. Milliyetçi mücadelenin ancak sosyalist güçlerin öncülüğünde yürütüldüğü takdirde başarıya ulaşabileceğini, aksi halde yeniden emperyalizmin kucağına düşüleceğini ileri süren bir çok düşünür vardır. Şüphesiz bu, en ideal çözüm yoludur. Fakat gerçekler her zaman uygun düşmekten uzaktır. Çağımızda, değişen dünya kuvvet dengesinin ve kütlelerin artan politik ağırlığının etkisi ile, milliyetçi mücadele, sosyalist olmıyan güçlerin liderliğinde de başarıya ulaşabilmekte ve sosyalizme yönelebilmektedir. Esasen, öncülüğün «Biz öncüyüz» demekle kazanılamıyacağı âşikârdır. Faşist darbeden sonra günah çıkartan bir Brezilyalı sosyalist bu konuda şöyle demektedir: «Milliyetçi cephenin kuruluş anından itibaren, işçi sınıfının yönetimine verilmesi gerektiği inancındaydık. İşçi sınıfının öncülüğünü, kendi verdiğimiz bir kararla olmuş bitmiş, a priori bir şey sanıyorduk. Bunun bir oluş içinde elde edilen bir fetih olduğunu düşünmüyorduk.»

Yalnız Brezilyada değil, daha bir çok ülkede, geçilmesi zorunlu aşamaları atlayarak bir çırpıda sosyalizme ulaşmaya heveslenen, bu yüzden ister istemez öteki milliyetçi güçlerle çatışmaya düşen ve sonunda fiilen milliyetçi mücadelenin dışında kalan bütün sosyalist hareketler hüsrana uğramışlardır. Ancak stratejisini ve taktiğini, toplumdaki kuvvet dengesini göz önünde tutarak, antiemperyalist mücadele aşamasının zorunluluklarına uyduran sosyalist hareketler, milliyetçi mücadelenin sınırları içinde birleştirici rol oynamışlar ve giderek başarıya ulaşmışlardır.

Türkiyede de bugün sosyalist, hareket, toplumdaki kuvvet dengesini ve geçilmesi zorunlu aşamaları hiç hesaba katmadan, antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadeleyi eş anlamda sayma ve kendi dışındaki milliyetçi güçlerle savaşma eğilimi göstermektedir. Bu eğilim önlenemediği ve geliştiği takdirde, henüz ilk adımlarını atan sosyalist hareket, kendini zorla öteki milliyetçi güçlerin dışine itecek ve çok korkulur ki, etkisizliğe mahkûm olacaktır.

Bir an önce, derinlemesine bir düşünce çabası göstererek, toplumdaki kuvvet dengesinin ışığı altında, milliyetçi antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadele arasındaki ilişkileri tam bir açıklığa kavuşturmak ve aksiyon plânını ona göre çizmek, sanırız ki, Türk sosyalistlerinin bugün karşı meselesidir.

Doğan Avcıoğlu

KIBRIS PAZARLIGI

Amerika, «Önce NATO, sonra Kıbrıs» diyor

Sunay'ın Amerika gezisinin hazırlanmasıyla ilgili gösterilmek istenen Çağlayangil'in Amerika gezisi, Kıbrıs konusunda önemli pazarlıklara yol açtı. Çağlayangil, Dean Rusk ile ikibuçuk saat görüştükten sonra, bir Amerikalı diplomatın huzurunda Yunan Dışişleri Bakanı ile konuştu. State Department'da Türkiye işlerine bakan eski Büyükelçi Hare -ki Demirel'in çok yakın dostudur- Başbakan Demirel ile gizli ve önemli bir konuşma yaptı. Haftanın ortasında Ankaraya dönüp, Kıbrıs pazarlığının sonuçlarını Başbakana ve Bakanlar Kuruluna açıklayan Çağlayangil, Amerikanın nezaretinde tekrar Yunan Dışişleri Bakanı ile görüşerek Amerikan plânı üzerindeki pazarlığı belki de bir sonuca bağlayacaktır.

Zaman zaman, «Anlaşmazlığınızı aranızda çözün. Ikiniz de dostumsunuz» diyen Amerika, birdenbire sahneye çıkmıştır. Bütün ağırlığını koyarak, tarafların bir an önce anlaşmaya varmasını sağlamaya çalışmaktadır. Artık ne Ankarada, ne de Atina'da Inönü ve Papandreu gibi Washington'a kafa tutmaya cür'et eden liderler yoktur. Iki lider de anormal biçimde düşürülmüşler ve tamamen Amerikadan yana iktidarlar iş başına getirilmişlerdir. Washingtonun geleneceği ise, kendine yakın iktidarları, anlayışlı davranarak güçlendirmekten çok,

İhsan Sabri Çağlayangil
Bakla, dilinin altında!.

emir kulu hâline getirmektir. Amerikanın hâlen endişe ettiği tek güç, Makarios'tur. Makarios, Yunan Kralının baskısı ile, daha yüksek bir dinî görev kabul ederek Adadan ayrılmaya zorlanmıştır. Görünüşe göre, Makarios diretmektedir. Fakat muhtemelen bir anlaşma ihtimalini engellemek üzere Adada Türklere karşı baskıya girişen Makarios hükümeti, Grivas'a ve Atina'ya bağlı olduğu anlaşılan Kıbrıs ordusuna emirlerini dinletememiştir!

WHAT IS THE PRICE?

Washington, kamu oyları karşısında son derece güç durumda bırakma pahasına, Atina ve Ankara'nın acele bir anlaşmaya varması hususunda neden bu kadar ısrar etmektedir?

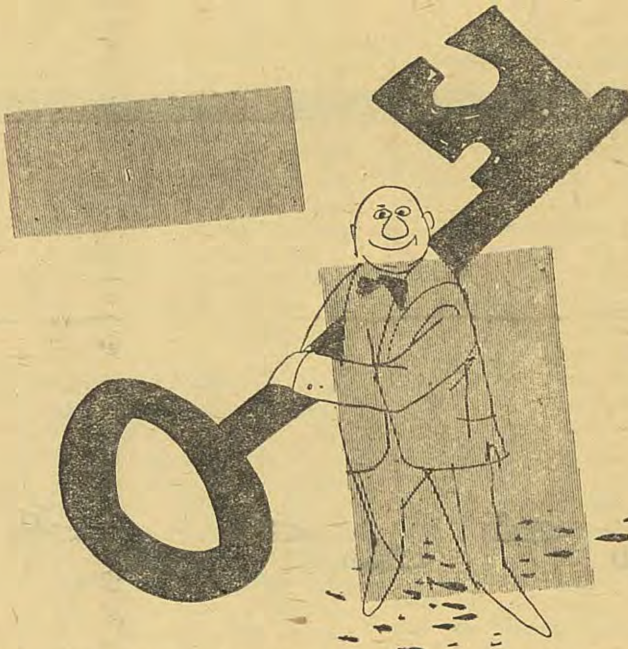
Buna sebep Fransanın NATO'da açtığı büyük gedikten sonra, NATO Doğu kanadında birliği sağlamanın önem kazanışı olmuştur. Le Monde Atina muhabiri Marc Marceau, Amerikanın ısrarının nedenlerini açıklamaktadır:

«İngiliz Dışişleri Bakanı Yardımcısı Thompson'un Atina ziyareti, Yunanistan'ın Balkanlar, Doğu ülkeleri ve Üçüncü Dünyaya doğru ufak açılmalarının sınırlarını çizerek bağımsız dış politika konusundaki bazı hayalleri ortadan kaldırmıştır.

Gerçekten Yunanistan, kesinlikle NATO'ya bağlı bir politikada, daha da ileri gitme taahhüdündedir. Bir yandan Atina, Fransanın çekilişinden sonra, öteki NATO üyeleri arasında tam bir birlik sağlama sorumluluğu hususunda, Londrayla tamamen görüş birliğinde olduğunu belirtmiştir. Öte yandan Atina, Atlantik savunma sisteminin Güney kesiminde strüktürlerin bir kısmını kabule hazır bulunduğunu açıklamıştır.

Daha ileri ölçüdeki bu NATO taahhüdü, yıllardır NATO Güney kesimini zayıflatan Kıbrıs sorununun bir an önce çözülmesi zorunluluğunu kaçınılmaz biçimde ortaya çıkarmıştır. Kıbrıs anlaşmazlığı çözülmedikçe, NATO Güney kesiminin güçlendirilmesi, Türkiye ve Yunanistan'ın yeni NATO taahhütlerini yerine getirmesi mümkün değildir. Kıbrısın geleceği konusunda henüz bir açıklık yoksa da, teorik bir Enosis söz konusudur: Bu formüle göre, Kıbrıs'ın Yunanistana ilhakı resmen vaad edilecektir. Fakat Enosis için bir tarih tesbitine gidilmiyecektir. Muhtemelen Kıbrıstaki İngiliz üslerinden biri, NATO üyelerinin üssü haline getirilecektir.»

Le Monde'un haberinden de anlaşıldığı gibi, Washington yeni NATO taahhütleri yükleyeceği için Türkiye ve Yunanistanı acele anlaşmaya zorlamaktadır. Çözüm yolu da Türkiyeye verilecek tâvizler karşılığı, Enosistir. Çarşamba akşamı Yeşilköyde verdiği beyanda Çağlayangil, «Amerikada özel maksat ve taleplerin görüşüldüğü gerçek dışıdır» demişse de, orada şartlı bir Enosisle sonuçlanabilecek Kıbrıs pazarlığı ve Washington'un Türkiye üzerinde büyük baskılara giriştiği muhakkaktır. Esasen Amerika başından beri, NATO'yu kurtarma gerekçesiyle Ankaranın bir bedel karşılığı, Enosis'e yanaşmasını istemiştir. Kıbrıslı liderlerden Prof. Dr. Derviş Manizade, «Kıbrıs'ın bedeli nedir» başlıklı bir yazısında bu gerçeği şöyle anlatmaktadır: «Kıbrıs olaylarının başlangıcında, kulağımıza gelen acayip bir haberi duyduğumuz zaman hayretten donakalmıştık. Bu habere göre, NATO üyesi iki müttefik arasında, Akdenizde küçük bir ada yüzünden büyük bir ihtilâf çıktığını öğrenen Amerika, kendi yaradılış ve ruh yapısına uygun davranışla meseleyi bir çırpıda kolayca halledebileceğini sanmış ve Türklere, (What is the price), yani (Kıbrıs'ın bedeli nedir?) diye sormuştur. Kısaca, Amerikalılar akıllarınca Türklere Kıbrısın bedelini ödeyerek, adayı satın alacak ve Rumlara hediye ederek ihtilâfı ortadan kaldıracaklardı... Türkler aldıkları bol paranın, Yunanlılar da emellerine ulaşmanın sevinci içersinde, sarmaş dolaş, minnet ve şükranla Sam Amca'nın kucağına atılacaklar, böylece NATO'yu tehdit eden ihtilâf ortadan kalkacak, NATO dayanışması tekrar kuvvetlenecekti.»

Ne tuhaf tesadüftür ki, Washington'un bu sefer Çağlayangile yönelttiği «ne bedel istiyorsunuz» sorusu, Türkiyenin altın rehine başladığı ve ödeme dengesinin kötüye gittiği bir döneme rastlamıştır!

Vâdesi tesbit edilmemiş bir Enosis de olsa, AP iktidarı «Askerimiz Kıbrıstaki NATO üssünde kalıyor» edebiyatıyla, bunu, Türk kamu oyuna kabul ettirebilecek midir? Bu herhalde kolay bir iş değildir ve muhalefet lideri sanırız ki buna hayır diyecektir. Ne var ki, Yunan Başbakanının, Türkiyeye Enosis karşılığı toprak verileceği yolundaki ısrarlı iddiaları karşısında suratımıza bir şamar gibi inen sözleri üzerine Amerikanın tepkisi çok yumuşak olmuştur. Türkiyeyi parayla susturmayı düşündüğünü açıklayan Yunan Başbakanının yüzkızartıcı sözleri şöyledir: «Enosis konusunda yabancı muhataplarıma daima çözüm yolunun kesin olmasının lüzumunu belirtirim. Aksi halde olaya dinamit koymaktan başka birşey yapmayacağız. Kıbrıs Türklerine muhtariyet veya toprak vermek bahis konusu olamaz. Ancak Türklere bir bedel verilecektir. Müzakereler henüz tamamlanmadığından bu bedellerin mahiyeti de tam mânâsiyle kararlaştırılmamıştır.»

Bu ağır hakaret üzerine Ankara'nın en sert tepkiyi göstermesi gerekirken Dışişleri Genel Sekreteri bir takım yumuşak sözler gevelemekle yetinmiştir. Prof. Manizade bu gevşekliğin yarattığı şaşkınlığı pek kibarca belirtmektedir: «Politika kabiliyetleri hakkında çok güzel şeyler işittiğimiz yeni Dışişleri Genel Sekreterimiz Sayın Zeki Kuneralp'in Stefanapulos'un Yunan basınında dün yayınlanan akıl almaz lâflarına karşı söylediklerinin bizi tatmin edecek yeterlikte olmadığına şüphe yoktur.» Ustelik Türkiyeyi parayla susturacağını söyleyen bir iktidarın Dışişleri Bakanıyla Çağlayangil Amerikalı bir diplomatın «nezaretinde» tatlı tatlı görüşmekte bir sakınca görmemiştir! Bütün bunlar artan Amerikan baskısının sonucudur. Ve Romanya, Bulgaristan yetkililerinin ziyaretiyle çok yönlü bir hava verilmek istenen dış politikamız, eski dümen suyu politikasına doğru hızla yol almaktadır. Çağlayangil, bakanlığının ilk 7-8 ayında, yüksek memurlarının görüşlerine büyük önem vererek, onların tavsiyelerine uyuyormuş gibi görünerek büyük sempati toplamıştır.. Fakat işleri kavradıktan sonra ve bir takım faturaların bedellerini ödemek gerekince, yumuşak Çağlayangil'in diktatörlük dönemi başlamıştır. Iyi bir diplomat olmakla beraber, «gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım» anlayışında klâsik bir yüksek memur olan Genel Sekreter Zeki Kuneralp, Çağlayangil diktatörlüğü için biçilmiş kaftandır. Hâlen teamüle rağmen, büyükelçiler nereye yollanacaklarından habersizdirler. Bunu yalnız Çağlayangil bilmektedir. Yerleşmiş usulleri çiğneyerek Çağayangil, Bürüksele gitmesi beklenen Ortak Pazar uzmanı Kâmuran Gürün'e haber dahi vermeden Romanyadan agreman istemiştir. Memurlarının dost meclislerinde dahi, dış politikayı eleştirmelerini yasaklamıştır. Işin tuhafı Çağlayangil, dost meclislerinde konuşulan sözleri bile duyacak bir düzen kurmuştur. Nitekim bir diplomata yaptığı «siz falanca mecliste benim için yabancı dil olarak kuş dili bilir dediniz» ihtarı bakanlıkta hayretle anlatılmaktadır.

Bu vesileyle, Sovyet blokuyla yakınlaşmanın tıpkı Yunanistan'ın yaptığı gibi, Amerikanın müsaade edeceği ölçüde ve çok cılız kalacağı anlaşılmıştır. Görülmüştür ki Romanya ve Bulgaristan bildirilerine bir sürü şeyi, Çağlayangil, «dostlar alışverişte görsün» düşüncesiyle koydurmuştur. Teknisyenlerin, «nasıl olsa bunlar yapılmıyacak. Neye bildiriye koyuyoruz» tarzındaki itirazlarını, bilgiç bir tebessümle cevaplandırmıştır. Romanya'ya tayin edilen Kâmuran Gürün'ün «orada birşey olmayacak, beni Bükreşe göndermenizi güvensizlik sayarım» diye şikâyetini de, ustaca geçiştirmiştir. Demirel de başlamış bir işi tekemmül ettirmek için görüşmesi şart olduğu halde, Sovyet Bakanını kabul etmekten kaçınmış ve ancak yüksek memurların ısrarı üzerine, bakanla görüşmeye lütfen razı olmuştur. Bu konudaki anlaşma, imza yetkisi almadan bir diplomatımızın imzasını basması sayesinde gerçekleştirilebilmiştir. Geçen hafta yurdumuza gelen Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısının ilân edilen günden bir gün önce yurdumuzdan ayrılması, bu açıdan anlamlıdır.

Bütün bu belirtiler, Inönü'nün kişilik sahibi dış politikasından ayrılınarak, eski dümen suyu politikasına, belki de artan taahhütlerle dönülmeye başlandığını göstermektedir. Bu sebeple, Kıbrıs tehlikededir. AP. iktidarının ağır Amerikan baskısına mukavemeti çok güçtür. Ama prestijimizi kurtarma amacını güden bir sürü yaldızlı formüllere sarılı olarak da sunulsa, Türk kamu oyu Enosis'i asla kabul etmiyecektir. Kıbrıs'ın para karşılığı terki, dolarları alanların ellerini yakacaktır.

Raymond A. Hare
Demirel'e ne dedi?

Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk
«Kıbrıs, kaç dolar eder?»

siyasî notlar

İlhami Soysal Olayı

AP müteahhitlerinin basını hemen, kadınmış, kumarmış gibi uydurmalarla Ilhami Soysal olayında zihinleri bulandırmaya kalkıştılar. Olayın böyle dejenere edilmek istenmesi, bir kısım çevrelerin pek hoşuna gitmiş olacak ki, seramikçi güzel bir hanım kız emniyete çağırıldı, gazetelere haber uçuruldu. Basında, Ilhami Soysal olayı ile ilgili olarak, güzel hanımın boy boy resimleri yayınlandı! Aklıevvellere göre maksat elde edilmişti. Ama olay, böyle hanım resimleriyle örtülemiyecek kadar açıktır: Bu hanım mı Ilhami Soysalı dövmüş ya da dövdürtmüştür? Tabii ki hayır. O halde döven kimdir? Muhbir Yeni Istanbul gazetesi, dövme olayının hanım kızın yakını iş adamı H. tarafından düzenlendiği iddiasındadır. Bu iş adamı, dedikodulara göre, Samsunlu tüccar Hasan imiş... Peki bu Hasan Bey nerede? Polis suçunu itiraf eden bir tüccar Hasan Bey bulmadıkça, olayda kadın parmağı varmış intibaını vermeye çalışan tertipler, kamu oyunu aldatmaya yetmiyecektir.

Içişleri Bakanının kapısı önünde, gazeteci pataklamaya kalkışacak babayiğit tüccarları doğrusu merak ediyoruz!

Yerine oturmayan, oturamıyan...

«Şirazeden çıkmak» diye bir deyim vardır dilimizde. Kitapların sırtında formaları birbirine bağlıyan ibrişim örgüye şiraze diyorlar. Şirazeden kurtulunca kitap darmadağınık olur. «Şirazeden çıktı» deyimine yakın anlamlı olarak «çığrından çıktı» da diyebiliriz.

Türkiye'de bir iki haftadır süregelen olaylara bakanlar, toplumun şirazesinden çıktığını sanmakta haklıdırlar. Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun idamlarıyla Gürsel'in ölümü içiçe geçince ibretle seyredilecek tabloları gazetelerin birinci sayfalarında seyretmek mümkün olmuştur.

Bu noktada ortaya çıkan bir gerçek daha vardır. Menderes, Zorlu, Polatkan asılırken kılları kıpırdamıyanlar, hatta o devrin iktidarına yaranmak için çizmeli ayaklara kapananlar. şimdi gazete sütunlarında bağır bağır bağırmaktadırlar. Liderleri asılırken en ufak bir protesto gösterisine girişmekten ödleri kopanlar şimdi seslerini yükseltmişlerdir.

Zavallı adamlardır bunlar.. Bir fikre inanmadıkları ve çıkar politikasının kuyruğuna yapışıp sürüklendikleri için davranışları tabiî görülmelidir.

Ne var ki bu çığırtkanlığın yarattığı manzaraya bakarsanız Türkiye'de kıyamet kopmaktadır. İktidar partisine mensup gazetelerin her sabah birinci sayfalarını açanlar tozdan dumandan ferman okunmadığını görmektedirler. Tehdit savuran başlıklar, küfür ve feryatla dolu fıkralar birbirini kovalamakta, bitecek gibi görünmemektedir. Hücum üstüne hücum tazelenmekte, akşamdan sabaha bir şeyler olacakmışçasına telâş içinde veryansın edilmektedir.

Oysa gerçekte bu telâşı lüzumlu kılacak bir durum yoktur. İşçi Partisi ve Halk Partisi kongrelerine hazırlanma faaliyeti içindedirler. Muhalefetin öteki partilerinin isimleri dahi duyulmamaktadır. Meclis tatildedir. İş adamlarını nurlu ufuklara yöneltecek projeler tasarlanmaktadır. Tâyinlerin büyük kısmı gerçekleştirilmiş, iktidarın sâdık adamları istenilen koltuklara oturtulmuştur. Adalet Partisi iktidarına karşı tutumu bilinen silâhlı kuvvetlerin en üst kademesinde iktidara karşı yumuşama ve vakınlaşma gözle görülecek biçimdedir. Süleyman Demirel ve ideal arkadaşları temel atma törenlerine koşmakta, nutuk üstüne nutukla geleceğin nurlu ufuklarından söz açmaktadırlar.

Buna rağmen huzursuzluk gittikçe yoğunlaşmakta ve iktidar partisi kendisini koltuğunda bir türlü rahat ve sağlam addetmemektedir.

Üstüste iki büyük seçim zaferinden sonra yerleştiği iktidarda diken üstünde oturmaktadır sanki... Bu sinirliliğin belirtileri İlhami Soysal olayında veya Yargıtay Başkanının nutkuna karşı duyulan tepkilerde açıkça meydana vurulmaktadır. Yerine oturmıyan ve havada kalan birşey vardır.

Bu yerine oturmıyan şey Demirel'in bütün demeçlerinde kendini göstermektedir.

Nitekim Petro - Kimya tesislerinin açılışında Demirel'in konuşması iktidarın taşıdığı endişeleri belirtmek bakımından son bir belgedir. Adalet Partisi lideri bu konuşmasında sunları söylemektedir:

«Türk devleti herşeyden herkesten güçlüdür. Kanuna, hukuka ve hakka uymak istemeyen herkesi ve herşeyi yoluna koyacaktır.»

«Meşruu ve gayrî meşruu ancak ve ancak büyük Türk Milleti tâyin edecektir.»

«Gayrı mesuller Türk milletinin karar verme yetkisi olan hiçbir meselede söz sahibi değildirler.»

«Ülkemizi korkusuz yaşıyan insanlar diyarı haline getirmeye ahdetmişizdir.»

«Her vesileyi fırsat ittihaz ederek vatandaşın huzurunu bozmak isteyenlere açık ve kesin olarak şunu söylemek isterim ki kanunların hâkim bulunduğu ülkemizde herşey yolunda ve herşey kanalında cereyan etmektedir ve cereyan etmeye devam edecektir.»

«Hırçınlıklar, kaba kuvvet, zor, tehevvürler, tehditler ve sokak devri kapanmıştır.»

Malûmu ilâm etmek üstüne yürüyen bu edebiyatın ne lüzumu vardır? Hele İlhami Soysal'ın güpegündüz zor kullanılarak kaçırıldığı, memurların hukuka aykırı biçimde yerlerinden atıldığı, mahkeme kararlarının çiğnendiği, parlâmentonun basıldığı, Anayasanın iktidar partisi tarafından çiğnendiği, 27 Mayıs öncesi devrinin tahassüründe bir karşı - ihtilâl havası yaratıldığı anda Demirel'in bu soy bir konuşması garip karşılanabilir.

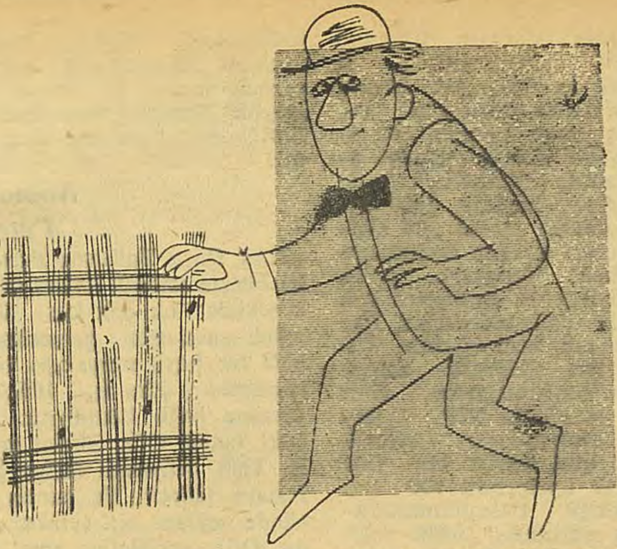
Ama gerçekte bütün bu incilerin altında yatan, korkunun, kuşkunun, endişenin ifadesidir.

«Gayrı mesuller Türk milletinin karar verme yetkisi olan hiçbir meselede söz sahibi değildirler» demek bir takım gayrı mesul şahısların bazı meselelerde söz sahibi gibi davrandıklarını ya da davranma hazırlığı içinde bulunduklarını gösterir. «Ülkemizi korkusuz yaşıyan insanlar diyarı haline getirmeye ahdetmişizdir» demek, geceleri rahat uyuyamıyan birtakım yetkililerin varlığını dile getirmektir.

Demirel'in bütün konuşmalarında duyulan korku ve ürkeklik, Petro - Kimya tesislerinin açılışında söylediği nutukta elle tutulur biçimdedir. Demirel hem kendisini ve hem de çevresini meşru iktidar olduklarına inandırmak için çırpınan bir adam gibi gayret sarfetmektedir.

Belki de bunda haklıdır. Çünkü Adalet Partisi iktidarında yerine oturmıyan bir şey vardır. Bu oturmıyan şey, 27 Mayıs Anayasası üstüne oturmıyan, oturamıyan ve bir türlü oturmaya razı olmıyan bir iktidarın kendisinden doğmaktadır. Bunun içindir ki kendi sesinden korkan ve kendi yaptıklarından ürken kişinin ruh hali içindedir. Kendi iktidarına kendisi ve kendi meşruiyetine gene bizzat kendisini inandırmak isteyen bir Demirel'in karşısındayız.

İlhan Selçuk

Ortanın solu ve CHP

Kongrelerini yapan CHP İstanbul Kadın ve Gençlik Kolları, ortanın solunun tâvizsiz savunucuları olarak ortaya çıktılar. Kadınlar Kolu Yönetim Kurulu bildirisi, aşırı sağcıların partiden tasfiye edilmeleri zamanı geldiğini hatırlatmaktadır: «Aşırı sağdan aşırı sola kadar değişik düşünceli insanların ayni partide bulunmalarına artık imkân yoktur.

Hafta ortasında yapılan CHP Gençlik Kolları Istanbul Il Kongresine sunulan raporda da ayni görüş yer almaktadır:

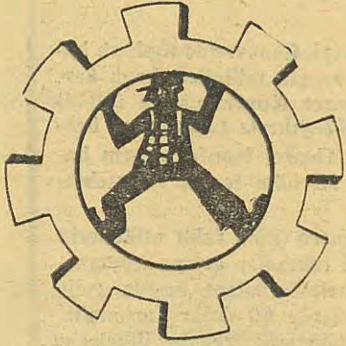
«Seçim kampanyalarında, parti olarak, toprak reformu, ulusal petrol, vergi reformu, nurculuk tehlikesi gibi ciddi ve gerçek yurt sorunları başlıca sloganlarımızdı.

Toprak reformunu işledik toprak ağasından da topraksız köylüden de oy alamadık. Çünkü köylünün eline toprak verilmemiş, üstelik hâlâ ağanın emrinde.

Ulusal petrol sorunu üzerinde durduk. Ulusal varlıklarımızın, Ulus yararına kullanılmasını istedik; yabancı petrol şirketleri, barış gönüllüleri Adalet Partisi ocakları gibi aleyhimizde çalıştı... Elbette az oy alırız.

Vergi reformunu savunduk. Karaborsacı, vurguncu, vergi kaçakçıları karşımıza çıktı.

Nurculuğun yurt için tehlike olduğu, ulusu felâkete sürükleyeceğini söyledik. Derviş Vahdetî'lerin, Saidi Nursî'lerin müritleri aleyhimizde kampanyaya giriştiler.

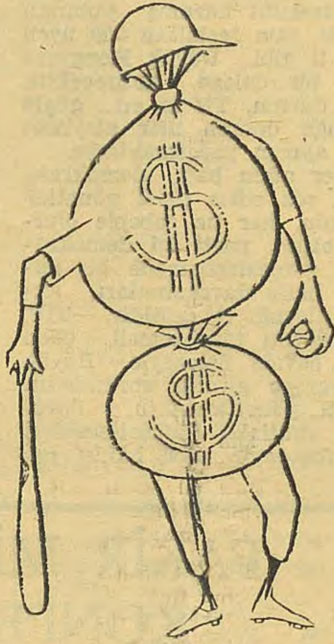

Bütün bunlardan sonra, elbette az oy alacağız. Ama CHP'nin ne olduğunu ve ne olacağını göstermeye mecburuz, bu yoldan dönemeyiz.

Son Senato seçimlerinde ortanın solu sloganının kullanılmayışının da sonuca etki yaptığı inancındayız. Çünkü aydın çevrelerde, CHP tâviz veriyor inancı yayıldı.

(Halkın bu deyime allerjisi vardır, kullanmayalım. Zaten geçmiş icraatımızla ve tutumumuzla ortanın solundayız) fikrini benimsemiyoruz. Geçmişte elbette birleşeceğiz. CHP'nin geçmişini kabul etmiyenin zaten aramızda yeri olamaz.»

Şimdi Istanbul Il Kongresinde, Cumartesi günü, Inönü'nün ortanın solu politikasını azimle ve bütün sonuçlarıyla savunması beklenmektedir.

Müftülerin teklifleri

Konyada düzenlenen seminerin sonunda, müftüler, görüşlerini bir rapor hâlinde topladılar. Raporda, genişleyen ahlâk buhranı üzerinde duran müftüler, çare olarak şöyle tedbirler ileri sürdüler:

— Ilk ve orta okullarda din eğitimi, mutlaka ehliyetli din bilginleri eliyle yapılmalıdır.

— Dinî ve ahlâkî alanda muzır neşriyata son verilmelidir.

— Film sansür heyetlerinde bir Diyanet temsilcisi bulundurulmalıdır.

— Dinî ve ahlâkî neşriyat, Diyanet Işleri Bakanlığının kontrolünden geçirilmelidir.

— Diyanet Işleri Bakanlığı, müstakil bir radyo istasyonuna kavuşturulmalıdır.

— Imam Hatip Okulu mezunları, bulundukları yerlerde ve köylerde, hem Imam Hatiplik, hem de öğretmenlik yapabilmelidir.

— Müftü ve vaizler, cami dışında da, halka dinî ve ahlâkî konferanslar verebilmelidir.

— Köy Imam Hatipleri, köy kalkınmasına yararlı olmak için kurslardan geçirilmelidir.

— Halk eğitimi konusunda, gece Imam Hatip Okulları ve kadınlar için devamlı Kur'an kursları açılmalıdır.

— Kadınlarımızın garp taklitçiliğinden kurtarılarak dinî, millî adap ve ahlâka riayetlerinin sağlanması, ahlâk bozucu sinema vesaire yerlere gitmelerine mâni olunması, açık saçık gezmelerinin önlenmesi gereklidir.

— Gençlerin aşırı cereyanlardan korunması ve yönlerinin manevî sahaya çevrilmesi için din adamları tarafından lokaller tesis edilmeli ve konferanslar tertip edilmelidir.

— Komünizme karşı neşriyat yoluyla mücadele edilmeli, bu yolda milliyetçi ve mukaddesatçı neşriyat desteklenmelidir.

— Millî birliğimizi bozmak maksadıyla, kasıtlı olarak çıkarılan sun'ilik ve şiilik dâvaları önlenmelidir.

— Işçi, memur ve talebelerin cuma namazlarını rahatlıkla eda edebilmeleri için, muayyen bir zamanın namaz vakti için ayrılması, işçilerin iş yerlerinde ve memurların mesai saatlerinde namaz kılabilmesi sağlanmalıdır.

Anayasaya uygun olarak toprak reformunu ve sosyal adaleti savunan öğretmenlerin cezalandırıldıkları bir ortamda, öğretmenler gibi devlet memuru olan müftüler, laik Anayasaya hayli aykırı düşen raporlar düzenleyebilmektedirler!

KARA BUICK'Çİ FAŞİST FEDAİ

Nimet Arzık

Uçü için birden fikir yürütmek güç. O katı suratlı, matem rengi elbiseli Ilhami Soysalı «kidnapping» eden Buick'i süren, şoförün kim olduğunu, sahicikten araştıranlar bile henüz bilmiyor.

«Osman» için de kimse daha fikir yürütemiyor: Ilhami Soysal'ı dövenlerden biri, o sırada diğerine «Osman» diye ses etmişti hani dayakta ya.. İşte o Osman.»

Kara Buick'çılardan, üçüncü muhterem hakkında, arkadaşlar, bazı sonuçlara değilse bile, bazı kanılara vardılar. Bekleyin biraz, kanılar gelişe gelişe sonuca varılacak!.. Zaman neyi çözmemiş ki!..

Araştırıcılar, arpa arpa yol aldıkça bana da bilgi veriyorlar:

Bir yaratıktan söz ettiler. Adını daha demem. Tanışları onu küçültmüş adıyla çağırırlar, «O» ile biten küçültülmüş adı: Hasso, Omo, Apo, Memo, Hamido gibi..

Bu,, «O» lu kişi, bir süre önce Altındağ'da yaşardı. Şimcik bilmem. Köprülerin altından nice sular aktı, nice sular kurudu bir senedenberi. Söyliyeyim nice:

Buick'çi dostumuz, bir sene önce tırıl'dı. Şimşik tiril tiril. «I» lerinin üzerine nasıl bunca nokta kondu bilinmez.

Yırtık gömlekten, nasıl buruşmaz kumaştan kostüme geçilir?.

Kaptan Paşa çıplağından asorti kravata!..

Tabanı deliklikten, nasıl çocuk mezarı kadar koccaman gıcır gıcır mokasenlere!..

Yâni komple tırıldan komple tirile geçmenin nasıl yolları vardır, bilen bilir. Bu bir senede nasıl olur?.. Bunun da yolları vardır.

Muhterem bugün, bugün dediğim, seçimlerden, Ilhami Soysalın dayağına kadar şiddetle kalkınmıştı. Ilhami Soysalın dayağından sonra bilmiyorum durumunu, çünküm ortalardan kayboldu, Kara Buick'le beraber!.. Ne tesadüf!..

«Kaçakçılık mı yapar» dedim. «Cık» dediler. «Karaborsacılık mı yapar» dedim, «cık» dediler. «Hırsızlık mı yapar» dedim. «Cık», dediler. «Yahu ne yapar» dedim.

— «Büyüklere esrar satar» dediler.

Yok canım. Esrarcı büyüğümüz yok o anlamda. Olsa bile, bi' kırıntı esrar, insana bunca yük tutturmaz ki!..

Formül hoşuma gitmeyince:

— «Fedaî» dediler.

— «Neyin fedâisi»? dedim.

— «Düpedüz fedâi» dediler.

«Düpedüz fedaî», bazı kurulların besledikleri kişiler demekmiş, karşı fikirleri güdenlerin tepesine ini iniversinler diye. Terör salsınlar diye. Kafa göz yarsınlar diye. 1965, seçim öncesini hatırlamıyor musunuz? Böylelerin resimleri o senenin gazete koleksiyonlarını süslüyor, insanlık dışı ifadeli.

Bu fedaîlerin, kendilerine göre, bir de yüksek politikaları varmış. Karşı tarafınkilerle iyi geçinirlermiş. Oh, oh, uygarlıklar içinde yaşamak ne hoş!..

Memo musun?
Hasso'musun?
Omo musun
Apo musun?
Hamido musun, arkadaş?
Neden artık, Kızılayda, kolların testi testi dolaşmıyorsun?
Memo musun?
Hasso'musun?
Omo musun
Apo musun?
Hamido musun, arkadaş?

Elâlem, «âdî kumar ve kadın vakası» desin dursun.

Bre elâlem, ne hakaret edersin polisimize?.. Yani bizim polis âdî bir dövme, âdî bir kumar, âdî bir kadın vakasının faillerini bulamıyor mu demek istiyorsun, hem de bir fail ellerindeyken, yani İlhami Soysal! Bu ne hakarettir?

Bre elâlem, bizim polis, bir tırnağından bir katırı bulur. Bir katırdan da koskocaman bir komployu süzdürür, yaa. Ne diyorsunuz siz?

«O» lu, iri yarıdır. Kolcağızları kısadır. Karnı ne kadar içeriye çekmek için çabalasa, fırlaktır. Dünyaya olan bütün kini sanki her an karnından fırlamak üzredir. Belki bir gün fırlar da, rahat eder!..

Bazı, «yerinde ağır» kişiler tarafından, hoş karşılanırmış faşist fedâî. Ağır kişiler kendisine «bir isteğin var mı» diye sorarlanmış. O da gününe göre «sağol abi» veya «bir emir versen de abi» diye cevap verirmiş. Bana hiç «abi» böyle ihtimamlı soru lar sormuyor, sana Ilhami Soysal soruyorlar mı?

Bak, Hasso musun Memo musun? Omo musun? Apo musun? Hamido musun arkadaş?

Bu beş isimden hangisiysen, pek güvenme «abilerine»...

SİYASİ NOTLAR

Diyanet İşleri Başkanı!

Nasıl bir Diyanet İşleri Başkanına sahip olduğumuz, artık apaçık ortaya çıkmış bulunuyor Mesele Millet Meclisine dahi getirilmiştir. Denizli Miletvekili Atıf Şohoğlu, bir soru önergesi vererek Başkanını, «Nurcu» yardımcısının «Süleymancı» olduğunu ileri sürmüştür. Şohoğlu şöyle demektedir: «Nurculuğu herkesçe malûm ve müsellem olan Diyanet İşleri Reisinin, keza Süleymancı olarak tanınan ikinci reisin değiştirilmesi düşünülmekte midir?

Bunlar, gerek Merkez, gerekse Taşra teşkilatını ta imamlara kadar, kendi anlayışlarındaki adamlarla doldurmaktadırlar. Mezkûr zevat bu makamları işgal ettiği müddetçe bu davranış devam edeceğine göre, dinde tefrik yaratan Nurculuk ve Süleymancılık gibi sakim zihniyetle hükümetin mücadelesi nasıl kabil olacaktır?»

Bu soru önergesinin verilmesinden iki gün sonra Diyanet İşleri Başkanı AP müteahhitleri basının küfürbaz üslûbuyla kaleme alınmış bir bildiri yayınladı. Bildiri ile, sözde Beyoğlu Merkez Vaizi Mehmet Küçükün yer, zaman ve üç tanık göstererek ileri sürdüğü bir iddiayı cevaplandırıyordu. Beyoğlu Merkez Vaizi, Başkan'ın tanıklar önünde «Yurdumuzda, hilâfet kurulmadıkça kurtuluş yoktur» dediğini ileri sürmekteydi. Bu müthiş iddiaya, Cumhuriyet, Akis, Hürriyet ve Son Baskı sütunlarında —tabiatıyla— yer vermişlerdi. Şimdi sayın Başkan, vaizin zaman, yer ve tanık göstererek ileri sürdüğü iddiasını çürütecek yerde, bir bildiri yayınlayarak, bir din adamına ve hele bir devlet memuruna hiç yakışmıyacak bir uslûpla, bu gazeteleri «islâmiyet Düşmanı» ilân etmektedir. Şeriatçılık rüyaları gören münasebetsiz bir memurun yüzüne ayıbının vurulması «müslüman Türk Milletinin mukades değeri» ne saldırmaktır! Elmalı, sanki Müslüman Türk Milletinin mukaddes değeridir. Adamın yazdıklarına bakınız: «Meslekleri mukades makamları, yalan, tezvir, iftira ve tecavüzle ve sansyonel haberleri yıpratmak olan bazı neşir organları» diye başlayan Elmalı, şöyle devam etmektedir: «Müslüman Türk Milleti: Senin mukaddes değerine saldıracak her kalem Diyanet İşlerinin iman, ahlâk ve hakikat kayasına çarparak kırılacaktır, her salyalı dil koparılacak, her mütecaviz bir daha tecavüz edemiyecek hale getirilecektir.

Demirel Türkiyesinde, Nurcu ve şeriatçı ithamlarını reddedemiyen bir Diyanet İşleri Başkanı böyle konuşabilmektedir.! Hükümet, yurt dışı gezisi sırasında arzulamadığı olaylara yol açan bu Diyanet İşleri Başkanını yoldan geri çevirmiş, fakat değiştirmeye niyetlendiği halde gelen baskı üzerine cesaret edememiştir. İhsan Topaloğlu ve Tahsin Yalabıyık'ı bir çırpıda görevden uzaklaştıran iktidar, İbrahim Elmalı konusunda âciz kalmıştır! Üstelik, İstanbulda görevliyken Cumhuriyet Bayramlarına gitmekten kaçındığı bilinen bu zâtı bile bile Diyanet İşleri Başkanlığına getirmiştir. iktidar, şimdi ektiğini biçmektedir.

TİP Kongresi

Öyle anlaşılmaktadır ki, Türkiye İşçi Partisi Genel Kongresi, ancak bir ilk kongre için mazur görülebilecek sayıda az delege ile yapılacaktır. TİP'in üst kademelerinde görevli bazı teşkilât uzmanlarının yaptıkları hesaplara göre, Genel Kongre delege sayısı 53 kişi civarında kalacaktır! 1969'da başa güreşmeye hazırlanan bir sosyalist parti, 53 delegeyle Büyük Kongre yapacaktır. Bu rakama 41 Genel Yönetim Kurulu üyesini, 7 Yüksek Haysiyet Divanı üyesini ve Genel Yönetim Kurulu üyesi olmıyan 3 milletvekili ve 1 senatörü eklemek gerekir. Bu 52 kişinin eklenmesiyle, Büyük Kongre 105 kişi ile toplanacaktır.

Buna sebep, TİP tüzüğüne hâkim olan zihniyettir. Son tüzük değişikliğinden önce, il başkanı, Haysiyet Divanı Başkanı ve bin kadar üye için bir kişi olmak üzere, kongreye her ilden en az üç delege katılabilmekteydi. Siyasî Partiler Kanununa uymak için Genel Yönetim Kurulunca tüzük değiştirilmiştir. İl Başkanı ile Haysiyet Divanı başkanlarının delegeliği kaldırılmış, buna karşılık 500 üye için bir delege getirme esası kabul edilmiştir. Parti yöneticileri, böylece, 1000 kişiye 1 delege yerine 500 kişiye 1 delege esasını benimseyerek Büyük Kongreye daha fazla delegenin gelmesini sağladıkları iddiasındadırlar. Halbuki gerçek, tam tersidir. TİP yöneticileri, fiiliyatta delege sayısını azaltmışlardır. Zira illerde genellikle TİP üyeleri 500 civarındadır. Meselâ Ankara gibi büyük bir ilde dahi TİP üyelerinin 700 kadar olduğu hesaplanmaktadır. Bu durumda, tüzük değişikliğinden önce 3 delege getiren iller, tek bir delege çıkarabileceklerdir. Ankara bile, öyle görünür ki, Genel Kongrede tek bir delege ile temsil olunabilecektir. Tüzüğe «her il en az 3 delege gönderir» tarzında bir hüküm konularak, hiç değilse eski durum muhafaza edilebilirdi. Ama anlaşılan şudur ki, yöneticiler, delege sayısının fazla olmasından -bizce meçhul sebepler dolayısiyle- çekinmişlerdir.

Başka bir adaletsizlik, iller arasında ortaya çıkmaktadır. Henüz bir ilçede 5 üye ile teşkilât kurmuş bulunan il de, tam teşkilâtlı 500 üyeli bir il gibi Büyük Kongreye tek bir delege getirecektir. Bu durum, TİP'in en güçlü olduğu önemli iller aleyhine bir ayırım yaratmaktadır.

Her adım başı demokrasiden söz eden parti yöneticilerinin, her ne sebeple olursa olsun, parti içi demokrasiyi gerçekleştirmede bu kadar hasis davranmaları, aklın alacağı iş değildir. TİP, teşkilâtını tam temsil eden çok sayıda delegeyle Büyük Kongreye gitmek zorundadır. Parti yöneticilerinin, durumu, mutlaka düzeltecekleri inancındayız. Aksi halde, «gönüllerince» Büyük Kongre toplama ithamından kurtulamıyacaklardır. 53 delege ile Büyük Kongre toplamak, en hafif deyimi ile bir skandaldir.

Romanya Petrolü

«Türk Hava Yollarına Petrol Ofis benzin satacak haberi şatafatlı şekilde bir çok kez ilân edildi ama, işin gerçekleşmesi hâlâ bir hayli uzayacağa benzemektedir. Zira iş, İPRAŞ'ın tevsiine bağlı kılınmıştır. Halbuki Petrol Ofis, ithalat yoluyla, THY ihtiyacını derhal karşılamaya tâliptir. Ve bunun için elinde sağlam bir gerekçe vardır. Ofis yetkililerine göre, Mobil, afişe fiyat tonu 32 dolardan ithalat yapmaktadır. Ofis ise, 22 dolardan ithalat yapabilecektir. Böylece Ofis, iki yılda 6 milyon 220 bin lira döviz tasarrufu sağlayabilecektir. Bu teklif reddedilmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında «Mobilcilik» ağır basmaktadır.

İlâç Soygunu

İlâç konusu, YÖN'ün hassasiyetle üzerinde durduğu ve daha çok duracağı meselelerden biridir. Bu korkunç soyguna maalesef bazı doktorlarımız dahi âlet edilmektedir. Zira ilâç satışı, genellikle doktorun yazacağı reçeteye bağlıdır. Hürriyet gazetesinde geçen hafta yayınlanan bir yazı, ilâç firması doktor işbirliğinin nerelere kadar gidebileceğini göstermek bakımından ilgi çekicidir. Yazı şudur:

«Dünyada eşine rastlanılmayacak bir facia sürüp gidiyor Türkiye'de. Bu dramın baş rollerini bazı ilâç firmaları ile doktorlar oynuyor. Devlet ve Hükümet de maalesef bu drama seyircidirler. Bakın açıklayayım da şaşırıp kalın: Bundan 7-8 yıl evvel, önce doktor, veteriner ve

FAKİR MİLLETLER KONFERANSI

Birleşmiş Milletler Ticaret Konseyi, Cenevre'de toplantı halindedir. Konsey, fakir milletler ile zengin milletleri karşı karşıya getiren Birleşmiş Milletler Ticaret Konferansının (1964) kurduğu bir organdır. Konsey, 1967 yılında toplanması beklenen 130 ülkenin katılacağı İkinci Ticaret Konferansının hazırlıklarını yapmaktadır. Konseyde 55 ülke temsil edilmektedir.

Toplantıyı açan Başkan José Pinero (Şili), fakir milletlerin gelişmesi konusunda bazı ilgi çekici rakamlar ortaya koymuştur. 1960-64 döneminde, fakir ülkelerde adam başına gelir yılda ortalama 2 dolar, zengin ülkelerde 60 dolar artmıştır. Başka bir deyimle, bu beş yıllık dönemde zengin ülkelerin adam başına geliri 1400 dolardan 1700 dolara geçerek 300 dolar artmıştır. Fakir ülkelerde ise, adam başına gelir 132 dolardan 142 dolara çıkarak 10 dolar çoğalmıştır. Beş yıl içinde 300 dolara karşılık 10 dolar artış! Bu büyük fark, zengin ve fakir ülkeler arasındaki büyük mesafenin, hem nisbî, hem de mutlak rakam olarak genişlediğini göstermektedir.

Konferansın genel sekreteri ünlü Arjantinli iktisatçı Prebisch de, Üçüncü Dünya ülkelerinin asgarî yüzde 5 kalkınma hızı gerçekleştirmeleri öngörüldüğü halde, ancak yüzde 4'e ulaşılabildiğini belirtmiştir. Prebisch, «doğum kontrolü + yatırım» formülüne güvenmenin tehlikelerini ortaya koymuştur. Genel Sekreter, «Başarılı bir doğum kontrolünün bile ancak 20 yıl sonra sonuç vereceğinin unutulmaması gerektiğini» hatırlatmıştır.

Toplantıda üzerinde önemle durulan konulardan biri, zengin ülkelerin dış yardımlarında görülen azalmadır. Zengin ülkelerin millî gelirlerinin asgarî yüzde 1'ini dış yardımlara ayırmaları öngörülmüştü. Halbuki 1961 de yüzde 0,83 olan dış yardım oranı 1965'te yüzde 0,69'a düşmüştür. AID'nin yeni başkanı William Galud'un Amerikan yardımları konusunda yaptığı açıklama da, bu durumu teyid etmektedir. Gaud'un belirttiğine göre, 1949 da millî gelirin yüzde 1,75'ine ulaşan Amerikan dış yardımları hâlen yüzde 0,33'e düşmüştür! Tarım fazlası yardımları ve milletlerarası teşekküllere yapılan iştirakler de hesaba katılırsa, bu oran, millî gelirin ancak yüzde 0,6 ilâ 0,7'sine ulaşmaktadır.

Zengin ülkeler, tam bir egoizm içinde, 1964 Konferansında alınan kararlara boş vermişlerdir. Fakirler, bu sefer, 1964 Konferansında olduğu gibi, zenginlerle kavgalı gürültülü tartışmalar yerine, zengin ülkelerle ciddî ve gerçekçi bir müzakereye girişmek kararındadırlar. Konsey, bu müzakerenin konularını ve sınırlarını tesbit etmektedir.

eczacıların sermayeleri ile bir ilâç firması kuruldu. Bu firmaya ortak olan doktorlar yeminlerini de unutup reçetelerini firmanın ilâçları ile doldurmaya başladılar. Bu durumu gören bazı açıkgöz firmalar aynı yolu seçmekte geçikmediler. Meselâ (......) adındaki firma, sene sonundaki verceği temettülerle ödenecek vaziyette doktor ve eczacılara bono karşılığı hisse senedi sattı ve kilit noktalarındakilere de bedava verdi. Adını da değiştirdi. Bunun çok iyi semere verdiğini gören bazı firmalarda isimlerini değiştirip doktorları ortak etmek suretiyle bu soygun yoluna saptılar. Sene sonlarında yüzde 25 ten yüzde 50 ye kadar kâr dağıttılar doktorlara. Yâni bir doktor vizite ücreti aldıktan başka, hastanın reçetesini, ortak olduğu firmanın ilâçları ile doldurup 100 liralık reçeteden 30 veya 40 lira da temettü alacağını düşünmektedir.

İşin entersan tarafı şu ki, bu doktorlar bir de maske bulmuşlar. Biz millî hislerle yerli ilâç sanayiinin ilâçlarını yazıyoruz, diyorlar. Cebimizi, kazancımızı düşünüyoruz, diyemiyorlar. Nerede görülmüştür doktorların ilâç firmalarına ortak oldukları, hanımları ve kardeşlerinin isimlerini ilâç firmalarına kaydettirip aylık aldıkları... Maalesef bunların hepsi Türkiyede oluyor. Devlet neredesin, Hükümet neredsin?»

Bağımsızlık ve Buğday

Le Nouvel Öbservateur'de Jacques Morand yazıyor:

«1966—1967 kışında Üçüncü Dünya ülkelerinin genellikle hepsi buğdaya muhtaç bulunacaklardır...

Düşük rekolte ve azalan stoklarına rağmen, ABD (Kanada ile birlikte), Üçüncü Dünyanın aç ülkelerine önemli miktarda 'buğday sağlayacak ülkelerdir. Öte yandan Asya ve Afrikanın buğday ithalatçısı ülkeleri, parasızdır; buğdayın parasını ödemiyecek durumdadır. Amerikan buğdayını çok uzun vâdede taksitle ödemek için en kötü şartlar altında müzakerelere girişmektedirler.

Ne varki Amerikan Hükûmeti, Dolar'ın güçlüklerini ileri sürerek ancak «peşin para» ödenirse hububat satabileceğini belli etmiştir. Muhtemel alıcılar iyice bilmektedirler ki, bu onları

uslu olmaya zorlamak için bir tehdittir. Ama yine bu yıl Amerikan şartlarının çok daha ağırlaşacağından ve «Barış için gıda» yardımının azalacağından emindirler. Amerikan Dışişleri Bakanlığını, hafiften bile olsa, hiç üzmeyenlere hububat verilecektir. Hiç şüphe yok ki bu Amerikan «kanıt» ı, Üçüncü Dünya ülkelerinin bir çoğunun liderlerine boyun eğdirecek ağırlıktadır.' Zira gıda açıklarını kapatmak için ancak Amerikaya müracaat edebilirler.

Sonuç: Daha çok uzun süre ABD, Üçüncü Dünyanın temel hubuat sağlayacısı kalacaktır. Bunun içindir ki, General De Gaulle'ün Phnom Penh nutku hayli ılık karşılanmıştır ve nutkun, görünüşe göre, pek fazla politik sonuçları olmıyacaktır.

Gerçekten Üçüncü Dünya ülkeleri bir alternatifle karşı karşıyadırlar: Ya Amerikalıların Vietnam'da istediklerini yapmalarına müsade etmek ve karşılığında avantajlı şartlarla gıda yardımı almak, ya da Vietnamda Amerikaya karşı çıkarak buğdaya peşin para ödemek, hattâ peşin parayla buğday bile bulamamak.»

Bu yazıyı, Türk milliyetçilerini uyarmak için sütunlarımıza aldık. Milliyetçiler iyice bilmelidirler ki, bağımsızlığın temel şartlarından biride buğday ve genellikle gıda üretimini arttırmaktır.

İş Bankasının Sarı Sendikası!

YÖN'ün İş Bankası yazısı üzerine, Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Sendikası (TİBAŞ), üyelerine bir genelge yolladı. Genelge, «sarı sendika» olduğunu yazdığımız TİBAŞ'ın renginin sarılığını ortaya koymaktadır. Genelgede. **«Böylelikle her şeyimizi borçlu bulunduğumuz müessesemiz, «sözleşmenin müesseseye tahmil ettiği malî külfete rağmen»** gibi sözlerle, işveren avukatlığı yapılmaktadır. İşveren avukatlığı yapan sendikalara da, herkesin bildiği gibi «sarı sendika» denir. Bu tip sarı sendikacılarla mücadele için, Türk-İş'in dikkatini çekeriz.

Genelgede B. Yazıcı'nın «evet efendimcileri», «mahkemeye vermek» gibi tehditler ve «malûm kişiler» gibi iftiralar savurmaktadırlar. Sarı sendikacılara, hadlerini bilmeleri gerektiğini hatırlatırız.

Her dürüst sendikacının utançla okuyacağı genelge şöyledir:

«...Bankamızın kuruluş yıldönümünde bir dergide Bankamız, Sendikamız ve sözleşmemiz hakkında gerçekle zerre kadar ilgisi olmayan yazılar çıkmıştır. Yazanların, yazdıranların hüviyeti bizce de, sizlerce de malûmdur. Gerekirse haklarında kanunî yollara başvurulacaktır. Birlik ve beraberliğimiz karşısında bunlar daima olduğu gibi hüsrana uğrayacaklardır.

Kıymetli arkadaşlarımız,

Karşılıklı sevgi, saygı ve anlayış içinde «İş Bankası İş Bankalılarındır» parolasına sıkı sıkıya sarılmamızın faydası ve lüzumu ortadadır. Her kesin biribirini sevmesi ve sayması, güler yüzlü, güven dolu bir idare içinde sorumluluklarını ve vazifelerini hakkiyle bilmesi başlıca arzumuzdur. **Böylelikle her şeyimizi borçlu bulunduğumuz müessesemiz** daha çok yücelecek, geleceğe daha fazla güvenle bakmak hakkımız olacaktır.

Birbirini seven ve anlayan İş Bankalıların varamıyacağı hedef, aşamıyacağı engel yoktur. Bu itibarla sizlerden Sendika olarak 1966 yılının İş Bankası tarihine geçecek ölçüde parlak neticelere ulaşması için büyük gayret beklemekteyiz. **Sözleşmenin müesseseye tahmil ettiği malî külfete rağmen** bu yılın kâr ve mevduat bakımından rekor yılı olacağına inanıyoruz. Bunun teminatı sizin **müessese aşkınız,** sağduyunuz ve emsalsiz çalışma azminizdir. Mevduat bakımından yılın en elverişli olan bu son aylarında bankalar arasında başlayan mevduat yarışını gene en önde ve her yıldan daha parlak bir şekilde bitirmek için müstahdemden müdüre kadar bütün mensuplarımızın olağanüstü bir çaba harcamasını, müşterilere azamî güven veren sür'atli, güler yüzlü bir hizmet kampanyası açmasını bekliyoruz.

El ve gönül birliği yaparak mevduat yarışını bu yıl her yıldan çok daha farklı şekilde kazanmak hepimiz için bir haysiyet meselesi olmuştur. Mutlaka başarıya ulaşacağımız inancı içinde sizlere en derin sevgi ve saygılarımızı sunarız.»

Deniz Kıyıları Halkındır

Prof. Dr. İsmet Sungurbey

Deniz kıyıları, idârî bir tahsis gereğince değil de, mâhiyetleri, tabiî nitelikleri gereğince herkesin, bütün halkın yararlanacağı (umûmun istîmâline mahsus) yerlerdendir, orta malıdır, tabiî âmme emlâkidir.

Eski Roma hukukuna göre, denizler gibi deniz kıyıları da «res omnium communes= herkes için ortak nesneler» dendi.

İslâm hukukuna göre de, «Yanı başındaki komşusu açken yemeğini yiyip karnını doyuran, mü'min değildir.» diyen Peygamberin (Celâleddin-i Süyûtî, Câmi'üs-Sagıyr, cild 2, s. 112; Abdülbâki Gölpınarlı, Hazret-i Muhammed ve Hadîsleri, İstanbul 1964, s. 16) «Müslümanlar, üç şeyde ortaktır: Su, ot ve ateşte.» hadîsi gereğince, denizler ve denizlerden yararlanmak için zorunlu olan deniz kıyıları, (ayrıca genel kuyu ve ırmaklarla yeraltı suları), «nâsın şürekâ», «âmmenin müteşârik» olduğu, başkasına zarar vermemek şartiyle herkesin yararlanabileceği «mubah şeyler» den, «şirket-i ibâha» konularındandır, yâni halkın ortaklaşa mülkiyetindedir. Gerçekten, Mecelle, md. 1237 ye göre: «Denizler ve büyük göller, mubahtır.» Md. 1235, 1236 ile 1238'e göre, yeraltı suları, genel kuyu ve ırmaklar da mubahtır. Md. 1254'e göre: «Mubah ile herkes intifâ' edebilir. Fakat sâire zarar vermemekle meşruttur.» Md. 1264'e göre: «Herkes, hava ve ziya ile intifâ' eylediği gibi, denizler ve büyük göller ile dahi intifâ' edebilir.» Md. 49'a göre: «Bir şeye mâlik olan kimse, ol şeyin zarûriyyâtından olan şeye dahi mâlik olur. Meselâ, bir hâneyi satın alan kimse, ana mûsil olan tarıyka dahi mâlik olur.» Bu son madde gereğince, denizler halkın ortaklaşa mülkiyetinde bulunduğundan, denizlerden yararlanmak için zorunlu olan deniz kıyısı şeritleri de halkın ortaklaşa mülkiyetinde bulunmaktadır.

Ne ilginçtir ki, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvâsına göre Anadolu ve Rumelinin tarımsal toprakları «arâzî-i emîriyye», yâni devlet tüzel kişiliğini temsîl eden «emîr» in, devlet başkanının mülkiyetindeki topraklar niteliğinde olup Hicrî 1274 târihli Arâzî Kanûnnâmesinde tarımsal toprakların üç yıl işletilmemesi durumunda devletçe bedelsiz olarak geri alınması gibi toplumcu bir görüşün sonucu olan kamu yararına birçok daraltımlar bulunurken, 1926 yılında İsviçreden alınann Medenî Kanunun pek liberal ve bireyci mülkiyet kuralları bu topraklarda da uygulanagelmiştir. Bunun gibi, Hicrî 1291 tarihli Mecelle, md. 1235'e göre «yer altında cereyân eden sular, kimsenin mülkü değil» iken, İsviçre-Türk Medenî Kanunn, md. 704/679 da yearltı sularının ve mâlikinin mülkyetinde olduğu yolunda antisosyal bir düzen kabûl edilmiş, neyse ki 28/11/1960 gün. 138 sayılı yasayla bu madde değiştirilerek yeniden yeraltı sularının «menfaatı umûma âid sular»dan olması ilkesine dönülmüştür.

Eski Roma hukuku ile İslâm hukukuna uygun olarak, bugünkü Alman, Fransız, İsviçre ve Türk hukukları ile başkaca birçok hukuklarda da mâhiyetleri gereğince halkın yararlanacağı yerlerin baş örneği olarak deniz kıyıları gösterilmektedir. Hattâ, Prusya Yüksek İdâre Mahkemesi kararlarına göre (cild 89, s. 205): «özel mülkiyette bulunan bir yer, denizin ilerlemesiyle deniz kıyısı niteliğini kazanırsa, bundan dolayı herkesin yararlanacağı yerlerden olur.»

İsviçre — Türk Medenî Kanûnu, md. 664/641, fıkra I de, deniz kıyıları gibi halkın yararlanacağı (menfaatî umûma âid) yerlerin devletin hüküm ve tasarrufunda bulunduğunu belirtmiş, fıkra II de de «sâhipsiz nesneler» denilen tarıma elverişsiz topraklarda kişilerin özel mülkiyeti bulunduğunun ispatlanabileceğini kabûl etmişken, pek haklı ve yerinde olarak deniz kıyıları gibi «halkın yararlanacağı yerler» in özel mülkiyete konu olmasını kabûl etmediğinden deniz kıyılarında böyle bir ispâta da cevaz vermemiştir. Buna uygun olarak, daha sosyal eğilimli yeni Anayasamız da, md. 130 da, tabiî servetlerin devletin hüküm ve tasarrufunda olduğunu, bunların işletilmesi hakkının devlete âid bulunduğunu, işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi ya da doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılmasının kanûnun açık iznine bağlı olduğunu belirtmiştir. 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanûnu, md. 4, bend F ye göre de: «Su kenarlarında rıhtımdan veyâ rıhtım yapılacak noktadan 10 metre genisliğinde bir mahal, umûmun istifâdesine mahsûs olarak serbest bırakılacaktır.» Bu son kanûn, 9/7/1956 gün, 6785 sayılı İmar Kanûnuyla yürürlükten kaldırılmışsa da, bu arada halkın yararlanacağı kıyı şeridinin genişliğini belirten, kurucu (ihdâsî) değil de yalnızca halkın yararlanacağı kıyı şeridinin genişliğini belirtici, açıklayıcı (izhârî) nitelikteki sözü geçen hükmün de kaldırılmasının, deniz kıyılarını mâhiyetleri gereğince halkın yararlanacağı yerlerden olmaktan çıkarmadığı apaçıktır. Tersine, İmar Kanûnu, md. 26, 31, 33 ve 47'ye göre, bugün de, belediyeler, yaptırılması mecbûrî olan İmar ve yol istikamet plânlariyle, deniz kıyılarından halkın yararlanacağı şerit genişliğini belirtebilirler.

Deniz kıyıları, idârî bir tahsis gereğince değil de, mâhiyetleri gereğince halkın yararlanacağı yerlerden olduğundan, idârenin, yâni devlet, belediye, köy gibi kamu tüzel kişilerinin idârî bir kararla deniz kıyılarından halkın yararlanacağı yer niteliğini kaldırmaya ve bunları özel kişilere, özellikle 13/5/1953 gün, 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvk Kanûnunda «turizm müessesesi» diye sözü geçen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilere satmaya aslâ yetkisi yoktur. (Şunu da belirtelim ki, Avrupanın birçok ülkelerinde olduğu gibi bizde de, plâjlara girmek ve yüzmek tamâmiyle serbest bırakılıp ancak kabine kiralamak isteyenlerden belli bir ücret alınması, bu gibi işlerde gözetilmesi zorunlu olan kamu yararı ve sosyal adâlet gereğidir; böylece, hem yoksullar, hem de kabine sayısıyla bağlı olmaksızın pek daha çok sayıda yurttaş ve turist, deniz kıyılarından yararlanabilecektir.) Uygulamada, üstelik çoğu kez böyle bir idârî karar da bulunmaksızın, yapılmış olan satışlar ve alıcılar adına tapu kütüğüne yapılan yazımlar (tesciller) de tamâmiyle hükümsüzdür. Tamâmiyle hükümsüz olan bu gibi işlemlere rağmen, halkın, gene kendi ortaklaşa mülkiyetinde bulunan ve kalan böyle yerlere girip yararlanması, hakkı olmayan yere girmek gibi bir suç teşkîl etmez. Tam tersine, böyle yerlerden yararlanmak, kişisel özgürlüğün kullanılmasından ibâret olup bireyin bu özgürlüğü de tıpkı genel olarak yurttaş özgürlüğü gibi kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adâlet ve millî güvenlik gibi zorunlu nedenlerin haklı gösterdiği daraltımlar dışında devletçe sağlanmak gerektiğinden, polis ve jandarma da, halkın bu yerlerden tam bir özgürlükle yararlanmasını sağlamakla, bu yolda halka yardımcı olmakla ödevlidir. (Bakınız: Fleiner/Giacometti, Schweizerisches Bundesstaatsrecht, Zürich 1949, s. 243/246.) Halkın bu özgürlüğünü kullanmasına zorla ya da korkutmayla engel olan kimse, Cezâ Kanûnumuzun 188 inci maddesine göre hapisle cezâlandırılmak gerekir. İsviçreli bir hukukçunun dediği gibi, yasaları gerçekte halkın kendisi yapar, yasakoyucu yasaya yalnızca düzen, kesinlik ve güç verir; halk, kendi ortak malına sâhip olmasını bilmelidir.

Özel mülkiyete elverişli olmayan deniz kıyılarının özel kişiler adına tapu kütüğüne yazımlarındaki (tescillerindeki) bu hükümsüzlük, Medenî Kanûnumuzun 932 nci maddesindeki yolsuzluktan da daha ileri giden bir hükümsüzlük olup tapu kütüğüne güvenerek deniz kıyısı bir yeri satın almış olan üçüncü kişiler için de hiçbir mülkiyet hakkı doğamaz; böyle bir yer, zaman aşımıyla da kazanılamaz.

Devlet, belediye, köy gibi kamu tüzel kişilerinin iş başındaki sorumlu organları, görevleri gereğince doğrudan doğruya (re'sen), halkın yararlanacağı yerlerden olan deniz kıyılarını böyle tamâmiyle hükümsüz satışlarla gasbeden kişilerden kurtarmak, kendilerini çıkarmak, yaptıkları yapıları yıktırmakla ödevlidirler; bu ödevlerini kötüye kullanır ya da savsarlarsa, idârî, cezâî ve hukukî sorumluluk altına girerler.

Tamâmiyle hükümsüz satışlarla deniz kıyılarını satın almış olan kişiler, ancak verdikleri satış parasını sebepsiz zenginleşme dâvâsıyla geri alabilirler; şu var ki, deniz kıyılarından haksız olarak tek başına yararlandıkları süre için «ecr-i misil» denilen kullanma karşılığı tutarı, geri istedikleri satış parasından indirilir.

Deniz kıyılarının bu gibi tamâmiyle hükümsüz satışlarla gerçek mâliki olan halktan gasb ve yağma edilmesine kesinlikle son vermek için, esâsen yürürlükte bulunan yukardaki ilkeleri belirtici, açıklayıcı ayrı bir yasa daha çıkarılmalı ve bu yasayla halkın yararlanması için zorunlu genişlik ölçüsü ve kıyılara belli aralıklarla bırakılacak ulaşma yolları belirtilerek deniz kıyılarının yağma ettirilmesi ve edilmesi, daha ağır cezâ tehdîdiyle önlenmelidir.

AZ GELİŞMİŞLİĞİN TARİHSEL NEDENLERİ

İki Cihan Savaşı Sonrası ve Azgelişmiş Toplumlar Sorunu

Bu tartışmayı, Yves Lacoste'un «Sınıf Açısından Azgelişmişlik» adı ile yayınlanan eserinin ortaya attığı görüşlerin, kendi toplumumuz açısından değerlendirilmesi amacıyla ve YÖN'ün bu yoldaki çağrısı üzerine yazmış bulundum. Amacı, bir Batı yazarı ile polemiğe girmek değil, yazısının çevirisinin sağladığı fırsattan faydalanarak kendi toplumumuzun tarihsel ve toplumsal problemlerinin gelişi üzerindeki düşüncelerimi derlemektir. Eksik, ya da yanlış olduğum yerleri başkaları tamamlar, ya da düzeltirse memnun olurum.

NİYAZİ BERKES

Geri kalmış ülkeler için İkinci Cihan Savaşı sonrası, dış görünüşlere göre, Birinci Cihan Savaşı sonrasından farklı manzaralar gösterir. Bu, özellikle, ya tamamiyle sömürge olan ya da yarı sömürge haline gelmiş olan ülke ve toplumların durumu meselesinde görülüyor.

Birinci Cihan Savaşı, klâsik anlamında dev ölçüsünde bir emperyalist devletler çatışması idi. Bu çatışma sonucunda İngiltere, Fransa, Amerika, ve Japonya'nın kapitalist ve emperyalist bloku, onlara meydan okuma cesaretini gösteren Alman emperyalizmini yıktı. Fakat, arada, sonuçları bakımından daha sonraları bundan da daha önemli olan iki şey oldu. Bunların biri, bu çatışan blokların boy ölçüşemiyecek durumda olduğu meydana çıkan çarlık rejiminin yıkılması ve yerine sosyalist bir rejime dayanan bir düzenin kurulması oldu. Diğeri, Avusturya - Macaristan, Osmanlı ve Çin imparatorluklarının yıkılması ile yerlerine, birincide olduğu gibi, birden fazla millî devletlerin kurulması, ikincide olduğu gibi millî kurtuluş savaşlarının doğması, üçüncüde olduğu gibi, Japon ve Batı emperyalistlerinin yeniden istilâsına veya sömürmesine uğrayan bir koca ülkenin uzun savaşlar boyunca sosyalist bir kurtuluş hareketi altında birleşmesi oldu. İkinci Cihan Savaşından sonra, bugünkü Türkiye müstesna, sosyalist rejimlere doğru kayan ülke ve toplumların bu üç bölgedeki toplumlar olması dikkate değer.

Birinci Cihan Savaşından sonraki bu olaylar dışında, Batı emperyalizminin dünya üzerine egemenliğinde temelli bir değişiklik olmadı. Sömürgeler sömürge olarak kaldı; sadece bazıları el değiştirdi. Batan Osmanlı İmparatorluğundan kopan ülkeler o zaman Milletler Cemiyeti denen yeni bir örgüt adına sömürgecilikte tecrübeli devletlerin bir süre için vekâletle onları idare etmesi demek olan «manda» rejimi altına kondular.

Eski çarlık imparatorluğu yerine Sovyetler Birliğinde ortaya çıkan sosyalist rejimin önce umulduğu gibi söndürülmemesinin, daha sonra da gene umulduğu gibi kendiliğinden iflâs etmemesinin etkileri iki Cihan Savaşı arası yıllarında kendini gösterdi. İkinci Cihan Savaşı sonrasına kadar, Çin de dahil olmak üzere, millî kurtuluş savaşı yapan ulusların hiç birinde sosyalist bir rejim kurulmadığı halde, hemen hepsinde Sovyet sosyalizminin az ya da çok etkisi olmuştur. Bu rejimin geri kalmış ülkeleri, hattâ bütün dünyayı komünizme sokma dâvâsında olduğu yollu iddialara rağmen, geri kalmış ülkelerde Sovyet komünizmi değil, bu rejimin gerilikten hızla kurtulmanın sosyalist metotları kendiliğinden ve istenerek ilgi kazandı. Dünyanın geri kalmış toplumlarına geri kalmışlıktan kurtulma yolu, hattâ imkânı olarak fikir verecek başka bir teorik veya pratik kaynak yoktu.

İKİNCİ CİHAN SAVAŞINDAN SONRA

İkinci Cihan Savaşı sonrasında ise manzara farklı. Başta iki büyük Batı sömürgesi olan Hindistan ve Endonezya olmak üzere, birçok ülkeler sömürge olmaktan çıkıp bağımsız devletler oldular ve birer ikişer bugünkü Birleşmiş Milletlerin üyeleri olmağa başladılar. Bunların çoğunda bu bağımsızlık amacına çevrili kaynaşmalar, akımlar ve fikirler daha önceden yâni Birinci Cihan Savaşı arkasından başlamıştı. İkinci Cihan Savaşı sonrası bunların bir kısmının kuvvetlenerek başarı kazandığını, bir kısmının millî kurtuluş savaşı ile bağımsızlığını zorla kabul ettirdiğini, bir kısmının da sömürge sahibi devletle müzakere ve anlaşma sonucunda bağımsızlığını ilân ettiğini gördü.

Demek ki dış görünüşe göre, Birinci Cihan Savaşı sonrası ile İkinci Cihan Savaşı sonrası arasında insanlık tarihinde milletlerin özgürlüğü açısından büyük bir fark gözükür. Birinci Cihan Savaşı sonuna doğru, milletlerin kendi özgürlüklerini tâyin etmesi konusunda birbirine benzeyen, fakat biribirine rakip iki fikir doğmuştu. Bunların birini Amerika Cumhurbaşkanı Wilson, diğerini Lenin temsil ediyordu. Birincisi, özgürlüğü siyasî egemenlik anlamında, ikincisi emperyalizmden bağımsızlaşmış ekonomik özgürlük anlamında anlıyordu. İkinci Cihan Savaşından sonraki millî bağımsızlıkların çoğu Wilson'un o zaman ortaya attığı görüşe uygun bağımsızlıklardır. İkinci görüşün anladığı anlamdaki bağımsızlık veya özgürlük görüşü ancak sosyalist eğilimli bağımsızlıklarda kaldı.

Sömürgelikten bağımsızlaşan ülkelerin çoğu bağımsızlık kazanmakla beraber, beklenen iki şey olmadı. Bir defa, Batı'da ne kapitalizm ne de emperyalizm sona erdi. Tersine, bunlar kuvvetlendiler bile. Yâni, Batı kapitalizminin, yabancı ülkeleri sömürme sisteminin yıkılması ile sona ereceği yolundaki fikirler yalanlanmış gözüküyor. Bu yüzden, kapiatlizm ile emperyalizm arasında zorunlu bir bağımlılık olmadığı fikri bile uyanmağa başladı, hattâ bu yazıda eleştirme konusu yapacağımız bir Marksist yazarda bile bunu görüyoruz.

Gerçekte bunun böyle olmayışının nedeni ikinci beklenen şeyin gerçekleşmemiş olmasıdır. Yâni, bu geri kalmış ülkeler Wilson anlamında siyasî özgürlük kazanmışlar, fakat ekonomik güç ve özgürlük kazanmamışlardır. Bunların çoğu, ekonomik güç ve özgürlük için gene de eski sömürge devletlerinin ekonomisinin koltuğu altına girmek zorunda kalmışlardır.

ULUSAL BAĞIMSIZLIK VE KALKINMA

Böylece İkinci Cihan Savaşından sonra ortaya «geri kalmış toplumlar», «gelişmemiş toplumlar», «azgelişmiş toplumlar» «gelişme halinde toplumlar» gibi sıfatlarla anılan toplumların ekonomik kalkınma veya gelişme sorunları çıktı. Bu terimlerin hepsi bir miyara göre anlam taşıyor: yâni, Batı kapitalist ekonomisine kıyasla tanımlanıyorlar. Böyle olması da tabiî. Çünkü bu toplumların ekonomik alınyazısı Batı kapitalist ekonomisiyle olan ilişkilerine göre belirlenecektir. Kendi başlarına veya kendi aralarında kalamıyorlar. Bunun nedeni de, yukarıda sözünü ettiğimiz birinci sonuc yani kapitalizm veya emperyalizmin yıkılmamış olarak kalmış olmasıdır. Böylece, İkinci Cihan Savaşı sonuna kadar romantik toplumbilimciler arasında revaçta olan kültür izafiliği, toplumların ilerisi gerisi olamıyacağı, her toplumun kendi geleneğine göre yaşayacağı her birinin kendi çerçevesi içinde değerlendirileceği gibi görüşler iflâs etti. Son onbeş veya yirmi yıl içinde Batı dışı toplumların alınyazısı üzerine söz edecekler bunlar değil, iktisatçılar olmağa başladı. Antropoloji, sosyoloji hattâ psikoloji ve tarih gibi bilimlerle uğraşanlar bile iktisatçıların terimlerini ve analizlerini benimsemeğe başladılar. Bunlar arasındaki gelişme teorilerinin hemen hepsinin kaynakları dönüp dolaşıp şu veya bu iktisatçının buyurduğu bir fikre dayanır.

DIŞ YARDIM VE KALKINMA

Fakat bunların fikirlerinin çoğunun ilhamını ekonomik teorinin gelişmesinden ziyade siyasî düşüncelerden almakta oluşu çok defa gözümüzden kaçmaktadır. Bu siyasî düşüncelerin temelinde de meşhur «dış yadım» doktrini yatar. Bu dış yardım doktrini: «zengin toplumlar fakir toplumlara yardım etmeli, bu sâyede onlar da zengin olsunlar; dünyada sulh, eşitlik, demokrasi ve özgürlük gerçekleşsin; komünizme ve faşizme düşülmesin» gibi akla uygun bir felsefeye dayandırıldı.

Böylece özgürlük kazanan toplumları, «manda» rejimine koyma doktrini yerine onlara «dış yardım sağlama» doktrini geldi. Birinci Cihan Savaşından sonra kendilerine en sevimli gelen mandayı seçmek için çırpınan geri toplum önderlerinin yerine, onların bugünkü benzerlerinin çoğu en büyük dış yardımcı Amerikanın kesesinden kalkınma hülyaları içine düştüler. Vaktiyle nasıl «manda» doktrini, Wilson'un istekleri hilâfına Milletler Cemiyetinin kontrolu altından çıkıp âdi bir sömürgecilik şekline girmişse, bu defa da geri kalmış ülkelere, tek başına bir kudretli devletin hükmü altında olmayan bir örgüt yoluyla rasyonal yollara göre yardım sağlama yerine, en büyük sermayeci devletlerin kendilerinin yardım sağlaması şekline sokuldu.

Bunu kişilerin borçlanması şekillerine benzetebiliriz. Faraza sizin paraya ihtiyacınız var. Ya bir bankaya gider, usulü dairesinde istikrazda bulunursunuz. Ya bir t e f e c i y e gider usulsüz, kanunsuz istediğiniz kadar alır, karşılığında kendinizi onun avcuna sokarsınız. Ya da gene adı banka olan bir bankaya gider, onu aldatmaya, hattâ dolandırmağa bakarsınız. Bir bankanın aldatılması veya dolandırılması, çok kere, onun aldatılmak veya dolandırılmak için kurulduğuna alâmettir; çünkü o da başka işler için aldatacak veya dolandıracak kişiler tarafından kurulmuştur.

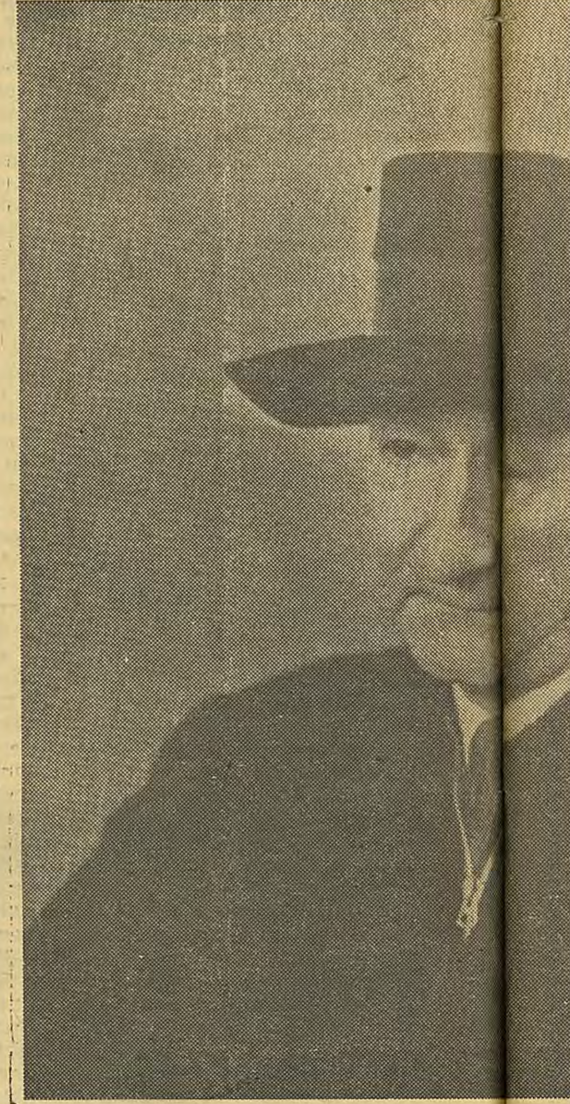
Dış yardım yollarında bugün bunların üçü de var. Birçok geri toplumların önderleri gittikçe son iki yola başvurmağa başladılar ve bu, tefeci devletlerle dolandırılmak isteyen devletler tarafından teşvik de edilmeğe başladı. Çünkü dış yardım doktrininin arkasında yatan ve bilinmiyen bir gerçek daha vardır. O da, yardım yapan zengin devletlerin bu doktrini fakire yardım yapmak için değil, kendi ekonomilerini fazla zenginliğin yarattığı buhranlardan korumak amacıyla gütmekte olduğudur. Dış yardım yapmak, onu yapan için hem çok kârlı bir şeydir, hem de dolandırılma tehlikesi de olsa mukabil dolandırma şansları çok yüksek olan bir iştir. Buna bir de, bol keseden yardım ettiğiniz ülkeyi kendinize bağlı bir emir kulu şekline sokup kendi siyasî amaçlarınız için kullanma imkânını da katın.

Dış yardım doktrininin pratikte bu şekli alması, sonuçları bakımından umulanların tam tersini yaratmaktadır. Dış yardım yapan büyük devletlerin eli hangi ülkeye değmişse, orada istikrar, özgürlük, kalkınma, demokrasi yerine bunların tersleri gerçekleşiyor. Bu yüzden, dış yardım almış olan hiç bir geri kalmış ülke bir parmak boyu ilerliyememiş, bazı hallerde gerilemiştir. Bunlar, bugün söylenmese bile bilinen, Birleşmiş Milletler istatistikleriyle vesikalandırılmış olan gerçeklerdir.

AZGELİŞMİŞLİĞİN TARİHSEL KAYNAĞI

Fakat, acaba neden geri kalmış ülkelere karşı bu kadar şiddetli ilginin yaşadığı bir dönemde bu toplumların gelişmemiş olarak kalmış olmalarının geçmişteki nedenleri araştırılmamaktadır? Müsbet bilimin temel fikirlerinden biri, bir olaya etken olmak için o olayın nedenlerinin yakalanması fikridir. Gelişmemişliğin neden meydana geldiğini bilmeliyiz ki o nedeni veya onunla birlikte giden nedenleri kaldırmak mümkün mü, mümkünse ne gibi etkiler yapılması gereklidir bilinebilsin.

Böyle bir soru sorunca, İkinci Cihan Savaşı sonrası gelişme teorilerini kuran iktisatçılarla onların fikirlerini uygulayanların buna ne cevap verdiklerini, ne de verebildiklerini görürüz. Çünkü bu, salt ekonominin değil, tarihin işidir. Ekonominin evrensel bir bilim olduğu fikrine dayanan ekonomistler için tarih bize bir takım ilginç olaylar öğretmeden öte bir işe yaramaz; çünkü toplumların gelişmemiş olması hangi tarihsel nedenden ileri gelirse gelsin, bir toplumu kalkındıracak evrensel geçerliği olan metodlar uygulandı mı, bu toplumların gelişme motorlarının güldür güldür işlemeye başlayacağına inanırlar. Onlara göre, evrensel geçerliği olan ekonomi sistemi de kapitalist sistemdir. Onun gelişmesinde en önemli olan etkeni bu toplumlara da uygulamak yeter.

Prens Sabahattin

Örneğin, ünlü ekonomist Schumpeter'e göre bu en önemli etken «entrepreneur» yâni «müteşebbis» dir. Batı'da kapitalist sistemin başarısını sağlayan odur. Schumpeter'i izliyen ekonomistler : Şu hâlde, diyorlar geri toplumların motorlarını işletmek için onlara «entrepreneur» sağlamak gerek. Bu ekonomistin bu düşüncesinin etkisi altında şimdi bir alay psikolog, bir hâyli eğitimci ha babam yazıyor. Bir Amerikalı psikolog «müteşebbis» dediği insan tipini matematiği andıran bir takım cebir biçimi harflerle tanımlayarak (herkesin bildiği şeyleri böyle matematiğe benzer şekilde göstermekle o fikrin bilimsel olacağı sanılıyor) toplumda o tipi ne etmeli de geliştirmeli diye kafa patlatıyor. Tarih çerçevesi içinde bu «müteşebbis» teorisinin ne kadar anlamsız bir şey olduğunu bizim tarihimiz çok iyi gösterir.

Bizim Schumpeter gibi ekomistlerimiz olmamakla beraber, tarih dershanesi bizim düşünürlerimize de böyle bir fikri ilham etmişti. Prens Sabahattin'in zamanından beri toplumumuzu kalkındıracak olan manivelânın «teşebbüs-ü şahsî» yâni bugünkü deyimle özel müteşebbis olacağı sanısı bizde moda olmuştur. Fakat o zamandan bugüne kadar Schumpeterin anladığı anlamdaki «entrepreneur» yerine siyasi gürültülerle halkı korkutarak dış yardım politikasını millî bir politika hâline getirmek sayesinde yabancı sermayeyi içeri sokarak onun kapitalist mekanizmasında ancak bir vida veya bir kayış olmak gibi bir fonksiyon yapan özel teşebbüsçü yetişti. Bugün devlet ve halk ekonomilerinden ayrı olarak bir kapitalist gelişme oluyorsa da bu, dış yardım siyasetinin sağladığı ya-

ncı sermayenin şemsiyesi altına gir- nin bir eseridir ; Türk toplumunun ndi ekonomik kuvvetlerinin harekete irdiği bir kapitalist gelişme değildir. yabancı kapitalist şemsiyesi kalk- takdirde bu özel teşebbüsçünün ka- alistliğinin toplumsal temelsizliği ydana çıkacaktır. Demek ki belirli ihsel şartlar altında bu tip, maki- yi yürüten bir motor olmak yerine torun önüne çıkan bir blok olabili- r.

Fakat, Batı ekonomisi açısından ru veya eğri de olsa, bu gibi fikir- iktisatçıyı gene de tarihten kurtara- z. Çünkü, ister istemez ortaya şöyle soru çıkıyor : Batı kapitalizminin nda kalmış toplumların kalkınma unu konu olduğuna göre, acaba bu pitalist sistem evrensel geçerliği n bir sistem midir? Onun, yalnız ı'da doğup büyüdüğüne bakılırsa ensel değil, biricik (unique) olan

ns ttin

şey olduğuna hükmetmek gerek- mi? Nitekim, Batı tarih felsefe n genel akımı da Batı uygarlığını nız Batılılara özgü, yalnız onlara i olan bir uygarlık, tarihteki uy- lıkların en üstünde olan bir uygar- olarak görür. Batı'da farklı açılara de olsa, Hegel, Comte, Spencer gibi ünürler insanlığın evrimin zirve- bu uygarlıkta vardığını gösteriyor- Onlara göre, insanlığın vardığı en aşama odur.

Batı dışındaki insanlar da aynı nalardan geçerek bu son aşamaya cekler midir? Bugün Batı uygarlı- onlar da alabilecekler midir? Yok unlar, insanlığın geçtiği aşamaların ne takılıp kalmağa, bize bugün sa- müzelerde gördüğümüz gibi evrim malarını göstermeğe yarayan ör- ler olarak kalmağa mı mhakûmdur- Yanılmıyorsam, adı anılan düşü- lerin hiç biri bunun mümkün oldu- a ciddî olarak inanmamıştır. İngi- edibi Kipling bu konuda lâkırdıyı elemeksizin : «Doğu, Doğu olarak, ı da Batı olarak kalacak ; bunlar as- birleşemiyecek» demiş. Fakat Batı ndakilerin onun uygarlığına gire- ceğini kabul edenlerin fikirleri de ı'nın önüne geçilmez üstünlüğü ka- edilince, aynı kapıya çıkar. Çün- bu uygarlık bunları kendi suretine makla onları ortadan kaldırıyor de- tir. Batı uygarlığı, onun biricik liği olan ekonomik sistemi saye- le tek zirve olarak kalıyor.

BATI BENCİLLİĞİNİ RSAN GÖRÜŞ!...

Adı geçen tarih düşünürlerinin çı- nda giden görüşler bir tutam An- ağ'dan, bir tutam in'den, bir tutam t'ten, bir tutam Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarından bir şeyler alarak bâzan Ruh, bâzan Akıl, bâzan Kişi özgürlüğü, bâzan Toplum Örgütlenme Biçimi gibi şeylere göre Batı uygarlığına takıp takıştırarak, tepesine de bir sorguç dikip : «İşte sen bunları gerçekleştirmiş biricik uygarlıksın.» derlerken insanın gelişimini onun tabiat içinde çalışması, üretim yapması, bunu yaparken kişiler arasındaki ilişkilerin aldığı biçimler açısından gören Marx'ın kapitalist ekonominin doğuşuna imkân veren şartları gösteren analizi, bu tatlımsak tarih felsefelerini sarsacak sonuçlar yarattı. Bu biricik ve son sayılan biçimin geçici olduğunu, kendi içindeki çelişme güçlerinin yol açacağı başka bir biçime yerini vereceği görüşü hem Batı, hem de ondan olmayan toplumlar hakkındaki görüşlerde temelli bir değişiklik gerektiren bir görüştür.

Kapitalist sistem değişici, hattâ geçici bir sistemse, geri kalmış toplumların alın yazısı hakkındaki olumsuz görüşlerin de değişmesi gerekir. Bu toplumların da değişebileceğini, gelişebileceğini kabul etmek gerekir. Yalnız, bunlar zaman açısından arkada kaldıklarına göre, önce Batı'nın bulunduğu çizgiye gelecekler, ondan sonra onlar daha sonraki aşamaya onunla birlikte veya onun arkasında gelerek mi geçecekler? Bu sorulara anlamlı cevap bulabilmek için geri kalmış toplumları bulundukları yerde durduran gelişmelerini engelleyen nedir? Buna karşılık Batı'nın onlardan ötede oluşunu sağlayan ne olmuştur? Sorularını incelemek gerekiyor.

Marxist düşüne göre bu soruların cevabı şöyle gözüküyor : Batı'da kapitalist ekonomiyi mümkün kılan şartların, onun dışındaki toplumlarda bulunmamış olması veya onların tersi olan şartların bulunması bu toplumların kapitalist aşamaya geçemeden oldukları yerde kalmalarına sebep olmuştur.

Fakat bu sonucu çıkarırken iki peşin yargıyı benimsemiş olup olmamanın önemi vardır. Bunların birincisi, gelişmenin ancak kapitalist ekonomi yönünde olabileceği fikri. İkincisi, Batı dışındaki toplumların Avrupa'daki toplumların kapitalist aşamaya geçmeden önceki aşamanın aynı olan bir durumda oldukları fikri. Marx'tan sonraki toplumcu düşün, özellikle Rusya'da aldığı resmî şekliyle, bu iki yargıyı peşinden kabul etmeye göre devam etti. Ancak, evrim aşamaları kanununa göre gelişme kapitalizm yönünde olmakla beraber, geri kalmış toplumlar sosyalist metodları uygulamak suretiyle feodalizmden doğru sosyalizm aşamasına geçebilirler şeklinde bir yenilik katıldı. Bu ise evrim yolu ile değil, devrim yolu ile olabilecek bir şeydir. Bu yüzden, geri kalmış toplumların sosyalist devrim şeklinde olmayan değişme çabalarının feodalizmden kapitalizme geçme çabaları olduğuna hükmetmek gerekiyordu. Bu toplumların, Avrupa'da olduğu gibi, kapitalizmden önceki feodalizm aşaması içinde oldukları kabul ediliyordu.

BATI, EVRİM AŞAMALARININ MODELİ!...

Demek ki, Marx'ın veya Engels'in bu görüşü temellendirir sayılan sözlerine fazla dikkat etmeden, eski Batıcı tarih ve evrim felsefeciliği Marxist düşünü de kendi kalıbına sokacak kadar kuvvetli çıktı. Batı'nın geçirdiği aşamalar evrensel olarak her yerde geçilen veya geçilecek aşamalarsa Batı, tarih evriminin bir modeli oluyor demektir. İnsanlığın tuttuğu bir tek yol var ; her toplum birer ikişer o yolun yolcusu. Fakat, Marx feodalizmden söz ederken Batı'daki kapitalizmin öncesi olan Batı'daki bir şeyden söz ediyordu; feodalizm dediğimiz bu şeyin onun dışındaki toplumlarda da kapitalizm olmadan önceki biçim olması şart mıdır? Marx bunların mutlâka feodalizm biçimi içinde olduklarını iddia etmiş midir?

Bu soruları sormaksızın, Marxist iktisatçılar da, kapitalist iktisatçıların kapitalizmin evrensel sayılan ölçülerine göre toplumları sıralamalarına benzer bir şekilde, tek yollu bir evrim aşamaları şemasına göre toplumları dizmeğe başladılar. Kapitalist ekonominin etkisi altına girmiş, ona şu veya bu şekilde bir tepki gösterme hâline gelmiş toplumları hiç tereddütsüz feodalizm aşaması içine koydular. Sosyalist ekonomi düşününde Marx'ın kapitalist olan ve olmayan ekonomi biçimleri üzerinde yaptığı mikroskopik inceleme yerine, Batıcı tarih felsefeciliğinin evrim aşamaları çığırına benzer tarzda aşama şemaları moda oldu. Geri kalmış veya kapitalistleşmemiş toplumların sosyalizmi nasıl geliştireceği konusu dolayısiyle yapılmış olan tartışmalarda gözüken bâzı önemli fikirler de tamamiyle unutuldu.

DOĞU'LU TOPLUMLAR HANGİ AŞAMADA?...

Marx'ın Batı Antik çağı, Avrupa ortaçağları, Batı Avrupa modern çağı ile ilişkili olarak yazdıklarını alıp, bunların dışındakiler üzerine söylediklerine önem vermeksizin yapılan bu Batı modeli aşama şemalarında Batı dışı olmak itibariyle Doğu toplumlarının aşama merdivenindeki yerleri feodalizm basamağıdır. Kapitalizmden önce feodalizm geldiği için kapitalist olmıyan geri kalmış Doğu toplumlarının feodalizm aşamasında olduklarını aşama şemasını her bilenin gözünü kapayarak söyliyebileceği bir şey oluyor.

Bu düşünüş, bu çeşit toplumların iç yapılarının geleneksel şeklinin, Batı etkisi altında geçirdiği değişikliklerin, bellenmiş bir formüle başvurmadan Marxist analiz metoduna göre incelenmesini önlemekte rol oynamıştır. Özellikle bizim gibi, okumuşları tarihten kopmuş, bu kopuşun etkisi ile tarihe yabancılaşmış, Batı etkisi altında kendi tarihini uydurma şekillerle öğrenmiş toplumlarda bunun zararlı etkileri olmuştur. Çünkü bu okumuşlar, hazır şema ve formüller varken tarihin örümcekli ağlarına bulanmaya lüzum görmüyorlar ; olayları metod ışığında ve en önemlisi tarihin akışı içinde incelemek yerine, hazır fikirlerin zorunlamalarına göre ve çok defa yakıştırma yolu ile yorumluyorlardı.

Batıcılığın, bizde, toplumcu düşün üzerine olan bu etkisi yüzünden bütün umutlar Batı tarihçiliğine bağlanıyordu. Fakât, ne yazık ki, ondan da fazla bir yardım gelmiyor. Çünkü Batı tarihçiliği de değil yalnız Osmanlı veya Türk tarihini, bütün Doğu tarihini Batı açısından yorumlar. Gerçi, Çin, Japonya, Endonezya, Doğu Güney Asya, Hindistan, Kuzey Afrika toplumları hakkında Batı dilleri ile yazılmış kıyamet kadar tarih kitabı var ; ama bunlar âdetlerle, dinlerle, edebiyat ve dillerle, siyasî tarihlerle ilgili şeyler.

TOPLUMCU GÖRÜŞTE YENİ GELİŞMELER!...

Geri kalmış toplumların geri kalışının tarihsel nedenlerini, Avrupa'nın kapitalist veya sosyalist kalkınma tekniklerinin uygulanması işi karşısında doğrudan doğruya ele almak için, öyle gözüküyor ki, iki durumun gerçekleşmesi gerekiyordu. Birincisi, bu toplumların Avrupalı olmayan önderlerinin bu işi kendilerinin ele alması ve toplumlarının tarihsel şartlarından gelen zorluklarla hazır formülleri uygulayamadıklarının görülmesi. İkincisi, her iki kampta, «Batı Bencilliği» nin yâni bütün toplumların Batı modeline göre şekillendirilmesi gerektiği kanaatının sarsılması.

Gerçekte Batı dünyasında da Ondokuzuncu Yüzyılda buna benzer bir durum vardı. Batı'da kapitalizm her yerde birden başlamamıştır. İngiltere'de kapitalizmin gelişmesi, bütün diğer Avrupa ülkelerini geride bırakmıştı. İngiltere'nin kapitalist gelişmesi, onu terakki etmenin bir modeli hâline getiriyordu. Fransa'da bile böyle bir görüşün bulunması, daha sonraları bizim Prens Sabahattin gibi kişilerimizde görüldüğü gibi, Osmanlı toplumunun gelişmesinin Asyalı tipinde bir toplum olmaktan çıkıp Anglo - sakson modeline göre değişmesi şeklinde olacağı fikrini yaratmıştı. İngiltere'nin ekonomik ve emperyalist üstünlüğü karşısında, henüz daha kapitalist ekonomiye girememiş olan Avrupa ülkelerinin düşünürleri bugün geri kalmış toplumların sorununun hemen aynı olan sorunu ortaya atmışlardı : İngiltere'nin eriştiği gelişmişlik aşamasına erişebilmek için geride kalmış olan Avrupa ülkelerinin İngiliz kapitalizminin liberal gelişme tekniklerini uygulaması, İngiltere'nin vardığı aşamayı geçmesi şart mıdır? sorusunu soruyorlardı.

Bunu, Ondokuzuncu yüzyılda, Avrupa'da özellikle iki ülkede yâni Almanya ve Rusya'da görürüz. Almanya'da F. List'in millî iktisat akımı, Rusya'da Narodnik'ler aynı soruyu soruyorlardı. Bunların Devletçilik, Halkçılık gibi iki serpintisi bizlere bile gelmiştir. Sanayi uygarlığına ulaşmanın ilkel veya feodal bir aşamadan kapitalizme uğramadan sosyalizmi gerçekleştirmek yolu ile mümkün olacağı fikrinin akislerini Fransız ütopist sosyalist düşününde de görürüz. Bizde de sosyalist akım, bütün zavallı hâline rağmen ya Prens Sabahattin'ciliğe ya da Ziya Gökalp'çılığa sebepsiz yere sapmamıştır. Batı'da, Marx'ın zamanındaki şartlara göre Rus Narodniklerinin bu soruyu Marx'ın önüne koydukları zaman, onun bu fikri ciddi karşılamasına rağmen daha sonra Rusya'da kapitalizmin köy komününe kadar yayılması olayı karşısında Lenin'in bunlarla alay etmiş olması, daha sonra Rusya'da Sovyet rejiminin başarı ile kurulması sosyalist düşünde bu Ondokuzuncu yüzyıl tartışmalarının unutulmasına sebep olmuştur. Batı'da Marxist düşünde Batıcı tarih aşamaları nazariyesi, buna bir resmilik kazandıran Stalin rejiminin yıkılmasına kadar devam etti. Aynı süre içinde, geri kalmış toplumların önderlerinin de : «Ne Batı kapitalizmi ne Sovyet komünizmi» sloganına sarıldıklarını görürüz. Çin'de halk cumhuriyetinin kuruluşuna kadar bu böyle.

DOĞU TOPLUMLARINA ÖZGÜ EKONOMİ KAVRAMI!...

Fikir alanında da beklenmedik, hattâ tuhaf sayılacak değişmeler oldu. Örnek olarak, güttüğü amaçlara aykırı etki yaratan iki eserden söz edeceğim.

Bunların biri emperyalizmi savunma amacı ile, diğeri Sovyet sistemini kötüleme isteğiyle yazılmış. Birincisi, Hollandalı iktisatçı J.H. Boeke'nin Endonezya'daki gözlemlerine dayanarak ortaya attığı «İkili ekonomi» tezidir. Bu yazara göre, sömürge toplumlar batılılaşamazlar, batılılaşmaları gerekli de değildir. Bu toplumların insanları zaten bunu istemiyorlar da. Asyalı veya doğulu olarak kalmayı yeğ buluyorlar. Çünkü kapitalist ekonomi bu toplumlara dışarıdan gelmiş, onlara yabancı ve onların geleneklerine aykırıdır. Şimdi bu toplumlarda çifte bir ekonomik sistem vardır. Bunun biri Avrupalıların, öteki yerlilerin ekonomisidir.

Bunların birincisi, yerlilerin yâni Asyalıların ve şarklıların ekonomisine her noktada zıttır. Yerlilerin ekonomisi Asyalı veya Doğulu kafasına, âdetlerine, inançlarına, bütün değer sistemlerine en uygun sistemdir. Doğulu ekonomisinde emek, kazanç, biriktirme, servet, yatırımı kavramaları tamamiyle başkadır. Kapitalist ekonominin kazanç kavramı yerine onda kanaat kavramı hâkimdir. Bütün Doğu ve Asya dinleri de bunu öğretir. Temelinde «bir lokma bir hırka» ekonomisi olan bu ekonomiden kapitalist ekonomiye geçilemez ; geçilmesi de zaten iyi bir şey değildir ; çünkü bu insanların mahvı demektir. Boeke romantik ve paternalist bir sömürgeci ; yerlilere acıyor ; kapitalist ekonomi onlara empoze edilmemelidir diyor. Onların bütün varlığını allak bullak edecek bir sistemdir o, diyor. Bu ülkeler, ister istemez ikili ekonomide kalmalı ; «Biri onlar için, biri bizim için», birbirlerine faydaları da olur!

Boeke'nin bu korkunç teorisinin özellikle Amerikan iktisatçıları arasında yarattığı tepki ilginçtir ; bunların çoğu onu saçma buluyor. Buna rağmen, bu Kipling'ci iktisatçının bu teorisi, dolaylı olarak bir işe yaradı. Batı kapitalist dışındaki toplumların yapılarının başka nitelikte olduğu noktasına dikkati çekti.

İkinci eser de bir âlem. Bunun yazarı Amerika'ya yerleşmiş bir Avrupalı olan Wittfogel adlı bir zat. Soğuk harpte çok işe yarayacak bol lâkırdılı ve çok iddialı bir kitap yazdı. «Doğu Despotluğu» adı altında.

Tezi şu : Marx Doğu toplumlarının Batı toplumlarından farklı olduğunu göstermişti. Doğu toplumlarında toprağın özel mülkiyeti yoktur ; toprağın gerçek maliki bu toplumların başındaki despot hükümdardır. Bu despotların devletlerinin varlığını sağlayan şey, bu ülkelerde sulama işlerinin yönetilmesi zorunluğudur. Wittfogel. Marx'ın çeşitli vesilelerle yazdığı parçaları paçal ederek ortaya kendisine özgü bir Doğu Despotizmi ve Hidrolik Toplum teorisi attı.

Fakat eserin asıl amacı kendini kör kör parmağım belli ediyor : Marx'ın fikirlerini tahrif eden Ruslar, Marx'ın o kadar kötülediği ve Batı'dan ayırdığı Doğu despotizminin kendisini yaratmışlardır ; çünkü Ruslar aslında Asyalıdırlar ; Sovyet despotizmi Moğol despotizminin yeni bir şeklidir. Wittfogel'in iddialarından şu iki sonuç çıkıyor : Doğulu uluslar Batı uygarlığını alamazlar ; çünkü onların gelenekleri Doğu geleneğidir. Bunlar ya Doğulu olarak kalmağa ve despotizm altında yaşamağa mahkûmdurlar, ya da Türkiye gibi Doğulu olmaktan çıkmağa çalışanlar Batı kapitalizminin uydusu olmağa mahkûmdurlar.

Sosyalizm Tartışmaları

ELEŞTİRİ HAKKIMIZDIR

Ahmet Say

DURUM ÖZETİ

TİP. nasıl değerlendirilecekdir? Bunun için elimizdeki tek ölçü, bugünün Türkiye'sinde serili duran ekonomik durumdur. Bilimsel bir tahlilden çıkarılacak genel görünüşe göre TİP.'in güttüğü politikayı ele almak, en yalın sağlama yönetimini verecektir bize. Acaba partimiz ekonomik durumun izdüşümünde devrimci bir yer almış mıdır? Hemen belirteyim ki, parti içinde yaygın olan «Türkiye'nin koşulları ancak bu kadarını verebilmektedir» görüşü, devrimciliğe ve emekçi halkın yaratıcılığını yansıtacak düşünceye sığmaz. TİP., tarihsel şartlanmanın verilerine kimi zaman uymayan, ya da eksik gözüken bir strateji içinde bulunabilir. Burada gerçek devrimciye düşen görev, emekçi halkın adına çıkmış bulunan biricik kuruluşun ilerici potansiyelini her an için zirvede tutmaktır.

Şimdi, sosyalist yazarlarımızın çoğunca incelenmiş olan bu ekonomik durumu birkaç cümley le özetliyelim: Emperyalizm çağında burjuva devrimini gerçekleştirememiş geri bir ülke olarak Türkiye, dış sömürücü, komprador ve ağa üçlüsünün tam bağlaşmasıyla sömürülmektedir. Ekonomik şartlanmamızın bir yüzünü oluşturan statükocu ögeler işte yalnız bu bir avuç soyguncu birleşimidir. Öte yanda ise, «Ulusal topluluğumuz dışında sayılması gereken komprador la feodal ağa dışında Türk ulusunun tümü, Türk proleteryası, yâni modern sanayide, küçük sanayide, zanaat kollarında, ticaret alanında, tarımda işgücünü satarak yoksul bir geçim sağlıyabilen, üretim araçlarından ve topraktan yoksun şehir ve köy proleteryası: ve bir miktar üretim aracına ya da toprağa sahip olmakla birlikte gene de sömürülen şehir ve köy küçük burjuvazisi» devrimci güçleri oluşturmaktadır. Ayrıca, toplumumuzdaki zinde güçler üstünde yapılan tahliller göstermektedir ki, asker - sivil bürokrat aydın zümre, çıkarı ve geleneği gereği ilk aşamada devrimcidir.

TİP.'in DURUMU

Şartlanmayı kısaca özetledikten sonra sorabiliriz: TİP, son tahlilde yeri saptanmış olan devrimci güçleri, belli bir teori anlayışı, organizasyon ve taktikle ileri çizgide toparlamış ve sömürücülere karşı savaşı bu açıdan gereği gibi yürütebilmekte midir?

Aşağıda dökümünü yapacağımız gibi, TİP.'in bu soru karşısında büyük eksikleri gözükmektedir. Bu eksikleri sıralamadan önce, bir yol da partinin durumuna göz atıp karışlaştırma olanağımızı kolaylaştıralım:

İşçi Partisi, Anayasa güvenliği altında, emekçi Türk halkını temsil etmek üzere tüm açık imkânlarıyla kurulmuş ve en geniş etki alanına sahip ilk partidir. Halkımızın kazandığı bu değerli fırsatı en olumlu şekilde kullanmanın ağır sorumluluğu vardır. Tepeden tırnağa kadar partinin her kademesi bu sorumluluğu duymak zorundadır, çünkü politik şartlanma partiyi şu karşıt baskılarla biçimlendirmektedir: Bir yanda işçi sınıfının zorunlu öncülüğünü tanıtlamak, öte yanda gericilerin zorlamasıyla fırsatın yanmasına meydan vermemek; bir yanda büyük bir hızla gelişen sol akıma öncülük etmek, öte yanda sömürücülerin biçim verdiği politik platformun kısıtlamalarına karşı durmak; bir yanda proleteryanın devrimde ana-itici güç rolünü oynaması amacıyla ayırıcı olmak, öte yanda devrimde payı kaçınılmaz bulunan tüm ilerici çevreleri toplamak; bir yanda antiemperyalist bir tavırda olan millî burjuvaziyi gözetmek, öte yanda onun sömürümünü hesaplamak... Bu ve bunlar gibi biçimlendirici ögeler partinin hareket alanını sınırlandırırken, hepsinin üstüne bir de sürekli olarak gelişen koşullar ve olaylar binince, aksiyonda zaten parlâmento çalışmaları, örgütlenme finansman işleri, basın - yayın alanındaki çabalar gibi konularda fizik gücünü taksim eden parti, çok yönde fire vermektedir.

TAHLİL KARŞISINDA TİP.

İşçi Partisinin tarihsel görevini ve bu görev önünde yürüttüğü genel politikayı, devrimci güçlere öncülük etmekteki başarısına göre denetliyelim:

1 — TİP, işçi sınıfı önündeki tutumunu, kimi zaman tartışma konusu yapılan, «Parti kademelerinde çoğunluğun işçilerde bulunması zorunluğudur» anlamına gelen pırıl pırıl bir tüzük madesiyle saptamış fözükmektedir.

Teorik bakımdan devrimci bir öz taşıyan bu madde, pratikte bizi bir takım sorunlarla karşılaştırmaktadır: Buna göre parti kademelerindeki çoğunluğa ve özellikle milletvekili snadalyasına kurulup oturanlar, sendikacılığımızdan yetişme bazı kişilerdir. Biz burada sendikacılığımızın 38 işkolunda 500'ü aşkın sendika kurarak proleteryayı parçalamış olduğunu söylemekle yetinelim; ve sendikacılarımızın işçi sınıfını ne denli temsil edebileceğini okurların insafına bırakalım.

Bir de «nasırlı eller meclise» sloganı yerine, «en iyi sosyalist meclise» sloganını önerenler var. Onlara, en iyi sosyalistin nasırlı eller olduğu bilimsel gerçeğini hatırlatırken, en iyi sosyalistin Meclis'e gitmek yerine, köy köy, oba oba dolaşmasının daha yararlı olacağını da belirtiriz. Ancak, «eli nasırlılar» derken, burjuva niteliğinde bir tip sendikacının, geri kalmış bir ülkenin kaderindeki eksiklikleri doldurmaması candan istenirdi.

TİP.in kent proleteryasını temsil edecek gerçek verileri bulması, onları parti içinde temel bir teorik eğitimden geçirmesi çok daha doğru ve sağlam bir adım olurdu.

Diyelim ki, geri kalmış bir ülke olmanın kaderi, parti ile köy proleteryası arasındaki mesafeyi uzak tutmuştur. Araya giren feodal kalıntılar ile aracı, tefeci sömürücüler, köy proleteryasının örgütlenmesini kısıtlamıştr. Ama salt radyo konuşmalarından aldığı güçle oyunu İşçi Partisine vermiş olan, köşe bucakta kalmakla beraber, Anadolu örgütünü ayakta tutan onbinlerce köylü kardeşimiz aracılığıyla köylere inmek mümkün değil midir? Bizce, köylü emekçi kardeşlerimizin ilerici niteliği ve nicelikleri ölçüsünde temsil edilmelerini sağlamak için köklü çabalara girişilmesi öngörülmelidir. Bağışlanamıyacak gözden kaçırmalarla Meclise girememiş bulunan ve kamu oyu için köy proleteryasına örnek gösterilebilecek olan nice köylü liderlerinin partide gerçek yerini almasını bekliyoruz.

2 — TİP.'in küçük burjuvazi karşısındaki tutumu kıyasıya yerilmektedir. Bu verginin altında devrim tarihimizi biçimlendirmiş küçük burjuva kökten gelme aydınların geleneksel dürtelemesi vardır. Partimiz, halka sesini duyurmağa çalıştığı ilk radyo konuşmalarına, «işçi, köylü, küçük esnaf, aylıklı, ücretli yurttaş, emekli, dul, dar gelirli kardeş, halktan, emekten yana olan yurttaş, Atatürkçü, toplumcu aydın» diyerek başlamış ve küçük burjuvazinin devrimci çabasına yer ayırır gözükmüştür. Küçük burjuvazi karşısındaki tutum söze gelince yeterli, ama pratikte birçok anlaşmazlıkların nedeni olmaktadır. Kautkist terminolojiyi üstüne basa basa kullanıp gazetelere demeç veren bazı tavizçi parti yöneticilerinin, gerçekte küçük b u r j u v a z i karşısındaki sektarist tavrı kolayca açıklanamaz. Sosyalizmi devrimci aydınlar denli bilmediği için katkısı da aynı ölçüde az, burjuva yaşantılı bazı sendikacıların parti kademelerindeki çoğunluğa yan gelip yatmaları, gerçekte iş görebilecek olan devrimci aydınların önüne set çekmektedir. Biz, sosyalist devrimin köşebaşını tutmuş üç - beş burjuvayı kazanmak gibi üç kâğıtçı bir tutumla gerçekleştirilemiyeceğini biliyoruz. Oysa, ekonomik durumu gereği, dış sömürücü, komprador ve ağa üçlüsünün karşısına dikilen, geleneksel devrimci damarı kabarmış küçük burjuva kökten gelme bilinçli «aratabakalar»ı değerlendirmek, sosyalist teoriye gölge düşürmez. Değerlendirmek demek, işi oluruna bırakmak, «gelen gelir, giden gider» diye düşünmek değil bu devrimci gücün göreceği hizmete olanak açmaktır. Proleteryanın gerçek verilerini eline geçirememiş ve devrimci aydınlara sırtını çevirmiş bir partinin sosyalistliği nerde kalır? Yoksa küçük burjuvazinin bu düzene karşı, sosyalist disiplinin dışında kendi başına buyruk bir tepki göstererek, yürekten bağlandığımız emekçi kütleleri ikinci safa itmesi mi beklenmektedir?

3 — TİP'in büyük burjuvazi karşısındaki tutumu da belirgin değildir. Devrime hiçbir zaman öncülük edemiyecek olan büyük burjuvazi, titizlikle izlenmeyi gerektirir. «Yerli sanayici» diyerek antiemperyalist çizgide saygı toplayan bu sınıf, göz açıp kapayıncaya kadar kompradorlaşabilmekte, sömürmekte olduğu emeği dışarıya aktarabilmektedir. Aynı şekilde, varlığını ancak emperyalist monopolü kırmakla koruyabilen bu sınıfın belli bir çizgideki ileri karakterini göz önünde tutmak doğru olur.

4 — Devrimci güçleri saflarında lâyıkıyla derliyememiş olan TİP.'in gerici çevrelere karşı verdiği savaşı en olumlu şekilde yürüttüğü düşünülemez. Parti, için, gericilerin sömürücülüklerini, ihanetlerini, gaddarlıklarını halka ileterek iplikleririn pazara çıkartılmasını bekliyenler, bir türlü tatmin olamamaktadır. Biz burada «halka iletmek» deyimini kullandık. Soruna yakından bakılınca, gerici çevrelerin kendi ideolojisini halka iletmek gibi fazladan bir çabaya ihtiyacı olmadığı görülür. Çünkü temeldeki ekonomik yapıyı onlar biçimlendirmektedir ve dolayısıyla pratikte halk onların etkisi altındadır. TİP.'in bu konudaki çabası ise, doğrudan doğruya varlığının nedenidir. Ancak, burjuva partilerinin kullandığı gedikleri sosyalist bir parti için de geçerli saymak, gerçekleri halka iletmekte yaya kalmayı baştan göze almak demektir. Örneğin burjuva parlemantarizminde, onların kendilerine göre hazırladığı bir düzeyde didişip zaman yitirmek, lâf yetiştirmek halka ne kazandıracakdır? Parlamento, halka seslenme olanağı olarak görüldüğü zaman «Meclis çalışmaları» denen bu çabalardan hayır gelir. Üst tarafı kişisel tatmindir.

Demek ki, gericilere karşı yürütülen savaş, partinin elindeki tüm olanaklarla, parlâmentosuya, örgütüyle, basın imkânlarıyla halka seslenmeyi amaç tuttuğu ölçüde başarıya ulaşacaktır. Örgütümüzü bazı mâzeretleri dolayısıyla bu konuda eleştiri dışı tutacak olursak parti yöneticilerimizin kendi kendilerine gösteri yapmaktan başka bir çabasına rastlanamamaktadır.

ORGANİZASYON VE TAKTİK YANLIŞLARI

TİP'in içine düştüğü teorik yanlışlar, bu temele bağlı organizasyon ve taktik yanlışlarını da en somut şekilde ortaya koymaktadır. Sosyalist bir partinin, değişen olaylara ve koşullara göre organizasyon taktik yeteneğini gittikçe geliştirmesi beklenirken, 1965 seçimlerinden beri TİP gerilemiştir. Parlamento gurubu, sosyalist organizasyonun küçük bir bölümü, bir parçası sayılması gerekirken, Parti yöneticileri parlamento

---

YENİ TANINAN BİR ESERİN YANKILARI!...

Soğuk savaşın propaganda havası içinde yazılmış olan Wittfogel'in eseri Marxist yazarlar üzerinde bile etki yaptı. Bunlar, Marx'ın yazılarını gözden geçirmeye koyulunca gördüler ki Marx'ta gerçekten bir Doğu'ya veya Asya'ya özgü olan bir üretim şekli ve mülkiyet biçimi görüşü vardır. Marx'ın o zamana kadar bilinmiyen veya bilinse de önem verilmiyen veya okunmayan bir eseri dikkatleri üstüne çekti.

Bu eser, Marx'ın «Kapitali» hazırlarken 1857 - 58 de meydana gelen notlarından mürekkep koca bir eser. Bu yazma notların ilk iki bölümü, kitap hâlinde yazılarak çok iyi bilinen «Siyasî iktisadın eleştirisi» adıyle çıkmıştı. Yazma notların son kısmı da Karl Kautsky tarafından 1905 - 1910 arasında «Artık değer nazariyeleri» adı altında derlenip yayınlanmıştı. Geri kalan kısmı Marx'ın kendi sağlığında çıkardığı «Kapital» in birinci cildi ile Engels'in daha sonra yayınladığı ikinci ve üçüncü ciltlerinin hazırlanmasında kullanılmıştı. Öyle anlaşılıyor ki, Marx bunları yayınlamak için değil, yayınlayacağı esere hazırlık olmak üzere yazmıştı. Fakat, 1939 - 41 arasında bütün notlar «Siyasi iktisadın eleştirisinin ana plânı» adı altında Moskova'da yayınlandı.

Bunun çeşitli Batı üretim sistemi şekilleri ile Asya'da veya Doğu da görülen şekil üzerine olan ve «Kapitalizm öncesi üretim şekilleri» adını taşıyan kısmı o zaman Rusya'da hâkim olan toplum aşamaları görüşüne aykırı düştüğünden üzerinde birçok tartışmalar olmuş, fakat eser Batılılarca tanınmamış olarak kalmış. 1952 de Berlinde önce bu kısım, daha sonra 1953 de bütün eser yeniden yayınlanınca Batı düşünürleri arasında da tanınmış oldu.

Bu eserin tanınması, çok yaygın ve basitleştirilmiş tarihsel aşamalar görüşünü sarsıyordu. Bu konudaki tartışmalar Polonya'da, Macaristan'da ve Stalinciliğin yıkılmasından ferahlayan Batı Avrupa toplumcuları arasında hâlâ devam ediyor. Batı'da (ve onun etkisi ile bizde)Asya veya Doğu üretim türü konusu moda olmağa başladı. Bâzıları bundan Batı dışı toplumların Batı uygarlığı, kapitalizm ve sosyalizm karşısındaki durumları ile ilgili sonuçlar çıkarıyorlar. Bizde de YÖN sayfalarında akis bulan Doğu Toplumculuğu veya İslâm sosyalizmi gibi fikirlerde de bu tartışmaların serpintileri var. Bu değişme, Avrupa'da bâzı yazarlar arasında yeni bir Batıcılık ferahlılığı, «Avrupa über Alles!» havası da yarattı.

Bizde, Doğulu bir toplumun geleneği içinde yaşadığı hâlde yıllarca kör değneğini beller gibi Osmanlı sistemi feodalizmdir diyenlerin ağız değiştirip Asya toplumuyuz, Doğuluyuz demeye başlamaları tuhaf olmakla beraber, Avrupa'da bile böylesi olduktan sonra bizler hadi hadi mazur sayılabiliriz (Kısmen Fransız Büyük Devrimi fikirlerinin, kısmen bizdeki derebeyliğin etkisi ile Feodalizm bizde kötü bir anlam taşır Bu yüzden bizde hem batıcılar, hem toplumcular ilericilikleri icabı her bozuk toplum sistemine feodalizm deyip çıkmak eğilimindedirler. Bu yüzden bizde feodalizm ile derebeylik aynı seyler sayılmıştır. Feodalizmin ileri bir aşama olan kapitalizme yön açıcı bir şey olusu, içimize rahatsızlık veren bir şeydir. Feodalizm kötü bir şey olduğundan, bizdeki gericiler ve gelenekçiler de daima «Haşa, bizim geleneğimizde feodalizm yoktur.» tepkisi ile tepinirlerdi. Kavram ve anlam anarşisi!)

Bu gelişmelerle birlikte vaktiyle popülarize ediciler nasıl doğrudan doğruya Marx'ın yazmadığı, ancak eserlerinde çeşitli vesilelerle yazdıklarının birbirine eklenmesinden merdiven biçimi tarihsel aşamalar şemaları çıkarıyorduysalar, şimdi de eskisinden az farklı olmakla beraber aynı merdiven biçimi şemalar devam ediyor. Bizde de başladı bunlar.

Benim bilebildiğim kadarına göre, bu merdivencilik doğrudan doğruya Marx'ta yok. (Sırf Avrupa tarihinden söz ettiği zamanlar müstesna.) Neden o, bunların yazdığı gibi yazmamış ta bu iş bunlara düşüyor? Çünkü Marx, Hegel, Comte veya Spencer gibi bir tarih veya evrim tablosu çizmekle meşgul değil. Yayınlandığını söylediğimiz notlarında esas konu, evrim aşamaları teorisi değil kapitalizmin gelişi ve mekanizması konusunun daha iyi anlaşılmasına yarayacak analizlerdir.

Marx'ın doğrudan doğruya yazılarında bulunan kayıtlardan faydalanıp teori yapmak, araştırma ve tartışma yapmak herkesin hakkıdır; ancak bunları «Bunu Marx söyledi» intibaını verecek şekilde yapmağa hakkımız yoktur. Bu, skolâstiklik ve doğmatizm olur. Bilimsel düşün olan toplumcu düşün, doğrulanan gözlemleri yalancıktan bir otoritenin ağzına koymak metodu ile uzlaşamaz.

GELECEK YAZI
AZ GELİŞMİŞLİK VE MARKSİSTLER

SOSYALİST EYLEM VE TİP

Gülten Akın

çalışmalarını herşeyin üzerinde tutmuşlardır. Beyin kabul edilen Genel Merkez İstanbul'da, Parti yöneticileri Meclis duvarlarının arkasında, il ve ilçe örgütleri de Anadolu'da birbirinden habersizdir. Genel Merkez, parlamento gurubu ve örgüt arasında koordine bir çalışmadan bahsedilemez. Parlamento gurubu kendi gereklerine göre sözüm ona sesini duyurmaya çalışmakta, taşra örgütü halkın itici gücüyle ayakta durabilmekte, Genel Merkezden ise çıt çıkmamaktadır. Herşey o denli oluruna bırakılmış, o denli kendiliğinden yuvarlanıp gitmektedir ki, tüm parti organizasyonunun ânında haykırması gereken olayları burjuva partileri bile daha önce değerlendirebilmektedir. Herkes partiden aktüel konuyla ilgili gür bir sosyalist ses beklerken, aradan aylar geçmektedir.

İl ve ilçe örgütleri üst kademeden kopmuş gibidir. Taşralı partili kardeşlerimiz bir şeyler yapabilmek için çaresizlikler içinde kıvranmakta, büyük kentlerin örgütlerinde ise laklakıyatla zaman öldürülmektedir. Sosyalist bir parti örgütüne yaraşan «karınca havası»nı görmek, bu havanın heyecanını duymak hayallerimizde kalmışdır.

TİP'in genel stratejisinde sosyalist doktrin ve temel ilkelere dayalı, sağlam ama kıvrak bir taktik anlayışının örneklerini de göremekteyiz. Unutulmamalıdır ki, sosyalizm varlıkların gerçek yüzünü bütün yönleriyle, çevresiyle olan bütün ilişkileriyle birlikte bize bilmek olanağını vermektedir. Yapmak ve yaratmak gibi en güçlü silâhla donatılmış Türk sosyalistlerinin, geçici entrika kavgalarının çok üstündeki bir seviyede yaratıcı gücünü ortaya koymasını görmek hakkımızdır. Partinin taktik anlayışındaki yetersizlik, tamamen teorik yanılmaların sonucudur. Genel Başkanımız Mehmet Ali Aybar'ın son günlerdeki konuşmalarından birinde, Demokrat Partinin 1950 yılında iktidara gelişini «devrim» olarak nitelemesi, gerçekte Kemalizm önünde «karşı devrim» olan Demokrat Partinin ve onun devamı bulunan Adalet Partisinin iktidara gelişi üzerinde, gericilere verilen en garip tâviz ve en akla sığmayan taktik anlayışının yalnızca bir örneğidir.

TEDBİRLER

Kısaca göz önüne sermeye çalıştığımız bu yanlış ve eksikler Tanrı eliyle düzeltilecek değildir. Doğaldır ki biz bunların hepsi üstünde duracak, yazacak, söyliyecek ve kavgasını yapacağız. Emekçi halkımızı temsil eden Türkiye İşçi Partisi, böylece bilimin zorladığı eylem anlayışıyla en devrimci yörüngeye oturacaktır. Genç sosyalist kuşaklar, partiyi bu en devrimci yörüngeye oturtmakla yükümlüdür. Dünya ve Türk devrim tarihinin en ileri örnekleri önümüzde dururken, emekçi halkımız adına başı çeken sosyalist savaşçılar, bu konuda başarısını tanıtlamış başka halklardan hiç de geri olmadığımızı göstermek azmindedir. Kendi kendimizi eleştirdiğimiz gibi, gene kendi kendimize çeki düzen vermek bizim görevimizdir.

Şimdi, eksikleri tamamlamak gibi bir görev niyetiyle, alınabilecek tedbirler üzerinde duralım; ve partimizin bu ana kadar yarattığı değerlerden hiçbirşey kaybetmeksizin, onların üstüne katılabilecek değer olanaklarını araştıralım:

Sosyalizmin bilimine göre, partimizin ideolojik çizgisini tayin edecek ve koşullar karşısındaki uygulamalara ışık tutacak bir kurmaylar kurulunun ya da bir büronun kurulması yararlı gözükmektedir. Bu büronun gerçeklerle olan bağıntısının sağlanması amacıyla araştırma, dokumantasyon ve yayın merkezleriyle desteklenmesi düşünülebilir. Böylece, parti örgütünün tüm kademeleri aynı açıdan davranabilecek, halen var olan yüzbinlerce solcu teorik - ideolojik bir tutarlılığa kavuşacaktır.

Genel Merkez, öncelikle bir organizasyon plânlamasına girişmelidir. Parti örgütünü zıpkın gibi hareket eden sosyalist güçler olarak görmek ve köyle kent proleteryasını geniş çapta kazanıp örgütü geliştirmek ancak programlı bir organizasyon çabasıyla gerçekleşir. Üyeleri eylemli kılmak, gerekli teorik bilgi düzeyine ulaştırmak için eğitmek, aşağı kademelerin görevidir. İl ve ilçe örgütlerindeki çalışmaya hazır üyeler, bilinçli bir organizasyon anlayışıyla boş oturmanın getirdiği zararlardan muhakkak kurtarılmalıdır.

Sanayi sektöründeki işkollarında türlü burjuva oyunlarıyla parçalanmış bulunan işçi kütlelerini devrimci bir bütünlüğe ulaştırmak zorunludur. Mevzuatın yettiği ölçüde bütünleyici, hatta yaratıcı çalışmalar, işçi sınıfına olduğu denli partimize de soluk kazandıracaktır. Devrimci hareketin aşağıdan yukarıya gelmesini beklemek, hele beklemek diye bir düşünce olamaz. Sömürüm oranının ve geçim koşullarının zorlu olduğu tarım sektöründe, köylü kütlelerinin bilinçlenmesi için burada saymakla bitmeyecek nice eylem yolları vardır. Hepsinin uygulanması denenmeli, bu arada yaratılacak yeni yöntemlerle belli amaçlara varılmalıdır.

Küçük burjuvazinin devrimci eğilimlerini istenen doğrultuya çevirebilmenin bir yolu da, aslında birer baskı gurubu olan meslek guruplarının hukuki ve demokratik yollardan amaç birliğini sağlamakdır. Gene saymakla bitmeyecek denli çok olan bu meslek guruplarıyla partinin arası nedense şeker renktir. Somut olarak gözlediğimiz ileri fraksiyonlarla partinin karşılıklı kasılma numaralarından vazgeçmeleri, tarihsel bir görevin yükümlülüğünü anlamaya bedeldir.

Finansman sorunu, seçimler sırasındaki zorunluluk mâzeretinin dışında, her zaman geçerli olabilecek bir formülle rahatlığa kavuşturulmalıdır. Kampanyalar açmak, para getirici kültürel organizasyonlara girişmek, hatta başta bulunacak yan kurumların birer işletme halinde kurulmasını sağlamak ve bu sorunu daha önce çözümlemiş olan başka sosyalist partileri örnek tutmak gerekir. Ayrıca, eldeki paranın en verimli şekilde kullanılması ve belli işlere ayırılmış paraların batırıldıktan sonra hesabının açıklanması konularındaki eksikler giderilmelidir.

Partinin geniş halk kütlelerine yayın yoluyla sesini duyurabilmesi zamanı çoktan gelmiştir. Partimizden yana sosyalist bir gazetenin çıkarılması yolları bir an önce bulunmalıdır. Küçük burjuvazinin devrimci aydınlarına seslenen bugünkü ilerici sayılabilen gazeteler ve onların emekçileriyle, olumlu ilişkiler kurulmasını önliyecek hiçbir neden yoktur.

Sosyalizm, genç kuşakların omuzlarında yükseleceğine göre, gençlik sorununu ele alacak, doğrudan doğruya gençliğe eğilecek kolların ya da büroların kurulması gereklidir. Partili gençlerin temel teorik bilgilerle güçlendirilmesi yoluna gidilmelidir.

Alınabilecek tedbirlerin ilk anda akla gelenleri daha da çoğaltılabilir. Önemli olan, benim gibi herhangi bir partili üyesinin bir yazı çerçevesinde ileri sürmeye çalıştıkları değil, partimizin misyonunu yerine getirirken gerekli köklü tedbirleri görerek uygulamaya geçmesidir.

Bilimin kaçınılmaz temel ilkeleri ortada, emekçi Türk Halkı ortadadır. Bu çeşit yazıların bitiminde çoğunlukla kullanılan parlak cümlelere özenmeden, Türkiye İşçi Partisinin bilim ve emekçi Türk halkının biçimlendirdiği tarihsel görevini her ne pahasına olursa olsun gerçekleştireceği umudunda olduğumuzu söyliyelim.

TİP'İN YERİ

Türkiye'de, tarih içinde, zaman zaman rüzgârını duyurmuş olan sosyalist eylem, T.İ.P.'nin kurulmasıyla sürekli ağırlığını ortaya koydu.

T.İ.P. demokratik düzende, Anayasa güvencesi altında. uçta bir parti olmanın önemini ve sosyalist eylemin geliştiricisi olmanın yükünü taşımaktadır.

Çeşitli toplumcu çevrelerin, çeşitli önerilerini toplama TİP. için gerçekten bir yük olma eğilimindedir. TİP. yöneticileri şimdiden bundan sıkılma belirtileri göstermekte, tartışmaları iyi karşılamamaktadırlar.

«Tekke» anlayışı diye nitelenen anlayıştan başkasının TİP. için bir çelişki olacağı açıktır. Kendi ölüm çekirdeğini içinde taşımak olur bu. TİP. düzen dışı bir kuruluş olmadığına göre, alacağı ağırlık sayıyla sırayla belli bulunduğuna göre, daha fazlasını beklemek niye? (Düzen dışı kuruluşlar da kendi yasalarıyla bağlıdırlar.)

Bir var ki, TİP.'nin davranışı eylem sınırlarını iyice daraltmaya gitmede ve burada bir başka çelişki meydana getirmektedir.

Sosyalist eylem içinde TİP. bir olgudur. Onu değerlendirmede ölçüyü aşağı da yukarı da kaçırmamak, sevgi ve umutla karşılamak, desteklemek zorunluluğu vardır. Unutmayalım ki halkımızın çoğunluğu bilinçli değildir Ve biz şimdiye kadar çeşitli kişisel eylemlere umut bağlayıp durduk. Davranışları hak ve kanun doğrultusunda memurlara, bunları yazı konusu yapıp, geçim ve «popülarite» sağlayan yazarlara, onları basan ve «tirajlarını» arttıran gazetelere, halkı karnaval maskarasına çeviren sözde halkçı oyun yazarlarına, onları kentlerde oynatıp para ve ün kazanan tiyatrolara ve başka sayısız şeye.

Bunlar olağandır. Geçilmesi gereken evrelerdir. Geçilecektir. Önemli olan, halk yığınlarıyla gerçek bağların kurulması, düşüncenin halka maledilmesidir. TİP. bu konuda en önemli adımdır, ama yeterli değildir. Tekrar edelim, olamaz da. Çünkü kendi varlığını korumak zorundadır.

YÖNETİCİLERİ

Aynı şey TİP. yöneticileri için de söylenebilir. TİP. yöneticileri, burjuva ve küçük burjuva sınıflarının başları sosyalist teori ile dolu kişileridir. Halktan kopukturlar. Büyük kentlerde, büyük kentlerin en iyi yerlerinde yaşarlar. Burjuva olanaklarını sonuna kadar kullanırlar. Zorlarlar bile bu olanakları. Çıktıkları Anadolu gezilerinde bile bütün rahatlarını yanlarında taşırlar. Büyük otellerde kalırlar. Kendi düzeylerinde kişilerle dostluğa önem verirler. (Açık örneklerle konuyu dağıtmıyorum.)

Bunlar gerçektir. Hem kural içi, olağan bir gerçektir.. Bize garip gelen, durum böyle iken, Kurtuluş Savaşından, Kurtuluş Savaşı Önderliğinden sözetmektir. İnsan doğuştan gelen kusurlarından sorumlu değildir. Ama, inancı gerçekse, davranışlarını, yaşamını buna uydurmalıdır. «Halka Doğru» diye bir şey yoktur. Olamaz. Sırtında taşıdıklarından bir hayır gelmez halka. Ama, «Halk Gibi» vardır. «Halkla Beraber» vardır.

Niye hâlâ AP.'nin yengi nedenini anlamak istemiyorsunuz? Niye halkın seçişinin gerçek yorumunu yapmıyorsunuz? Viskiyi, uygun meze ile içmesini bilmeyenler, çorabı pantolonuna uygun olmayanlar (bunları beğeni örneğimiz olarak almadık) halktan kopmamanın önemini kavrayanlardır. Halkın yadırgamadıklarıdır. Bu, güç erişilir bir giz değildir.

Yapılan eleştirilerin «maksatlı» olduğu, «maksadın» ikilik yaratmak olduğu öne sürülüyor. Tartışmalarımız ne çabuk burjuva - sosyalist tartışmalarına benzedi? O ikilik zaten vardır. Bir yanda halk ve onunla yaşayan, öte yanda halk gibi yaşamaktan utanan, bunu gülünç bulan. Korkarım, burjuva partilerinin işçi partisini suçlayıcı tutumu İşçi Partisi yüce yönetiminden halkçı aydınlara yöneltilmektedir. Son genelge sanımızı destekler niteliktedir.

Gerçek aydın, «aydın düşmanlığı» ile suçlanmakta, T.İ.P. yönetici ve milletvekillerinin yaşamlarını, halka yaklaştırma önerileri gülünç karşılanmaktadır. TİP. nin varlığının nedeni, TİP. milletvekillerinin büyük seçim desteği «fukaralık edebiyatı», bir demagoji diye nitelenmekte, küçümsenmekte, (dahası var) zararlı bulunmaktadır.

Ortalık toz duman içinde şimdilik. Ama durulduğunda, neyin gülünç, neyin şaşırtıcı olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bizse, yineyelim ki, olanlara şaşmamaktayız. Çünkü sonuçların başlangıçtan ayrı düştüğü görülmemiştir.

ŞİMDİLİK ÖNERİLERİMİZ

1 — Halk bir erek değil, bir çıkış yeridir. Bu böyle bilinerek, halkın dünya görüşünden, yaşamından, değerlerinden haberli olmak gereklidir. Bölgelerde bilimsel araştırmalar yapılmalı ve sonuçlara varılmalıdır.

2 — Halkçılığın, bütün olanaklar kullanılarak, halkla beraber, halk gibi yaşama olduğu kabul edilmeli, yayılmalıdır. Zorunlu olmadıkça, büyük kentlerde, halkın erişemediği olanakları, kendi için kullanarak yaşamak ayıp sayılmalıdır. (Kafa - kol emekçisi ayrımı böylece kaldırılır.)

3 — Üretici ve olumlu çalışkanlık değerlendirilmeli, çocuklar ve gençler için bu yolda yayın yapılmalıdır.

4 — Halkı küçültücü, köylüyü kentliye eğlence konusu yapan eserler protesto edilmeli; halkın yoksulluğunun, dertlerinin istismarı önlenmeye çalışılmalıdır.

5 — Sosyalist olmanın bir öncelik sağladığı, geleceğin garantisi olarak kullanıldığı yapma ortam yıkılmaya çalışılmalı, bu ortamdakiler eyleme çağrılmalıdır. Halkçı düşüncenin sulandırılmasına engel olunmalı, hiç olmazsa bu düşüncenin ağası türetilmemelidir.

6 — İyi yayın organları edinmek için olanaklar bulunmalı, gelişi-güzel yayınlarla yetinilmemelidir.

7 — TİP. içinde, örgütlere önem verilmeli, bütün küçük kuruluşlar tamamlanmalıdır..

8 — Bütün olanaklar zorlanarak, parti olarak ödün vermekten kaçınmalı, halka, açık ve kesin düşünceler verilmelidir.

9 — Meclise milletvekili sokma tek erek olarak alınmamalı halkın doğru bilinçlenmesi yolundan, doğallıkla, meclise gidileceği hesabına dayanılmalıdır. 1969 da başa güreşmek gibi ütopik beyanlardan kaçınılmalı, halkın güveni kazanılmalıdır.

10 — Partide eleştri kapıları kapatılmamalı, yöneticilerin «Parti» olmadıkları, hele «Halk» hiç olmadıkları düşünülmelidir.

Sayın Ayperi Akalan için not:

Bu yazıyı TİP. genelgesini Yön'de gördükten sonra yazmıştım. İlçeye elden gelen son Yön'de sizin yazınızı gördüm. Öyle sevindim ki, «büyük kentlinin yeni bir oyunu mu bu» diye kuşkulanamadım. Ben bunları yıllarca çeşitli dergilerde yazıp durdum. «Taşra bunaltısıdır» dediler, hoş gördüler beni. Ezikliğime verenler çıktı. Size ne derler ola?

G.A.

ŞEMDİNLİ RÖPORTAJI: 11

DAG BAŞINDA BİR TEKNİK İHTİLALCİ: TEKERLEK YAPAN ADAM

YAZI VE FOTOĞRAFLAR
Muzaffer Erdost

BİR

BİZDE ADAM KESİLİR, LÂKİN KOYUN KESİLMEZ

halk, koyunun durduğu yere çadırın direğini diker

Halk koyunun arkasına düşmüştür. İlkbahar gelip de dereler yeşillenince koyun, ağılın kapısını aralar, derelere iner, açık yeşil ve pırıl pırıl otlara gider. Havalar ısındıkça aşağılarda otlar sararır, yukarda karlar erir. Eriyen karın altından yeni otlar bitmeye başlar, açık yeşil, pırıl pırıl otlar. Koyun, sararan dereden yukarıya çevirir başını, otlar sarardıkça yükseklere çıkar. Çadırlar da koyunun arkasından çıkar. Çadırların arkasından kadınlar, kadınların arkasından çocuklar çıkar. Bu yolculuk soğuk suların ilk ve gür kaynaklarına kadar devam eder. Koyun orada durur. Koyunun durduğu yere çadırların direkleri dikilir. Adına «zoma» denir. Koyun burada yayılır, burada sağılır, sütler burada toplanır, işlenir, yoğurt, peynir, yağ yapılır. Erkekler, çocuklar, kadınlar bu büyük dağların otlarını toplar, kurutur, lodolar yapar.

Güneş, güney yarım küresinin üzerinde dönmeye başladığı zaman sonbahar gelmiştir. Yağmurlar başlar, havalar soğur. Zomalarda havalar soğurken, aşağılar daha ılıktır. Yeni yağmurlardan sonra ormanların içi otlanmaya, yeşillenmeğe başlamıştır. Koyun başını aşağıya çevirir. Derelere doğru inmeye başlar. Koyunun arkasından çadırlar, onun arkasından kadınlar, çocuklar konaklıya konaklıya aşağılara iner ve ilk kar serpmeye başladığı zaman koyun ağıla, halk evine girer.

Onun için diyoruz ki, halka toplumsal karakterini veren koyundur. Yaşamasının belkemiğini koyun meydana getirdiği için, koyunun arkasında yarı göçebe bir hayat yaşar.

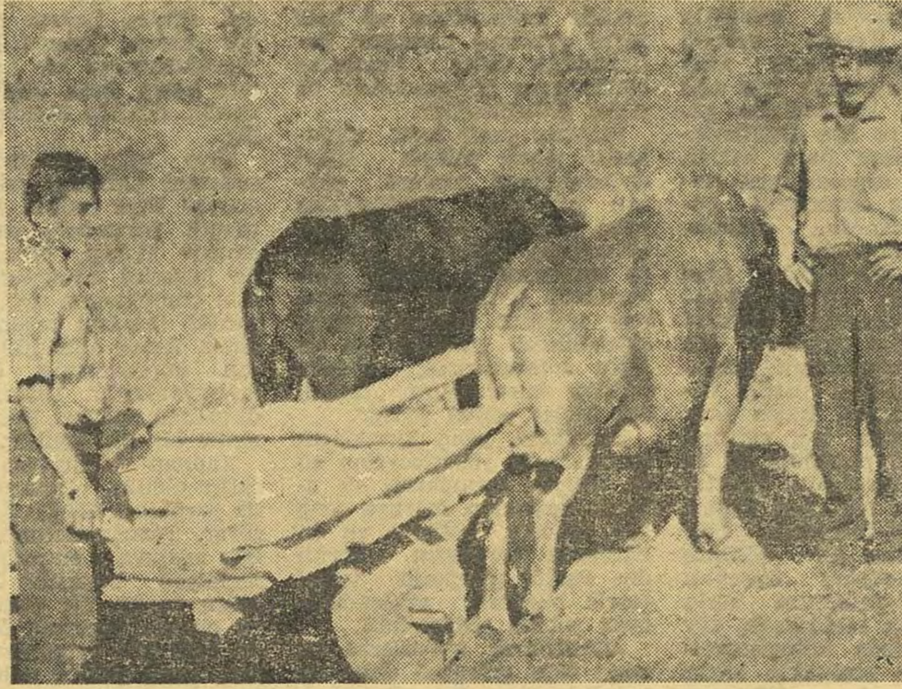
canın yongası mal, yongaların yongası koyun

Fakyan köyünde bağdaş kurmuş konuşuyorduk. Biri diyor ki: «Bizde adam kesilir, lâkin koyun kesilmez, kim ölmüştür o başka..» Bu sözün içinde çetin gerçekler vardır. Köylünün yetiştirdiği ürünleri sıralıyalım: Buğday, kendisine yetmez ve herkes tükettiği unun büyük kısmını dışardan alır. Pirinç, ancak kendisine yeter. Daha doğrusu ürettiği kadar pirinç yer. Soğan, patates, fasulya, bunlar zaten az ekilir, hatta herkes ekemez. Ceviz boldur, ayıdan artan cevizin bir kısmını yer, bir kısmını satar, pek bir şey getirmez. Bal, o da önemli bir gelir yekûnu tutmaz. Tütün ise gördük ki evvelki yıl Tekel'in ödediği para 84 bin liradır. Nüfus başına aşağı yukarı 12 - 15 lira düşer. Fakat bir insan günde ekmeği ve yemeği içinde bir kilo un yer. Unun kilosu 125 kuruş. Bu halk, yiyeceği unun iki yüz iki yüz elli gününü dışardan alır. Yani her nüfus için yalnız ekmeğini, ekmeğinin ununu alabilmek için yılda 250 - 350 lira arasında para gerekir. Tütünden alacağı onbeş lira, cevizden, baldan topliyacağı paralar çerez parası olur ancak. Yalnız un almıyacak, şeker alacak, çay alacak, gaz alacak, lâstik ayakkabı alacak, bez alacak, giyecek elbise alacak, yorgan yüzü alacak, bir iki bakır alacak. Alacak ama nerden ne ile alacak. Cevabı bütün köylerde bir: Koyun satıp alacak.

üç milyon gelir, koyun verir

Bir dişi koyun, kazancının birimidir. Bu dişi koyun doğuracak, bu dişi koyun süt verecek, yününü büyütecek yün verecek. Kuzu büyüyecek, sütten yağ, peynir yapılacak, yünler kırkılacak. Sonbahar geldiği zaman hepsi satılmıya hazır olacak.

Bir kuzu yüz lira, 1.5 kilo yapağı on lira, dört kilo yağ ve biraz peynir kırk lira. Bir koyun ona 150 liralık bir gelir sağlamıştır. 100 koyunluk bir sürüde, dökülenінden hastalanından öleninden k a l a kala 50 kuzu kalsa, yüz koyunluk bir sürü 7.500 lira bir gelir sağlar.

(Gare Köyü)

İlk tekerlek yapıldıktan beş bin yıl sonra, bu dağ başında tekerlek yapan Nâzım Korucu, uygarlığın önemli merhalesi kağnısının yanında.

Rakamlar hiçbir zaman kesin değildir. Fakat 35 bin, 40 bin arasında koyun vardır. Yedi bin, sekiz bin arasında insan vardır. Üç milyon lira gelirden bir kişiye 350-400 lira düşer. Bunun bir kısmını süt, yoğurt, peynir, yağ, yapağı olarak kendi yer, bir kısmı ile de önce ununu, tuzunu, şekerini alır.

Fakyan'da Göçer Mustafa «Bizde adam kesilir, lâkin koyun kesilmez» diyor. Önce bir fantezi gibi gelir bu söz. Oysa kaskatı bir gerçeği anlatır.

bitmez, tükenmez bir sabırla

Koyun nedir? Bu soruya kim cevap veremez ki? Memelilerden. . Hayır. Koyun, yeşil dalı ve kuru yaprağı, solmuş çiçeği ete, süte, yapağıya çeviren ayaklı bir makinadır. Köylü yazın bu makinanın arkasında dolaşır. Kış gelip de kar köyleri dereleri örttüğü zaman bu makinayı yaşatmak için yeni bir çile devri başlar. Evin gençleri, delikanlıları, dört parça ağaçtan kızaklarını sırtlarına yükler, şafak sökmeden yola çıkar. Sabahın ayazında, tipide yola çıkar. İki saat, üç saat yürüdükten sonra dağların tepesinde yaptığı ot lodolarına varır. Kızağını kurar. Her kızağa 150-200 kilo ot sarar. Kendisi öne biner. Dümeni eline alır. Birbiri arkasına kızaklar hareket eder. Çığ tehlikesi vardır, onun için sırtları takip eder. Sırtlardan bazan başaşağı denecek kadar dik yamaçlardan ağır ağır geçerek gitmek ister. Fakat aşağılar çeker onu, uçan bir taksi gibi, şaşırtıcı bir hızla aşağılara akar kızak. Ertesi sabah yeniden başlar bu yolculuk. Her gün bitmez, tükenmez bir sabırla bü yük ot yığınları dağların tepelerinden aşağılara taşınır. Bu çileye katlanacaktır. Çünkü o, ancak koyun yaşadığı kadar yaşıyacaktır.

yoksa gelmiyecek mi o?

Bütün bu çaba, çile, bu eziyet, üç bin yıldan beri ırkı bozulmuş, sütü azalmış, yapağısı kötüleşmiş, karmakarışık olmuş bir koyun içindir. Bugüne kadar, koyunla geçinen bu halkın koyun ırkını yükseltmek, emeğini daha çok et, daha çok süt, daha iyi yapağı ile değerlendirmek için bir tek olsun damızlık getirilmemiş. Peki siz nerdesiniz sevgili, çok sevgili veteriner hekimler. Bu karın üstünde yalınayak ağlıyan çocuk papuç giyecek, bayram geliyor yeni entari giyecek, seni bekliyor. Bu delikanlı yatağından kalkıyor, gün doğmadan, başını kulaklarını sarıyor, ayaklarını sarıyor, yürüyor dağa. İkiyüz gram et, beş gram yapağı için. Aynı emeği üçyüz gram ete çevirecek, on gram yapağıya çevirecek okumuş, bilmiş, öğrenmiş vatandaşını bekliyor. Yoksa gelmiyecek mi o?

yirmibeş bin koyun kayıp

Köylü koyununun sayısını kendisinden saklar, uğursuz sayar. Komşusundan saklar, nazar değeceğinden çekinir. Hükümetten saklar, çünkü hükümet ondan bazan çok şey sorar. Bütün bunlara rağmen gene de hesabı yapılır. 35-40 bin koyunu, 15-20 bin keçisi vardır.

Hesap açıktır. Şemdinli'de tabur 600 koyun alır. İlçede bazı günler bir koyun kesilir, bazı günler iki koyun kesilir ve üç ay hiç koyun kesilmez. 400 koyun da ilçede kesilsin, eder bin koyun. Her yıl 25 bin koyun (keçiyi saymıyoruz) artması gerek, ama artmaz. Şemdinli'nin pazarı yoktur. Yüksekova'ya da gitmez. Fakat bu 25 bin koyun, yağ, peynir, yapağı kaybolur. Göğe uçmaz elbette. İran'a ve Irak'a gider, orada satılır.

İKİ

DAĞLARIMIZIN ÇOCUKLARINI KESTİRMİYECEĞİZ

ormanı yaşatan ve tüketen

Yüksekova'dan Şemdinli sınırına girdikten sonra, günlerdir devam eden çıplak dağlar biter ve orman başlar. Ormanlar genellikle koru koru - baltalık, baltalık diye kısımlara ayrılıyor. Şemdinli ormanlarının örtüsü meşe ve baltalık. Hakkâri'de 56 bin hektar orman var. Bunun 33 bin hektarı normal baltalık, 23 bin hektarı ise bozuk baltalık. Şemdinli'deki miktarın ne kadar olduğunu öğrenmek mümkün olmadı. Yalnız, Hakkâri ormanının büyük bir kısmı Şemdinli'de. İdeal kuruluşa göre, bölge şefliği Hakkâri'den Şemdinli'ye getirilecek.

Ormanı var eden, yaşatan ilk etken, elbette iklim. İkinci etken dağların sert ve sarp olması. Geçit vermeyen dağlar, şehirleşmeye ve merkezleşmeye, uygarlığın gelişip, ilerlemesine imkân vermemiştir. Nüfus az olduğu kadar orman tüketimi de az olmuş, yol olmadığı için, dışarıya taşınamamıştır. Bugün şehirleşmeye doğru bir gidiş vardır, nüfus artmaktadır ve sahipsiz ormanlar için tehlike olacak yollar yapılmaya başlanmıştır.

Yol Şemdinli'ye 1953-54 yılları arasında gelmiş. Yol ile birlikte, odun taşıyan kamyonlar gelmiş. Orman işletmesi ayrıca yollar yaparak ana yoldan içerlere giriyor. Hem ormanlar işletiliyor, hem de yol yapılmış oluyor. Gerçi bu yollar yağmur yağınca kapanıyor. Ertesi yıl yeniden akan taşı, toprağı temizlemek, derelerin bozduğu ağaç köprüleri onarmak gerekiyor.

orman geliri ile yapılan yollar

Orman yolunu işçiler yapıyor. Kazma kürek ile çalışan işçiler. Kilometresi onbin liraya mal oluyor. Her yıl yapılan beş kilometrelik yolun iki yanındaki ağaçlar kesilerek ilerliyorlar. Fakat «kesim teknik değil ve kontrolsüz». Bu sözü, biz değil, bölge şefi kendisi söylüyor.

İşçileri iki kısma ayırmak gerek: Orman yolu yapanlar ve orman kesenler. Şemdinli'de işçi yok. Trabzon'dan, Tunceli'den, Muş'tan gelmiş işçiler buralarda çalışıyorlar.

İşçi vuruyor baltayı. Yol kıyısı demiyor, ceviz, elma ağacı demiyor. İşçi vuruyor baltayı, kolayına nasıl gelirse, bazan yoldan on adım içeri geçmiyor, bazan ikiyüz adım geçiyor. Yeni sürgünü kesiyor bazan, kocamış gövdeyi bırakıyor. İşçi yığdığı odunun ne kadar olduğuna bakıyor, alacağı paraya bakıyor. Bu ormanlar batsa, taş, toprak olsa umurunda mı? Haklı da. Çünkü bilmiyor. yüz yıl sonra kendisinin zararına olacağını bilmiyor. Bilenlerin umurunda mı?

parsellenmemiş, plânlanmamış, koru yapılmamış

Uygarlaşan ve nüfusu artan çevrenin odun ihtiyacı da artacak, bugünkü hesapsız ve kontrolsüz kesimin önünü almak o zaman daha güçleşecek. Gerek içerden, gerek dışardan istek artacak, tüketim artacak. Şemdinli'nin yolları yapıldığı, kışın kapanmadığı zaman, kamyonlar şimdiki gibi altı ay değil, oniki ay odun çekecekler.

Ormancılar iki şekilde kesim yaptırıyorlar. Traşlama ve seçme. Şemdinli'de kabataslak uygulanan sistem, traşlama sistemi. Buna aynı zamanda parselleme de diyorlar.

Kesilecek bölgenin önce ölçülmesi ve istenilen parsele ayrılması gerek. Her yıl bir parsel kesilecek ve kesilen parsel koru olacak. Tel örgü içine alınacak. Içine hayvan girmiyecek. Kesilen ağaçların diplerinden yeni sürgünler çıkacak ve büyümeye başlıyacak. Bu yeni sürgünün içersine bir koyun, bir keçi sürüsü girerse mahvolacak. Yeni sürgünleri ot gibi yiyecek.

Bazı ormanlar yaşlı, bazı ormanlar genç, bazı da karışık. Bunları ayırmak, yaşlı yerlerde traşlama, karışık yerlerde seçme yapmak, genç ormanlara balta değdirmemek gerek. Kesilen yerleri koru yapmak, tel örgü içine almak gerek.

ve çok ağır konuşabilirler

Bir orman bölgesinin kırk parsele ayrılması ne demek? Her yıl bir parsel kesilecek. 1 numaralı parsel 1965 yılında kesilirse, 40 numaralı parsel kırk yıl sonra, yani 2005 yılında kesilecek. Kırkbirinci yıl tekrar 1 numaralı parsele dönülecek. Şemdinli de bu parselleme yapılmamış. Bölge Şefi'nin söylediğine göre, örneğin Derya'dan Bedav'a, Irak sınırına kadar gidecek yol yirmi yıl sonra bitecek ve yirmibirinci yıl ilk kesilecek yere dönülecektir. Traşlanmış bir ormanın 20 yıl ile 40 yıl arasında kesilmesinin ne demek olduğunu bir hektar üzerinde hesap ederek değerlendirmeye çalışalım.

20 yaşında kesilen bir hektar meşe ormanında 18 metreküp odun vardır. Aynı orman otuz yıl sonra kesilirse, bu miktar 121 metreküpe çıkar; kırk yıl sonra kesilirse odun miktarı 255 metreküp'e yükseliyor.

Yani biz yirmişer yılda iki kere keserek 36 metreküp odun alabileceğiz bir hektardan. Fakat parsellenme yapılır ve bölge ormanları kırk yıl için parsellenirse, kırk yıl sonra 255 metreküp odun alacağız aynı yerden. Bir hektardaki fark 219 metreküptür.

Şemdinli üç yanı komşu ülkelerin sınırlarıyla çevrili, kuzey ağzı ise yurdun soğuk ve çıplak kasabalarına açılıyor. Yüksekova'ya, Hakkâri'ye Başkale'ye, yurdun kışları en uzun, en soğuk ve dağları en çıplak

kasabalarına açılıyor. Yolların yapımı bitti mi öyle görünüyor ki bu ormanları on yılda, yirmi yılda bitireceğiz. Bitireceğiz ve ondan sonra da baltalarımızın sapını yakacağız.

Ağaçlara inen baltanın sesi Ankara'ya ulaşmıyor, diye, ormanları çarçur ettirmiyeceğiz. Görevliler ve sorumlular buna dikkat edecek. Üç bin yıl önce canavar Humbaba'nın 'dağlarımın çocukları' dediği ağacı, dağlarımızın çocuklarını kestirmiyeceğiz. Sorumlular, ben çok geniş bir yürekle, güneş altında yorulmuş ve bunalmış insanın bezginliği ile yazıyorum. Benden çok daha delişmen, öfkeli yazarlar kırk yılda bir de olsa gelebilir, görebilir ve çok ağır konuşabilirler.

ÜÇ

İLKEL VE UYGAR BİRİMLERİN ÇATIŞMASI:

bir fantazi

Uzaya giden astronot ve onu götüren rampalı füze. Yer yuvarlağının merkezinden, tam aksi yönde sipsivri bir isyan. Yer yuvarlığının çekim alanından kurtulmak için düzgün bir doğru çizerek uzaya akıyor.

Gazetede yeni fotoğraflara ve yeni haberlere bakıyordum: İstasyonunda harekete hazır bir füze, uzaya burnunu dikmiş bir ukalaya benziyor. Tekerlek uygarlığına karşı tam bir ihtilâl. Böyle düşünüyordum ki «Uçak hazır» dediler. Çantamı aldım, uçağa doğru yürüdüm. Uçak tekerlek uygarlığı ile (daire ile), füzeler (doğru çizgi) arasında bir köprü gibiydi. Fakat ne olursa olsun, çağımız füze veya atom çağını değil, tekerlek çağını yaşıyordu. Atomu günlük hayatımızdan kaldırınız, ne değişecektir? Bazı bilim adamları ve bazı casuslar açıkta kalacak. «Teker lek»i günlük hayatımızdan kaldırınız, bütün bir dünya olduğu yere yığılır kalır. Bütün bir dünya, fakat Şemdinli hariç.

bir gazete kupürü

Bir gazete kupüründe değişik çağlara ait tekerlek fotoğrafları ve şu başlık var: «Tekerleğin beş bin yıllık bir tarihi vardır». Bir İngiliz arkeologu, tarihî Ur kentinin kazısında bir araba bulmuş. Aşağı Fırat kıyılarında yaşıyan Sümerliler beş bin yıl önce yapmışlar bu arabayı. Dört bin yıl önce Babil'de, Mısır'da, Roma'da, Anadolu'da yeni ve daha kullanışlı tekerlekler yapılıyor. Hititler öküz koşulu dört tekerlekli arabalarla, orduların yiyeceğini taşıyor.

Şemdinli'yi dört yandan çeviren bu tekerlekler, Şemdinli dağlarının eteğinde kalmış ve dört bin yıldır da oldukları yerde duruyor. Şemdinli'ye doğru yükseldikçe tekerlek uygarlığından ayrıldık. İç Anadolu'da ilkel bir araç olan kağnı, Şemdinli'de bir büyük teknik ihtilâlin en önemli birimi olacaktır.

atımı aşağılara sürdüm

Yukarı Katuna Köyünün tepelerinde gidiyordum. Baktım, aşağıda derede, tarlanın bir ucuna dizilmiş öbek öbek karartılar ve ağıla benzer bir dam ile tarla arasında acaip bir nesne. Atımı yokuştan aşağıya sürdüm. Tarlaları, suları geçtim.

Önümde bir el arabası vardı. Kalın bir kütüğü ortadan delmişler ve tekerlek yapmışlardı. «Satın mı aldın bunu?» dedim. Genç bir adam «Hayır, ben yaptım» dedi. Askerde görmüş. Birkaç ay önce terhis olmuş, gelmiş. Şemdinli'de çok ilkel de olsa ilk tekerleği yapmıştı.

Şemdinli'de tekerlek ihtilâlinin bu genç ve gülen liderine sevgiyle baktım.

bir kağnı mı bu?

Bir yıl sonra, okul inşaatını görmek için Gare'ye gelmiştik. İşçiler taş duvar örüyordu. Taş yığınının yanında bir kağnı vardı. Küçük ve kaba tekerlekli idi. Boyunduruk ve zelveler. Köy kağnıya, kağnı köye şaşkın şaşkın bakıyor. İki uzak dünyanın yaratıkları gibi.

Müteahhit yanımıza geldi. Hoş geldiniz, dedi. «Yüksekova'dan mı getirdin bu kağnıyı?» dedim. «Yok» dedi, «ben yaptım burada». Artvinli imiş. Artvin'in Yusufeli ilçesinden. Adı: Nazım Korucu. Okula başlamadan önce taş ocağı aramış. Köyün yukarısında yumuşak bir taş bulmuş. Bununla duvarları örerim demiş. Köyün aşağısında sert, granit bulmuş. Bu taşı da köşelere kullanırım, demiş. Taşları okul yerine getirmek için kağnı gerek, kağnıyı çekecek öküz gerek, yol gerek.

«Eh..» dedim «köylüler yolunu elbirliği ile yapmışlardır artık..»

Güldü. «Ne yolumu yapması?» diyor Nazım Korucu, «Taş ocağı için köylü toplandı, para istemeye kalktı benden..»

Şimdi gökten düşmüş gibi bir kağnı Gare köyünün altında, üstünde gıcırdıyor. Önce çoluk çocuk toplanıp, «bu ne?» diye bakmışlar. Bakmışlar ki kendilerini ısırmıyor, ekmeklerini ellerinden kapmıyor. «Aptal» bir şey, pek önemsememişler, arkalarını dönüp oynamışlar.

âlet lâzım, ustalık lâzım

Köylülerden birine sordum: «Kağnıyı gördünüz» dedim, «üç dört atın, üç dört insanın yapacağı işi yapıyor..»

«Evet beyim..»

«Nasıl yapıldığını da gördünüz. Köyün ağacından yapmış Nazım..»

«Evet beyim..»

«Hattâ bazı yerlere yol bile yapmış..»

«Evet beyim..»

«Birkaç ay sonra Gare'ye de yol gelecek.»

«Evet beyim..»

«Eh artık siz de kağnı yapar, kağnı kullanırsınız..»

Gülüyor. «Nerde beyim. Onu yapmak için birçok âlet lâzım. Ustalık lâzım. Bizde ne gezer onlar..»

RADYO DİNLEYEN İSKİT SAVAŞÇISI

On yıla yakın bir zamandan beri Şemdinli'ye kadar gelen otomobil tekerleği, bu yıl Şemdinli'yi geçerek İran sınırına ulaştı. Şemdinli'nin hayatına tam kaynaşmamış olan bir «yabancı» tekerlek çağı başlamıştır. Halk, kağnı, at arabası ve benzeri evreleri yaşamadan, at uygarlığından otomobil uygarlığına atlıyor.

Peygamber İsa'dan 600 yıl önce, Kafkasya'dan geçerek Dicle havzasına yerleşen bu Saka akıncıları, sofranın çevresine sıralanır gibi sıralanmış radyo dinliyor. Çağlar değişmiş, yemekler, eşyalar, kılıklar değişmiş, teknik değişmiş. Onlar sadece bir tüfek ele geçirdikten sonra yaylarını ve oklarını atmışlar, aynı hayata devam etmişlerdir. Radyo dinleyen, 2500 yıl önceki bu saka savaşçısıdır sanki.. Su musluğu bilmiyor, teyp çalıyor. Birbirine uzak iki ayrı çağ, bir insanın ömründe karşılaşmış gibi.

doğru söyle fahri, yakışmamış mıydı?

Nehrili Aptullah belediye başkanı olunca kılığına bir çeki düzen vermek istemiş. Fahri'nin dükkânında güzel, çiçekli bornozları görünce «Fahri bunlar kaç lira?» demiş. Otuz beş lira. Pahalı da değil. Belinde kuşağı da var. Almış, gitmiş eve. Ceketini, pantolonunu çıkarmış, giymiş yeni urbasını. Çarşıda bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başlamış.

Eski belediye başkanının adı da Aptullah. Yeni başkanı, yeni kılıkla ile görünce içi götürmemiş. Kahvede yanına oturmuş. Nereden aldığını, kaça aldığını sormuş. Halef ve selef birlikte Fahri'nin dükkânına gitmişler. Bir bornoz da eski belediye başkanı giyinmiş. Kolkola girmişler. Bir aşağı bir yukarı dolaşmıya başlamışlar.

Fahri Diyarbakırlı. Akşama doğru, bunlar kahvede otururken yanlarına gitmiş, «Yahu» demiş, «siz böyle geziyorsunuz ama ayıp değil mi?» Herkes şaşırmış. «Pardesü değil bunlar, havlu» demiş, «hamamdan sonra kurulanmak için giyerler bunları...»

Nehrili devam ediyor: «Allah bilir yüzüm kıpkırmızı oldu, utandım. Hemen usulca kalktım, yüzümü saklıyarak eve gittim». Gülüyor «Fahri doğru söyle» diyor yakışmamış mıydı bana?»

Uygar birimler, tek tek bornoz hikâyesinin serüveninden geçecektir. Yaz kış kadınlı erkekli derelerde yıkanan bir halk ve bornoz. Elbette yanlışlıkla giyilmiş bir bornoz çıkacak ve dükkândaki yerine katlanıp konacaktır.

marangozu olmayan ülke

Bişemsi'de Bayram Oğuz'un evine misafir oldum. Yeni bir oda yaptırmışlar. İki penceresi var odanın. Pencereler, kırk santim genişliğinde, altmış santim yüksekliğinde. Baktım çerçeveler biraz eğri, büğrü, bilen bir usta elinden çıkmamış, «Her halde siz yaptınız bu çerçeveleri» dedim. «Hayır beyim» dedi oğlu, «Yüksekova'da yapıldı geldi. Hatta biri kışa ulaşmadı, kar yağdı, yol kapandı, burayı telisle kapadık..» Bu küçük pencerelerden birinin çerçevesini yetmişbeş liraya yaptırmışlar. Bölgede marangoz yok. Derabani köyünde bir marangoz vardı. O da yerli değil. Tokatlı. Askerken evlenmiş, kalmış burada. Irak sınırında Rubaruk var. Ordaki bölüğe, tabur komutanı bir hızar göndermişti. Tahta biçsinler, yemek masası, ranza yapsınlar, diye. Askerler tahta biçmeye başlayınca, köyün kadınları, çocukları, bu ne iş böyle diye çevresine dizilmiş seyretmeye başlamışlar.

büyük taşları biçiyorlardı

Fakat şaşıracağınız bir şey söyliyeceğim. Bugün tahtaların biçilmesini şaşkınlıkla izleyen çocukların dedeleri, taşların tahta gibi biçilişini seyretmişlerdir.

«Muhammed Sıddık, haber göndermişti» diye anlatıyor yüz on yaşındaki Bayram Oğuz, «haber göndermişti, yirmi tane Nesturi ustası geldi. Nehri'nin altında, toprağın içinde beyaz taşlar vardır. Nesturiler o taşları açtılar. Yanlarına yüz kadar işçi aldılar. Taşları büyük parçalar halinde çıkarıyor ve odunların üzerinde kaydırarak derenin kenarına getiriyorlardı. Değirmen gibi bir şey yapmıştı Nesturiler. Yukardan su aşağıya düşüyor, aşağıda çarkı çeviriyordu. Çarka bir takım hızarlar bağlanmıştı. Su akmaya başladı mı, hızarlar inip çıkıyor ve büyük taşları istenilen şekilde tahta biçer

(Betkâr Köyü)
Koyun ve erkek çocuk. Yaşatan ve sürdüren iki büyük unsur.

gibi biçiyordu. Kaleyi, Nehri Köprüsünü, bu taşlarla yaptırdı Muhammed Sıddık..»

Eskiden Nehri'de, Gare'de, Gerdi Şapatan'da yahudiler varmış. Selişepik (giydikleri elbise) dokur, diker, ip boyar, demircilik ve ticaret yaparlarmış. Uzun yıllar yanyana yasadıkları Nesturiler de şelişepik dokur, ip boyar, marangozluk yapar, duvar örerlermiş. Onlar gitmiş, fakat halkın içinde, kirmançlarda, heveslenip bu işi yapan çıkmamış. İş edinmemişler mi, becerememişler mi, sevmemişler mi, hakir mi görmüşler el zanatlarını? Bunu anlıyamadım. Çünkü el zanaatlarını bilenlere saygıları var. Ama halkın içinden bir tenekeci, bir terzi, bir kunduracı, bir nalbant çıkmamış.

İran'dan masa getirmişler

Şemdinli ilk ilçe merkezi olduğu zaman, masayı, sandalyeyi, dolabı İran'dan getirmişler. Bugün bazıları kullanılıyor, bazıları kırılmış, dağılmış. Sobaları bile İran'dan getirmişler (Van bir hafta, Rizaiye 12 saat). Yeni çağ, teknik çağ, yeni ihtiyaçlarına, yeni araçlar aramaya zorluyor. Kapı, pencere, soba, masa, orak, balta, saban demiri yapacak, radyo, saat, ayakkabı tamir edecek, daha sonra gazocağı, dikiş makinesi tamir edecek, halı ipini, kilim ipini boyayacak, elbisesini dikecek terzisini, demircisini, boyacısını, marangozunu, duvarcısını, lehimcisini arıyor ve arıyacak. Bu teknik ihtiyaca cevap verecek ustaları yetiştirme işini her halde Millî Eğitim Bakanlığı yüklenecek. Kurslar açacak, marangozluk, demircilik, tenekecilik, duvarcılık öğretecek. Kadınlara dikiş öğretecek. Yoksa bu halk kendiliğinden bir şey yapmıyacak.

(Gare Köyü)
Kadınlar, genellikle kışın ve sonbaharda evlerde kilim, halı, kıl çadır ve kıl kilim dokurlar. Fotoğraf güneşe ip gerip kıl kilim dokuyan bir kadını tespit ediyor.

Ömer Faruk Toprak'ın Yeni Kitabı: «SUSAN ANADOLU»

Şair ve denemeci Ömer Faruk Toprak, 1940 yılı başlarında «Varlık» dergisindeki duygulu şiirleriyle yazı dünyasına ayak basmıştı. Lisenin son sınıfındaydı, İkinci Dünya Savaşının azgın yıllarıydı. Bütün dünya sıkıntı ve hayretten açılmış gözlerle Faşist ordularının Avrupa haritasını altüst edişlerini seyrediyordu. Liseyi Kütahya'da bitirdikten sonra (1941) İstanbul'a gelmiş, Hukuk Fakültesine devam etmeğe başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarının İstanbul'unda esen ve çatışan düşün ve sanat akımları arasında kendine toplumcu yolu seçmiş, kendi yurdunun ve halkının sorunlarını ve yaşamlarını dile getiren şiirleriyle dergilerde dikkati çekmeğe başlamıştı. Fethi Giray, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Suat Taşer gibi 1941 - 1945 arasında edebiyat dünyasında öncü şiirleriyle değerleri beliren şâirler arasında iyice seçilmeye başlamıştı. «Yürüyüş» (1942/43), «Pınar (1943) «Ant» (1944), «Yığın» (1946), «Yeni Sanat» (1949), «Fikir ve Sanat» (1950), «Beraber» (1952), «Şâirler Yarağı» (1945/55), «Seçilmiş Hikâyeler» (1954/57) ve başka dergilerde şiirlerini yayınladı.

«İnsanlar» (1943) adını taşıyan ilk kitabı deniz adamlarını, işçileri anlatıyordu. Sonra arkadaşı Suat Taşer'le birlikte «Hürriyet» (1945) adındaki şiir kitaplarını yayınladılar. İkinci Dünya Savaşının yankılarını, bizim insanlarımızın barışa ve mutlu bir geleceğe duydukları sessiz, alttan yürüyen umutlarını, renkli ve güçlü canlılıkla yüklü yaşamlarını coşkun bir içtenlikle tasvir ediyordu. Aradan yıllar geçti, «Dağda Ateş Yakanlar» (1955) ı yayınladı. Oniki yıl içinde üç kitap. Ama bu kitap sayısı onun verimsiz bir şair ve yazar olduğunu göstermez bu oniki yıl içinde dergi sayfalarını yazılariyle doldurmuş yavaş yavaş denemeler ve eleştiriler de yazmağa başlamıştı. 1950 den sonra bir aralık deneme yazıları ağır basmıştı. Yolunu bulmuş ağır ve bilinçli bir tempoyla yürüyordu. Edebiyat dünyasında isim ve ün peşinde değildi, gerektiği yerde kalemini ve sanatını toplumculuk yönünde kullanıyordu, büyük iddiaları ve tutkuları olmıyan bir yazardı. Bir şiirinde söylediği gibi :

Yenilsek de açık kalmalı kapılarımız,
Kaybetmedim bir gün bile umutlarımı
Çünkü ben yağmurdan sonra susan deniz gibi,
Kalbi hiç durmıyan, dumanı tüten toprağım.

derken kendi tutumunu dile getiriyordu. Toprak gibi sâkin beklemesini bilen, yaratıcı bir sabırla bilinçli, işine mutlulukla yönelmiş olmak istiyordu. Şiirlerinde «Bekleme ve bilinçli sabır» ı boşuna durmadan anlatmıyordu. Uzun bir yola çıktığını, kendi sanatı yürüdükçe, dilde ve gerçeği anlatmada ustalaştıkça, yöneldiği düşüncelerinde dünyada ve Türkiye'de evirlerek ilerlediğini biliyordu. Bu bilinç ve güven, başkalarında görüldüğü gibi, onun şiirlerine kuramsal bir tatsızlık. bir bildiri burukluğu getirmiyordu. Sabır ve bekleyişin umutsuz acılığı değil, bilinç ve güvenli olgunluğun umutlu sevinciydi şiirlerine yerleşen. «Sabır» şiirinde bütün bunları, «Şairliğin başı yurtsever olmak» diyen direnmeyi okumuştuk :

Bâzan yıldızsız gecelerde seni düşünürüm Anadolu
Gizlice nefes almaktadır ışıksız köylerin
Güneşle beraber bütün çalışanlar dökülmüş yollara
Yağmur çiseler dar sokaklı şehirlerine
Nasıl beklemesin kırkbin köy dörtyüz kasaba
Yaklaşan büyük çimento çelik fabrikalarını
Her sabah haber sorarım gümüş kanatlı kuştan
Artık âşinam olmuş dağda ateş yakanlar
Sabır birikmiş gözlerimde yaş yerine

Şimdi Ömer Faruk Toprak, yeni şiir kitabını yayınladı. Bu kitaptaki şiirlerin «Dağda Ateş Yakanlar»dan sonra, daha bir olgun, duru Türkçeye kavuştukları, daha bir anlam zenginliği, toplumcu duyarlık derinliği kazandıkları görülüyor. Onun edebiyatımızda öncüsü olduğu yol, yeni denemelere şekil canbazlıklarına, aşırılıklara gereksinme duymıyan bir «Promete aşama» sıdır. Son kitabı ile bu büyük inanç ve direnme istiyen yolu seçmişti, buraya aldığımız şiirinde de yine aynı büyük temanın üstünde duruyor. «Ateş yakacağım uzak kıyılarında senin.» diyor, «Eğitim görmemiş insanlarım düşünmeyi öğreniyorlar» derken hep aynı öncülüğü (Prometeciliği) savunuyor.

Ömer Faruk Toprak'ın yeni kitabının hakkettiği ilgiye kavuşmasını, iyice anlaşılarak okunmasını gönülden dileriz.

SUSAN ANADOLU

Çatlamış topraklar üzerinde yürüyorum
Dudaklarım kanıyor kuru ağaçlar durgun akşamda
Senin gözlerinde görüyorum Sıvas'ı Erzincan'ı
Gecenin sarktığı toprak evlere iniyorum
Çıra alevinde oturuyor Döne bacım susarak
Alıyorum yüzünden karanlık keder bulutunu
Hiçbir hazin türkü onları ağlatmıyor mutsuz da olsalar
Dağlarda ırmaklarda bitkisel bir yaşantı
Eğitim görmemiş insanlarım düşünmeyi öğreniyorlar
Rüzgâr yanığı yüzlerinden geçiyor yirminci yüzyıl
Sen içkilerle girerken akşamın turuncu bulutuna
Dikenli otlarıyla geçiyor uzak bozkırlarım
Haberin var mı toprağın altındaki köylerimden
Dokuzbinyediyüz köy yirmidört saat gecede
Beyinlerinin kıvrımlarından geçmemis daha
Gün ışığında gelen bir okul penceresi
Oysa çekilerle dolu türkülerde duruyorlar
Saçlarını unutmus sakallarını unutmuş uzakta doğuda

Gözlerimi yaktılar göğüs tahtam paramparça
Ufukta tortum uzun bir çizgi mutsuz
Bırak beni orta Anadolu unuttum ağlamayı
Kerpiç bir baca gibi düşünüyorum bulutlara karşı
Karacaoğlan'dan öğrendim doğa sevgisini
Bir gözümde Siirt öbür gözümde Bitliş. Muş
Ateş yakacağım uzak kıyılarında senin
Gelip duracaklar gözbebeklerimde gemiler
Rizeli ıslak bir akşam bırakacaklar avuçlarıma

Diyarbakırın anlattıkları ak kâğıtta karayazı
Mağarada yaşıyorsunuz öküz keçi koyun beraber
Kara akrep karayılan cümle haşarat yanınızda
Ötede dadaşların bebeleri mavi boncuk
Uzun süre dalıyorum Erzurumlu bir kulübede
Kızgın bir akşam giriyor içeriye ansızın
Uzakta yırtıcı kuş gözündeki parıltı
İsli bakracın ateşine tutuyorum kitabımı
Pir Sultan Abdal'dan beri susuyorsun Sivas'ta.

Ömer Faruk Toprak

KİTAPLAR

samih emre

«FAHİM BEY VE BİZ»

Bir süreden beri Varlık Yayınevi, en kısır dönemde gönüllülükle yüklendiği öncülük görevini bırakmış görünüyor, ya eski kitaplarının yeni baskılariyle, ya «Faydalı Kitaplar» dizisi içinde ilgi göreceği hesaplanan ansiklopedik eserler seçimiyle yetiniyordu. Oysa bu ülkede Varlık dergisiyle yayınevine yetişme borcu ve teşekkürü taşıyan kimbilir kaç kuşak var. 15 Eylül 1966 tarihli Varlık'ın otuz dördüncü yılın 678. sayısı olduğunu düşünmek bile, şimdi eski tohumlarla çimlenmiş yeni yeni dergilerle dolu ortamda. nasıl tutarlı bir başlangıçla iradeli bir devam çabasının sağlam ürünü olduğunu belirtmeye yeter. Bu konuda Cemal Süreya'nın hem kadirbilir hem eleştirir yargılarına (Papirüs, sayı 2) Yaşar Nabi Nayır inandırıcı cevaplar verdi (Varlık 674, 15 Temmuz 1966) ama, dergisinin rotasını tayinde gözönüne aldığı tutumla artık öncülük görevinin muhtemel sarsıntılarına katlanmayı istemediğini de açıkça söyledi; kendi yarattığı okuyucusunun seviyesinde kalmayı yeğ tutuyor. «..Bildiğim bir şey daha var. Okurlar yeniliklere karşı kapalıdırlar. Sert dönüşlerden, keskin virajlardan hoşlanmazlar. Onları alıştırmak gerekir. Varlık, geniş sürümünü öğretmenlerin güvenini kazanmış olmasına borçluydu. Bu öğretmenlerin büyük çoğunluğu Anadolu'da görevliydiler. Batıdan gelen ve batı halkının bezginlik ve bunalımından gücünü alan akımlardan hoşlanmazlardı; hele öğrencilerinin «Bu şiir neden söz açıyor?» diyen sorularına cevap bulamıyacakları dergileri okula sokmamakta haklıydılar. Bu koşullar içinde iki yol vardı. Ya Varlık'ın okursuz dönemindeki her yeniliği desteklemek ilkesini sürdürüp yeni baştan okursuz bir dergi olmaya katlanmak, ya da varılmış olan yayım aşamasını yitirmemek için basılacak yazıların seçimini okurların sindirim gücü bakımından ılımlı bir çizgi ile sınırlamak» diyordu.

Yıllar yılı Varlık dergisiyle Varlık kitapları ileri bir dünya görüşüyle değerli bir edebî seçimin, devrimci bir ülküyle gerçekçi bir yurtseverliğin, olumlu bir batıcılıkla devamlı kültür dileğinin şaşmaz işareti olmuştu. Zamanın mahkûm etmek istediği nice aydının çok zaman biricik suçlanmaları Varlık okumaktı. Evlerinin bütün kitaplığı Varlık yayınevinin eserleriyle, yalnız onlarla dolu nice insan tanıdım. Öğrenim gençliğinin çoğunluğu için bir dönemde Varlık eserleri. nerdeyse kitap kavramının bütününü kapsayan bir şartlılık kazanmıştı. Çünkü Varlık Yayınevi, Babıâli piyasasının hiç bilmediği bazı ölçüleri. dikkatli ve yanlışsız baskıyı. vakitli ve fırsat kaçırmaz izlemeyi, kalite içinde ucuzluğu, koleksiyon özenini, güven veren düzenliliği, hakbilir tutumu, yeni edebiyat ürünlerini değerlendirmeyi getirmişti. Herhalde Yaşar Nabi Nayır'ın bu memleketin kültür hayatına kattığı emek yayımcılık alanında tutumlu ama ciddî sürekliliği, Varlık dergisinin edebiyatımıza hizmeti, her zaman ancak övünçle hatırlanacak bir oranda olacak; bu anı hiçbir utanç ve pişmanlık izi taşımıyacaktır.

Onun için şiiri, hikâyeyi, deneme ve eleştiri kitaplarını yeni romanı, güzel ve desteklenmesi gerekli başarı başlangıçlarını, edebiyat gençliğinin sanat özgürlüğünü.. bir yana bırakarak «Karıncaların Dünyası», «Dünyamızın Hayat Hikâyesi», «Uzay Bilgisi»... gibi, gerekliliklerinden çok Varlık'a uygunlukları tartışılabilecek kitapların çıkışı. herşeyden önce Varlık okuyucuları için garip bir çelişkiydi. Böylece Varlık, kendisini var eden, kimsenin katılmadığı oranda övüncünde payı olduğu edebiyat hayatını bırakmış görünerek, garip bir geri kalmışlık duraklamasındaydı. Son günlerde yeni bir çeviri dergisi hazırlığında bulunulduğu ve Varlık'ın yalnız telif yazılara ayrılacağı şeklindeki açıklamalar, bu açıdan belki de Yaşar Nabi'nin yeni bazı edebiyat dergilerinin karşısında eski Varlık değeriyle rekabete girişeceğinin işareti olabilir.

Bu arada belki de yeterince dikkat edilmemiş bir çalışma aşamasını yeniden duyurmak gerekli bir görev olmalıdır. Varlık, eserleri bulunmaz olmuş birkaç değerli yazarın bütün kitaplarını diziler halinde tamamlıyarak külliyat baskılarının da en güzel örneklerini vermeye başladı. 8 kitaplık (herbiri 6 lira) Sait Faik Abasıyanık, 6 kitaplık Sabahattin Ali'den sonra bu ay içinde tasarıda 7 cilt olacağı hesaplanan Abdülhak Şinasi Hisar dizisinin ilk kitabı çıktı: Fahim Bey Ve Biz. (Yaşar Nabi Nayır'ın önsözü 5-29, Sermet Sami Uysal'ın kaleminden A. Ş. Hisar'ın Hayatı 30-53, roman metni 57-276, Ağustos 1966, 6 lira.) «Bütün Eserleri» dizisinin 21 numaralı kitabı bu. Arada atlanmış sayılarda bakalım neler çıkacak? Varlık Yayınevinin 1231. kitabı ve bu külliyat dizilerinin hep edebiyat hayatını konu alışı, Varlık Yayınevinin Türk edebiyatının dününe ve bugününe çok daha köklü bir açıdan yeniden el atışı olarak iyimser bir yorumla değerlendirilebilir. Yakında daha başka türlerde de öncülüğün devamı olan görevin başlıyacağını umabiliriz.

Fahim Bey Ve Biz, kişiliğiyle de ender bir örnek olan Abdülhak Şinasi Hisar'ın hem en ilginç, hem en değerli, hem en sözü edilmiş eseridir. Fahim Bey tipi üzerinde gereğince durulmuş, eserin ya-

pısı romanımızda kahramanı en iyi tanıtılan örnek olarak kabul edilmiştir. «Fahim Bey Ve Biz», Türk romanında baş lıbaşına bir önemdir; yeniden okunmasında çeşitli faydalar getirmesi de tabiîdir.

Burada «Fahim Bey Ve Biz» hakkında verilmiş yargılardan bazılarını aktarmakla yetineceğim; çünkü bir eser üzerinde kesinlikle böylesine pek az birleşilebilir: «Fahim Bey ve Biz'in muharriri eserinde sadece bir tek karakter yaratmak istemiş ve onu bütün teferruatı ile, âdeta eski Flaman ressamlarının itinası ile, hatta eskiden hesap işlerini işleyen kadınların titizliğiyle işlemiştir. Romanın birinci kısmında Fahim Bey'in portresinden başka bir şey yoktur. Fakat bu portre, Türkiye'nin XIX. asır sonlarında ve XX. asır başlarında geçirdiği intikal safhalarının ortaya attığı, tasnifi müşkül bir insan numunesini bütün zaman için Türkçede tespit etmiştir.» (Halide Edip Adıvar, Akşam, 1941)

«Bu kitap Türk edebiyat tarihinde birdenbire fırlamış bir irtifa noktasını gösteren bir tepe mesabesindedir; bu tepenin üzerine yapışan râkım da Abdülhak Şinasi Hisar'ın nâmıdır... Şinasi'nin lisanına da temas etmek lâzımsa hemen diyeceğim ki hiçbir zaman hiçbir safhasında Türkçe bu derece seyyal, sade, her ihtiyacı ifadeye müsait olmamıştır; bu lisan ne eski, ziynetlerle dolu, sanki her satırında türlü türlü süslerin çıngırakları öten üslûba benzer; ne de bugünün bozuk, tutuk, her nefesinde yutkunmaya tesadüf olunan yazılarını hatıra getirir; en temiz, en külfetten, zahmetten âri zannolunup da hakikatte en zor olan, evvelce sehl-i mümteni diye anılan bir yazıdır.» (Halit Ziya Uşaklıgil, Son Posta, 1941)

«Fahim Bey ve Biz'i okuduğum zaman ilk duyduğum şey -muharririn sanatı hakkında beslediğim devamlı takdir ve sevgi tabiî müstesna- bu kitabı tasnif etmekteki güçlüğün şuuru oldu.» (Ahmet Hamdi Tanpınar, Tasviri Efkâr, 1941)

«Peşin olarak haber verelim ki; şimdiye kadar alıştığımız roman çeşidinden tamamen ayrı bir teknik, görüş ve tahassüsle yazılmış olan bu çok muvaffakiyetli eserle, Türk edebiyatında roman nevi yeni bir merhaleye erişmiş bulunmaktadır.» (Cevdet Kudret, Varlık 1941).

«Abdülhak Şinasi'yi severim, romanının da çok yerleri hoşuma gitti. Fahim Bey'in hayalinde kurduğu ticaret şirketine gene hayalinde bir takım işler gördürerek defter tutması, kendi yalanına kendinin de inanması ne güzel bir hikâye.» (Nurullah Ataç, Cumhuriyet, 1942)

«Fahim Bey ve Biz'i Türk edebiyat tarihi içinde tetkik edersek bizde Fuzuli'den beri başlayarak değişik sebeplerle daima yarım kalmış olan bu insan mevzuu etrafında en yüksek dereceye çıkmış bir eser olduğuna hükmetmek mümkündür.» (Samet Ağaoğlu, Millet 1943)

«Fahim Bey ve Biz'in bir devri, bir tipi ve bütün insanlığı ilgilendiren bütün epizotlarını burada anlatmağa imkân yok. Herkes onda red veya kabul edeceği kuvvetle ve sanatla ifade olunmuş fikirler bulacaktır. Köylü, halk ve külhanbey ağzı taklidinin bir maharet sayıldığı devrimizde Abdülhak Şinasi, dili, bazan bir musiki, bazan bir resim, bazan bir masal, bazan bir dua, bazan yüksek ve asil bir hitabet, bazan bir hikmet, bazan kutsal bir metin eda ve üslûbu ile kullanıyor. Halit Ziya'dan beri cümleye bu kadar zengin ve kuvvetli şekiller vermesini bilen bir Türk yazarı hemen hemen yetişmedi. Türkçenin sadece konuşmaya değil aynı zamanda yazmaya yani en sanatkârane şekiller vermeye elverişli bir dil olduğunu bu kitabı okurken bir kere daha anlıyoruz.» (Prof. Mehmet Kaplan, İstanbul, 1955)

Sayısız övgü özellikle Şinasi Hisar'ın dili ve üslûbunu yüceltmekte birleşir. Bu konuda -kitaba yazdığı önsözde son derece canlı bir portrenin bütün gerekli yanlarını ustaca belirtmiş olan -Yaşar Nabi, hepimizin katılmakla sevinemediğimiz bir yargının son sözünü söylüyor: «Ne yazık ki herşey gibi diller, dillerle birlikte sözler de eskiyip değişiyor. O usta sanatçının nice emeklerle ve umutlarla eserine nakşettiği ve güzelliklerine hayran olduğu kelimelerden çoğu artık dilimizde kullanılmaz olmuştur. Yeni kuşaklar, bir süre sonra, daha önceki Türk edebiyatçıları gibi bu daha dün aramızdan ayrılmış usta sanatçıyı da mı anlamaz, onun da mı tadına varamaz olacaklar? Ama üzerinde durmayalım; bu, Türk yazarının, şairinin alınyazısı ve ne zaman tamamlanacağı bilinmeyen büyük dramıdır.» (Fahim Bey ve Biz, 29)

PABLO NERUDA NOBEL ADAYI

Üçüncü Dünyanın milletlerarası üne sahip iki komünist şairi vardır. Bunlardan biri Nâzım Hikmet, ötekisi ise Pablo Neruda'dır. Yalnız bu iki şairin kendi ülkelerindeki kaderleri çok farklı olmuştur. Türkiye'de şair unutulmuş, yalnız komünistliği görülmek istenmiştir. Şili'de ise, iktidardaki burjuvazi, Şili Komünist Partisi üyesi olan Neruda'nın şairliğini ön plânda tutmuş ve onunla iftihar etmiştir. Şimdi Santiago'dan gelen haberlere göre, Şili Dışişleri Bakanlığı Şair Pablo Neruda'nın Nobel Edebiyat Ödülüne adaylığını diplomatik yollardan teklife karar vermiştir.

OLİGARŞİLER

Ne diyorum size: özgürlük kılık değiştirdiği zaman
Bayraklar daha kurumamışlardı
Askerler uykuya varmamışlardı daha,
Haciendas günüydü,
Topraklar yeni ekilmişti,
Polisiyle, mapusaneleriyle
Ve zengin armalarıyla
Yeni bir kast doğdu, bir çete.

Kara bir çizgi çektiler:
«Biz bu yandayız, biz Meksiko'nun
Mutluları, Kaballerosları
Şilinin,
Züppeleri
Buenos Aires jokey klübünün,
Silik, yapışkan düzenbazları,
Uruguayın, küçük ustaları
Ekvatörün ve her yerdeki papazların
Çömezleri.»

«Sizse öte yanda, halk tabakası, kızılderililer,
Peladosları Meksiko'nun, yığılı goşolar
Ahırlarda,
Sünepeler, yırtık pırtıklar,
Bitliler, düşükler, serseriler,
Düşkünler, sefiller,
Pisler, tembeller, siz: halk.»

Her şey bu çizgiye göre oldu:
Arşevek bu duvarı vaftiz etti,
Ve aforozlara boğdu
Karşı koymaya kalkan herkesi

Bu kast duvarına.
Bilbao'nun kitaplarını yaktılar
Cellâdın elleriyle

Ve polis
Korudu duvarı, bu kutsal yapının
Mermerine yaklaşan açların
Görecekleri vardı,
Ya kafaları kırılıyor
Ya ona buna karşı rezil ediliyor,
Ya da askere alınıyordu yalnayak.

Onlar, güvenli ve rahat, oturadursunlar
Halk yığını yığındı kırlarda, sokaklarda,
Kaldırımlarda, urbasız,
Okulsuz, ekmeksiz.
Amerikamızın çevresinde bir gölge döneniyor
Kırıntıyla beslenen, cahil,
Avare, bütün iklimlerde kendine benzeyen,
Balçıklı mapuslardan çıkarak
Kenar mahalleli ve haydut, zincire bağlı
Korkunç yurtdaşın zincirine
O giyimli kuşamlı
O konutları dayalı döşeli ve gardrobunda
Sürüyle ufak kıravat bulunan
Korkuç yurtdaşın.

Meksika'da pülk içirdiler ona,
Şili'de kötü bir şarap
Mor renkli.
Ağuladılar onu, kazıdılar
Ruhunu parça parça,
Kitabını, ışığını yok ettiler,
Toz toprağa bulanana kadar,
Veremli tavan aralarına tıktılar:
Ölüsü için gömme töreni yapılmadı
Öbür adsız cesetlerin yanına atıldı
Cesedi.

PABLO NERUDA

Çeviren: Cemal Süreyya

TÜRK KÖYÜ

Prof. Paul Stirling

(Londra Siyasî İlimler ve Ekonomi Okulu Antropoloji Hocası)

Prof. Paul Stirling, 1940 - 50 yıllarında Kayseri köylerinde oturan ve sonra oralara dönen bir İngiliz sosyologudur. 1965 te yayınladığı «The Nature of Human Siciety - Turkish Village» adlı kitabında, Türk köyünü incelemektedir. Bu kitaptan önemli pasajları, Türk Köyünü tanıma çabalarına teşvikçi olur ümidiyle yayınlıyoruz.

Son 20 sene içinde insanlık büyük bir ihtilâl geçirdi. Japonya hiçbir Avrupalı milletin tesiri olmadan müthiş bir endüstriyel hamle yaptı. Türkiye de 1920 de kurumlarını ve ekonomisini batılılaştırm teşebbüsüne girişti. Hattâ Türkiye bu yola yönelen ilk millettir. Türkiyenin idari değişikliği şaşılacak kadar güzeldir; fakat bu kitap Türkiyenin bir tezatlar memleketi olduğunu gösterecektir. Türk nüfusunun yüzde 80'i köylüdür. Bu çalışma için Türkiye bir tesadüfle seçilmiştir; model Kayseride bir köy'dür. Ben ve eşim Kayserideki Amerikan mektebine yerleştik, 949-950 Kasımına kadar Sakaltutan'da kaldım. Buranın iyi bir su sistemi ve gene iyi yolları vardır. 1951 de 5 saat mesafedeki Elbaşı köyüne gittim, bu daha zengin bir köydü ve daha az izole olmuştu.

Sakaltutan, Talas Nahiyesine 14 mil mesafededir, motorlü vasıtalar köy yolunu zor geçerler. Sakaltutanda 100 ev vardır ve 600 insan yaşar. Elbaşı'nda 200 ev ve 1200 insan vardır. Köyde birkaç su başı vardır, ve Köyü yeşil tutmaktadır. Elbaşında çeşme yoktur buna mukabil kanallar vasıtasiyle tarlalar sulanır. Toprak arpa ve buğday ekmeğe elverişlidir; arazi dağlık olduğu için ancak arazinin yüzde 25'i ekilebilir. Su başlarında kavak ve söğüt ağaçları vardır, evler gayrimuntazamdır ve bir hayli haraptır. Dikkatle tetkik edilirse evlerin sağlam yapıldığı görülür. Sokaklar tam bir felâkettir, halk onu canı istediği yere istediği gibi yapmıştır.

KOY EVLERİ: Bunlar taştır, büyüklüğü ailenin zenginliğine göre değişir. Bir kaç aile de mağarada yaşamaktadır. Hayvanlar evlerin civarındaki mağaralarda yaşar ve buralara ot depo edilir. Her evde bir oturma odası vardır ve tandır bulunur. Bu hem ısınmak için, hem de ocak olarak kullanılır. Raflarda kap kacak vardır. Büyük depolarda evin unu bulunur; yüksekce bir yerde halı tezgâhı görünür.

Evin kadını ve kocası bu odada yaşarlar. Çok yakın erkek akrabaların haricinde erkekler buraya giremez. Bazı zengin evlerde misafir odası da vardır. Hepsinde bir divan vardır. Divan, halılar ve yastıklarla döşenmiştir.

Kayseriden Sakaltutana üç dört yoldan gidilir, buna rağmen halâ uzak bir köydür. Telefonu yoktur kışın en az iki ay kar altında kalır. Köyde üç sene ilkokulda okumuşdan daha tahsilli kimse yoktur. Köyde okuma bilen bir tek kadın var. 1951 de genç ve tahsilli bir okul hocası geldi ve talebeleri arasına bir kaç da kız katıldı. Elbaşı daha ileri bir köydür ahalisinin çoğu okur; hattâ kadınlardan bile epey okuyan vardır. Vergi memurlarının iki oğlu askerliğini yedeksubay olarak yapmıştır. Dünya hakkında bir hayli malûmatları vardır. Burada 6 tane Köy Enstitüsü mezunu var.

Sosyal yapının hülâsası: Köyler kendi başlarına bir sosyal gruptur, Türkiyede bütün köyler kendi kendilerine yeterlidir. Köylerin biribirleriyle mesafesi yürüyerek 30 dakika ile 1 saat arasıdır. Evlilikler çok defa yakın akrabalar arasında olmaktadır. Hürmette, yaşın çok mühim rolü vardır. Servet farkları çok fazla değildir. Herkes aşağı yukarı aynı şartlar altında yaşıyor. Zenginler umumiyetle köyün lideri oluyor, din bilgisi hürmet görüyor ve çoğunlukla bu istismar ediliyor.

Her köy en iyi içme suyu ve en iyi havanın kendisinde olduğunu iddia ediyor. Her köy daha misafirperver, daha şerefli, daha canlı, daha sulh sever, daha iyi düğün yapar olma iddiasında. Diğer köylerin tembel, yalancı, kaba ve korkak olduğunu iddia ediyorlar. (S. 29) Köy bir muhtar tarafından idare ediliyor, 4 yılda bir seçim yapılıyor ve yaşı 18 den büyük olan rey veriyor. Köye gelen ziyaretçileri kabul, suçluları hükümete haber vermek, mektep gibi devlet mallarını korumak doğumları kayıt ve ölümleri işlemek, yabancıların köye geldiğini hükümete haber vermek vazifeleri arasında. Ayrıca bir de ihtiyar heyeti var.

Köyde en çok kullanılan lâflar medenî ve vahşîdir. Şehir tesirinde kalanlar medenî sayılıyor. Muhtelif köyler birbirlerinden teknik ve dini meselelerde fikir alırlar. Bu civardaki bütün köyler Türkçe konuşur ve Sünnîdirler. Köyde nikâhsız yaşanamaz.

TOPRAK DURUMU :

Köy ekonomisi: Köylüler ziraat ve hayvancılıkla geçinirler. Köydeki herkes ise yardım eder. Verim çok azdır. Elbaşının verimi biraz daha fazladır. Son zamanlarda duvarlarla çevirdikleri bahçelerde üzüm, yemiş ağacı ve sebze yetiştirmektedirler. Bu işin 10 senelik bir mazisi var. Kayseri pazarı için soğan ve patates de yenilerde yetiştirmeğe başladılar. Inek sütünden yoğurt yaparlar ve gübresini yakacak olarak kullanırlar. Oküz ve manda fazla, son zamanlarda iki köyde toplam 100 kadar at da vardır. Bir kaç yüz koyun vardır bunların etinden, sütünden yününden istifade ederler. Tavuk her tarafta vardır. Ot ve samanları hayvanlar için saklarlar. Kağnı arabaları Hitit abidelerini hatırlatmaktadır. Bir çok evlerde at çekili dört teker araba da vardır, son zamanlarda traktör de almışlardır. Kış aylarında kadınlar evlerde halı dokur, yün örerler. İlkbaharda erkekler tarlara koşarlar, kadınlar da bahçelerde patates tarlalarında çalışırlar. Haziranda otların biçilmesi de kadınlara aittir. Mayıs ve Haziranda erkekler nispeten boştur. Temmuzda harman başlar herkes fasılasız iki ay gece yarılarına kadar çalışır. Eylülde işler hafifler ve ilk yağmurlarla erkekler tarlaları sürmeğe koşarlar. Köyün etrafında bir mera vardır hayvanlar burada otlar. Kasım'da kasabaya gidip tuz, mum, kahve vs. gibi ihtiyaçlarını alırlar. Köylüler topraklarına çok bağlıdır ve birbirlerinin hakkına riayet ederler. (S.51)

Sakaltutan'da toprak durumu:
6 ailenin toprağı yok
10 ailenin toprağı 1-5 dönüm
9 ailenin toprağı 6 ilâ 15 dönüm
31 ailenin toprağı 16 ilâ 30 dönüm
31 ailenin toprağı 31 ilâ 50 dönüm
11 ailenin toprağı 51 ilâ 80 dönüm
5 ailenin toprağı 100 ilâ 150 dönüm.

Elbaşının toprak durumu :
14 ailenin toprağı yok.
62 ailenin toprağı 30 ilâ 60 dönüm
70 ailenin toprağı 40 ilâ 70 dönüm.
42 ailenin toprağı 70 ilâ 100 dönüm.
26 ailenin toprağı 82 ilâ 200 dönüm.

1951 de ölen Kara Osman adlı çok meşhur bir şahsın 1000 dönüm toprağı vardı. Toprak çalışılmazsa faydasızdır... Bu iş ister, insan kuvveti ister, tohum ve âlet ister. Toprağını işlemiyen birkaç toprak sahibine toprağı zorla terkettirilmişti. Bazı aileler bunu bildikleri için toprağını komşularına kiraya verirler. Toprağa kiracı olacak insanın mutlaka bir öküzü olmalıdır.

Köylünün ihtiyacı ziraat âletlerinden başka ev için ufak tefek âletler ve elbisedir. Bazı köyler bu ihtiyaçlarını kendileri karşılarlar. Fakir köylüler günde 150 kuruş ve boğaz tokluğu da dahil işte çalışırlar. Harman zamanı bu ücret 5 liraya kadar çıkar. Zengin evler yanlarına başka köylerden çırak alırlar. Türkiyede işsizlik olduğundan bu sistem hâlen yürürlüktedir. Çobanlık hayvanı fazla olan köylerde çok önemlidir. Her ev hayvan sayısına göre çobana para verir. Yerli yünden çok güzel kilim yaparlar yünün yıkanması, boyanması ve dokunması kadına aittir. Elinde iş olmayan hiç kadın görmedim. Erkeklerin arasında en yaygın zanaat duvar örmek, nalbantlık ve marangozluktur. Sakaltutan'da bir adam ve üç oğlu marangozdu, kazancının hiç söylemedi ama belli ki iyi kazanıyordu. Elbaşında ise iki berber ve bir de sobacı vardı. 1950 de bir köylü kış ayı için dükkân açtı ve sonra Hacı Osman devamlı bir dükkân açtı. Enflâsyonla birlikte köylülerin eline daha çok para geçmeğe başladı. Köylere at sırtında seyyar satıcılar da gelir bunlar kap kacak vs. satarlar.

Ev ekonomisi: Üç kaynağı vardır.: 1) Toprak 2) Hayvan. 3) Çalışmağa muktedir insan. Hemen hemen her ailenin sahip olduğu âletler bir öküz arabası, tahta, sapan, oraktır. Bir adam bir çift öküz ile senede 10-20 dönüm arazi ekebilir. Üç öküz ve iki adamın çalıştığı aileler daha zengin sayılır. Evlerin çoğunda bir inek vardır zengin ailelerde 4 kadar olduğu olur. Bir veya iki eşek ve bir kaç tavuk bulunur. Ailenin durumuna göre de koyun vardır.

Kazanç ve gider durumu (S. 84) Köy çobanları senede 500 lira kazanırlar. Göçmen işçiler senede 2000 lira kazanırlar.. Tarla geliri ise çok değişiktir. Bütün uğraşmama rağmen köylüler bunu söylemek istemediler. Bu her sene değişir. 949 da yağmur bakımından felâket olmasına rağmen akr başına 75 buşel (Buşel = 12,5 litre) aldılar. 50 buşel bir ev halkını besler. 25 buşel tohumluk olarak saklanmalıdır. Hayvanlar ve vergiler için de 50 buşel ayrılır. On dönümlük arazisi olanlar aç kalmaz.
Bazı aileler 50 buşel mahsul elde ettiler ve ağlıyorlardı. (S. 86) Bunlar ancak kendi yiyecek ihtiyacını karşılamışlardı; ne borçlarını verebilirler, ne tohumluk ayırabilirler, ne de lüzumlu hiçbir şey alabilirlerdi.

1951-52'de 60 dönüm toprağı olanlar 1000 buşel mahsul aldılar ve 4000 lira kazandılar. Hayvanlar da köyün en önemli gelir kaynağıdır, diğer hayvanlar tarla sürmede kullanılır. Tamamen ziraatle geçinen 6 kişilik zengin bir aile 6000 lira kâr sağladı (1952 de). 26 aile ise 3000 lira gelir temin edebildi. Sakaltutan'da bile durum iyiydi. 1952 senesi çok verimli olmuştu normal aileler 500-1000 lira arası para kazanmışlardı. Kâfi buğday sağlıyamıyanlar ise göçebe işçiliğine gidiyorlardı. (S. 88)

Borç: Köylülerin borçları 4 kaynaktan gelir: 1 — Ziraat Bankası veya kredi kooperatifleri 2 — Tefecilerden büyük faizlerle alınan ve gayri kanunî olan borçlar. 3 — Komşulardan ve akrabalardan alınan borçlar. 4 — Krediyle alınan mal.

Tefeciler cahil olan köylülere bile yapmaktadırlar. Bazan faiz hadlerinin yüzde 100'e kadar çıktığı oluyor. Arkadaş arası borçlar faizsizdir. Insanlar çok borçludur; fakat Türkiyede bu şerefsizlik sayılmamaktadır. (S. 93). Buğdayları devlet satın aldığı için köylüler bu bakımdan tüccarların kandırmasından kurtulmuşlardır. Köylüler toprağı hiç bölmek istemezler, iş ise tamamen müşterektir. 1955 den beri Sakaltutanda bazı aileler bankada hesap açmağa başladı.

KIZLARA TOPRAK YOK:

Aile Yapısı: Bir aile içinde insanların bütün fizyolojik ihtiyaçları tatmin olur. Ev bir sığınak, bir istirahat yeri ve beslenme yeridir. Türkiyede aile öteki ülkelerinkinden farklıdır; çünkü kadının şerefi en ateşli şekilde müdafaa edilir.. Evlere yakın akrabalardan başka kimse giremez. Ailede babanın rolü çok kıymetlidir. Her evin etrafı bir sır perdesidir, şahsî hislerini ve cinsî duygularını öğrenmek imkânsızdır. Ailenin büyük oğlu evde kalır, diğerleri yeni ev açarlar.

Zengin adamların malları ölümüyle oğullarına geçtiği halde kendi prestiji oğullarına geçmez. Köylüler Medenî Kanuna, şeriata ve mahalli örfe göre hareket ederler. Miras meselelerini ölümden sonra kendi aralarında ve mahkemesiz hallederler. Toprak oğullar arasında eşit bölünür, kızlar da eşit haklara sahip olmalarına rağmen çoğunlukla bunu almazlar. Çünkü toprağın halkın değil devletin malı olduğuna inanırlar. Elbaşının geniş arazi sahibi olması Osmanlı devrinde şehrin ileri gelenlerinden birinin tapu memuru olmasının sonucudur. (S. 143)

Sonuç: Köyün sosyal yapısına göre zenginliğin bir nesilden fazla devam etmesi hemen hemen imkânsızdır. Şayet Türkiyede köylerin problemleri kendilerinin çözümüne bırakılırsa durum çok ümitsiz olacaktır. Köylerin gelişmesinde en önemli rolü genç göçmen işçiler oynamaktadırlar. (S. 147)

Evlilikler: Kızlar 14-18 arası ve erkekler 16-22 arası evlenir. Evde kalmış en ihtiyar kız 23 yaşındaydı; babası çok zengin olduğundan şerefine uygun damat bulamamıştı.

Gelinin fiyatı Bunun adı satmak değil vermek almaktır. Ben buna satmak dediğim zaman bana çok kızdılar ve «Bizim kızımız koyun mu ki satalım bu başka bir örf'tür» dediler. Kız babaları kızlarına çok çeyiz yapmak mecburiyetindedir.

Merasimlerde insanlar kendi rütbelerini ve yerlerini bilirler. Bu akrabaların çokluğu, işi, geliri, ve dini durumlarıyla ilgilidir. Bu rütbe için doğuma hiç bakılmaz Allah bütün kulları eşit yarattı derler. Fakir diye hiç kimseyi köy odasına almazlık etmezler ve fena davranmazlar Ancak adı kötüye çıkmış olanlar burada itibar görmezler.

Ahlâk: İyi kalpli olmak, komşularına yardım etmek, başkalarının haklarına hürmet etmektir. En zengin, en çok sevilen mânâsına gelmez. Sakaltutanda zengin bir adam Hac'a gittiği halde çok sevilmezdi. (S. 234) Fakir de olsa bir adam ihiyarsa ve sohbeti iyiyse ona çok hürmet edilir. Ocak başında yer verilir. En çok dikkat çeken husus insanların çok mağrur olmaları ve katiyen emir almak istememeleri oldu. Erkekler çok çabuk kızar ve hemen silâha sarılır, hemen hemen herkes silâh taşır.

KOYLÜ VE MEMUR

Köylüler, kendilerinden çok daha tahsili, çok daha zengin ve çok daha kudretli insanların paylaştığı bu millî topluluk içinde yaşarlar. Türklerin zengin ve nüfusluları kasabalarda yaşar. Köylüler maalesef toplumun umumî seviyesinin çok altındadırlar. Şehirli halk köyler hakkında çok cahildir ve bütün bildikleri yanlış esaslara dayanır. Halkın yüzde 80'ini teşkil eden bu insanların ekonomik hayatını hükümet kontrol etmeği ümit etmektedir. Batı Avrupaya nazaran Orta Doğudaki köylülerle aydınlar arasındaki uçurum korkunçtur. Ecnebilerin Istanbul ve Ankarada karşılaştıkları batılılaşmış Türkler, köy hayatına ait romantik folklordan başka hiçbirşey bilmezler. Osmanlı devletinin de bütün sanayileşmemiş devletler gibi iki vazifesi vardı. Emir vermek ve vergi toplamak. Köylülere göre bu bir kanunî hırsızlıktır İstiklâl Harbi, Türk milletine yeni bir durum getirdi fakat köylüler buna hâlâ Islâmın gâvura zaferi derler. (S. 268) Köylülere göre memurlar sırf kendilerini düşünen insanlardır. Ve kendi işlerini şahsî dostluklarla yürütürler. Türkiye için bu aşağı yukarı doğrudur. Köyde kanun manun yok derler. (S. 271) Kanuna pek riayetkâr değillerdir. Zira Türk kanun sistemi çok karışık ve bürokrattır. Köyde geleneksel tahsil, dinîdir ve imam tarafından yürütülür. (S. 274)

KOY OGRETMENLERİ

Köy öğretmenleri şehirde tahsil görmüş genç insanlardır. 1940 da 28 bin öğretmen vardı. Bunlardan 21 bini ilkokul öğretmeniydi. Bu rakkam korkunç azdır. Ustelik genç öğretmenler de köye gitmek istemiyorlar. Ve onların köyde yaşamaları da çok zordur. (S. 275) Hükümet bu işin önüne alabilmek için iki tecrübe yaptı:

1 — Askere gelen genç insanların zekilerini hususî bir kursa tabi tutup köylere öğretmen olarak yolladı. 1949-50 arası Ahmet Sakaltutan da bu işi yapıyordu.

2 — **KOY ENSTİTULERİ:** Bu çok daha büyük ve ciddi bir işti. 1939-46 arasında 21 tane özel yatılı mektep K.Enstitüleri adı altında açıldı Bunların inşası hocalar talebeler ve bazı gönüllü köylüler tarafından yürütüldü. Bu Enstitülerin programı yanında akademik ve pratik bilgiler de vardı. Gayesi köy liderleri ve reformcular yetiştirmekti. Başlangıçta Enstitüler büyük bir şevk ve idealle çalıştılar. Ilk mektebi bitiren çocuklar burada 5 yıllık bir tahsilden sonra 17 yaşında mezun oluyorlardı. Fevkalâde sıkı bir rejim ve çok yüklü bir programları vardı; yazın sadece iki ay tatil yapabiliyorlardı. Bu ağır programı doldurmak için 5 yıl çok azdı. Fakay gayesi aydın ve kritik düşüncenin köklerini kurmaktı. Talebeler ve hocalar köy hayatının ümitsiz sefaletiyle yakından alâkadardılar. Hükümet bu mektepler içinde radikal politik düşüncelerin yayılmasından korkarak, önce Enstitülerin gelişmesini yavaşlattı ve sonra onları şehir öğretmenleri koleji haline getirdi. Köy Enstitüleri, köylere gitmeğe hazır ve muktedir bir genç adamlar grubunu süratle yaratmıştı. Benim köylerde tanıdığım bütün öğretmenler bu enstitülerin mahsulüdür. Bu genç adamlar sâdece öğretmen olarak değil, fakat ilerleme ve ilmi aydınlanma misyonerleri idi. Şüphesiz köylerde karşılâştıkları sosyal problemler için bilgileri kâfi değildi. Bu öğretmenlerin karşılaştıkları problemlere ait bir seri kitap Mahmut Makal tarafından yazılmıştır. Bugün köylerde hâlâ yeni alfabeye karşı çekingenlik vardır. (S. 276)

Derleyen EROL ULUBELEN